

A

aba grubo (domaće, seljačko) sukno; čoha od vune ili kostrijeti; ogrtač od abe, gunj, džuba, dušanka

abadžija proizvođač predmeta od abe; krojač seljačkih odijela

abahija, abaija pokrivač obično od čohu, stavlja se ponajviše konjima pod sedlo; abaja

abandat povezati, omotati glavu povezačom, pokrivačom

abenjača, abenjak kapa od abe

abit odijelo, obično se misli na redovničko

adet običaj, navika, tradicija; šerijatsko pravo, običajno pravo kod islamskih naroda

advenat, advent došašće, dolazak; vrijeme od oko šest tjedana prije Božića (početak crkvene godine); sastoji se od četiri nedjelje koje neposredno prethode blagdanu Božića

adventska košulja lanena košulja, djevojka je nosi u svečane dane i u korizmi

aerska gromovina zračna nepogoda, tuča, oluja

aga naslov vojnih ili civilnih dostojanstvenika u Turskoj; u Bosni prije agrarne reforme zemljoposjednik, veleposjednik, gazda, vlastelin čiju su zemlju obrađivali kmetovi

agapa zajednička gozba u prvih kršćana

Agarjani naziv za Turke, Arape i uopće muslimane u našim starim pisanim spomenicima

agava biljka mesnatog lišća, podrijetlom iz Južne i Srednje Amerike, udomačena i kod nas na jugu; poznata čipka od agave na Hvaru, po vrijednosti ravna paškoj čipki

ager polje, oranica

aginica agina žena

agnat rođak s očeve strane

agnacija srodstvo po ocu, krvno srodstvo

agnatsko srodstvo sklop društva u unilinearnim srodničkim grupama koje nazivamo *lineage* ili *gens*; djeca su srodna samo sa obitelji svoje majke ili samo sa obitelji svoga oca; postoje dvije podvrste: matrilinearnost i patrilinearnost. Unilinearni znači da se srodstvo računa samo po majci, ili samo po ocu. Kod matrilinearnosti međusobno su srodni, tj. spadaju u isti *lineage* sve žene, muškarci i djeca koji mogu svoje podrijetlo po ženskoj liniji svesti na istu pramajku, dakle preko svoje majke, bake, prabake itd. Agnatsko srodstvo je pri svom postanku identično sa društvenim uređenjem ranih ratara i stočara.

agrluk oprema (otkupnina) što je mlada dobiva od mladoženje povodom svadbe po muslimanskim ženidbenim običajima

agršak komadić kosti ili roga (u obliku kolutića, pršljena) što žene natiču na vreteno kad počinju presti

aguš kolovoz

ajam prednji kraj samara, što stoji upregnutu konju oko vrata; jastuk

ajan starješina nekog mjesta, prvak, odličnik, velikaš

ajat, vajat krovna streha produžena do tla, nastamba za sitnu stoku

ajet rečenica, redak iz Kurana

ajkača dugačka i na dugačkom dršku svezana kandžija

akefalna društva su društva koja nemaju *kephalos* (glavu), društva bez centralne instance, dakle bez poglavara, poglavice, kralja ili sl.; ovamo spadaju lovačka i segmentirana društva

ala aždaja, zmaj

aladža pamučna tkanina s utkanim šarama; haljina od te tkanine

alamar vrsta kopče na odijelu

alba u rimsko doba duga bijela tunika, a kod katolika duga, do tla, bijela košulja koju oblači svećenik kod mise

alegorija prikazivanje kakva pothvata, stava, vrline, apstraktnog bića najčešće u obliku čovjeka, a ponekad i životinje

alkar sudionik Sinjske alke

alkarski momak alkarov pomoćnik, za razliku od alkara koji je obučen u neku vrstu "plemičke" odore, ovaj je opremljen u sinjsku nošnju

alov mreža za ribe

alja kratki kaput s rukavima

aljina kaput

amajlija ima ili krije magičnu moć: ostvaruje ono što simbolizira, neku osobitu vezu između onog koji je nosi i sila koje predstavlja

amblem vidljiv lik, usvojen dogovorno, da bi predočio kakvu ideju, fizičko ili moralno biće

ambulja dugačka vreća

amen simbol pristajanja i potvrde; upotrijebljen je u Bibliji, a nalazimo ga u liturgiji sinagoga i u kršćanskoj liturgiji

ambar žitnica, spremište, skladište; pregrada u vodi za lovljenje ribe

amidža stric, oslovljavanje svakom starijem čovjeku

amulet predmet, privjesak koji ljudi nose na tijelu kao čarobno

sredstvo za obranu od raznih zala: nesreće, bolesti i sl.

anača košnica određena za razmnožavanje pčela

analogija odnos između bitno različitih ali u nečemu sličnih bića ili pojmova

analogna magija magija koja primjenjuje analogiju, površinsku sličnost

anarhična društva su društva slobodna od vlasti, bez poglavica, kraljeva, bez države. Ona su akefalna i egalitarna; tu spadaju lovačka društva te segmentirana ratarska i pastirska društva.

anđeli nevidljiva bića, Božji klanjatelji i služitelji, prenositelji ili izvršitelji njegove volje na zemlji, među ljudima; zaštićuju i kažnjavaju

angora vuna od angorske koze ili drugih domaćih životinja sa sličnom dlakom

anguja jegulja

animalizam kult životinja

animizam vjerovanje da sve stvari imaju duh, dušu; pridavanje duševnih svojstava prirodnim pojavama i silama

ankora sidro

anterija dio odjeće kod muslimana, oblači se povrh košulje; kratka haljina bez rukava; kaputić; platneni haljetak bez rukava; anteriluk

anteršej srednji dio samara

antropologija znanost o čovjeku; na Zapadu osnovna podjela na kulturnu, biološku (SAD) i socijalnu antropologiju (Velika Britanija, Francuska), strukturalnu antropologiju (Francuska, Velika Britanija)

antropologija žene etnološka, antropološka, kulturološka i sociološka istraživanja položaja žene u društvu, te u svim

vidovima kulture (urbane i ruralne); istaknute predstavnice: Eleanor Leacock, Shirley Ardener, Ruby Rohrllich-Leavitt, Gayle Rubin

antropos čovjek

antska teorija teorija o podrijetlu Slavena vezana uz Ante

Antunovo 13. lipnja, na ovaj datum transhumantni stočari počinju izdig, drugu etapu penjanja na veće visine

apolog je basna, poduža pripovijetka o životinjama, poučna sadržaja

apotropej naziv za predmete ili nešto drugo što služi za odvratanje nesreće, svojom snagom uništavaju zle sile; hamajlija, amajlija, amulet, talisman, uzrečica, molitvica i sl.

apotropejska magija zaštitna magija, magija odvratanja, obrambena magija

arabeska arapska šara

arambaša vođa družine, glavlar

arar vreća od kostrijeti; polovina konjskog tovara

arbija šipka od drva ili kovine za nabijanje baruta

Ardalić, Vladimir (Đevrske, 9.11.1857 - Đevrske, 25.11.1920) etnograf amater; seljak iz Đevrsaka, Bukovica, suradnik Antuna Radića, skupio građu o životu i običajima Srba u svojem zavičaju i napisao monografiju *Bukovica*, objavljenu u *Zborniku za narodni život i običaje* od 1899. do 1910. godine. Objavio je još nekoliko priloga o narodnim pripovijetkama, te članke o obitelji i običajima.

ardže tkanina od lika, ličine

arenda zakup, zakupnina; čist prihod od zemljišta kad se

odbiju troškovi oko proizvodnje i vlastitog uzdržavanja

argan drvena naprava za istezanje broda na suho

argat mala rupa u zidu suhozidice, potleušice, umjesto prozora

arhetip prvobitna struktura neke društvene pojave

Arhidakon, Toma (1200-1268) iz Splita piše o vjerovanjima i običajima povezanim s pomrčinom Mjeseca, opisuje Mongole koji su doprli do pred splitske zidine; djelo *Historia Salonitana*

armerun ormar

aršin mjera za dužinu (68 cm)

arta pribor za ribolov

astal stol, trpeza

astar pamučno platno

astralna vjerovanja vjerovanja u razne moći zvijezda, prvenstveno u sudbonosnu i proročansku moć zvijezda

asturlija crvena marama

ašanjska, ašanka ženska kapa nalik na ovrlljinu

at konj

atigur krzno od crne ovce

atlas sjajna svilena tkanina

atribut je predmet ili slika što osobi, zajednici ili moralnom biću služi kao znak raspoznavanja; izabire se karakterističan dio koji označuje cjelinu

autohtona kultura jedna od parola radićevske politike, koja se uglavnom svodila na uzrečicu "Pleti kotac ko i otac", tj. da se svaki narod razlikuje od drugoga onim što je njegovo autohtono od drevne starine (nošnja, običaji i sl.)

avet, avetinja strašilo, utvara, sablast, utvor

avlija dvorište

avunkulat pojava povezanosti oženjenih muškaraca sa sinovima svoje sestre; djeca nasljeđuju imovinu i kult ujaka
aždaja, aždaha neman u obliku krilatog guštera, često sa nekoliko glava; ala, zmaj, pozoj
ažulice kopče na nogavicama; žoke
ažur šupljikav ženski ručni rad; probijeni ornamenti na kovini, drvetu i sl.

B

baba gornji snop sijena kada su snopovi slame složeni jedan na drugi; kapa
babe žene koje liječe; pokladni ophodnici
babica priručni nakovanj
babičenje pomaganje u porodu
babine, babinje određen vremenski period u kojem se dolazi roditelji nakon poroda u posjet; proslava rođenja djeteta na dan krštenja ili nedjelju poslije; babinke, krstike
babini dani vrijeme kad na kraju ožujka i početkom travnja padne snijeg ili krupa; babini jarci, babini kozlići, babini pozajmenici, babini ukovi
babljača igla bez ušica, sa glavom
bacanj opleten koš za ribolov; basača
bacanje ugljevlja čaranje stavljanjem tri žeravice od trsa u čašu posvećene vode, da se vide uroci
bač pastir kod stoke u planinama; čobanin, kravar, katunar
bačar jedan od ljudi koji se združuje da im se ovce zajednički čuvaju i muzu

bačija stan, katun, planinska koliba
bačo mužev stariji brat (ženi)
badanj bure, bačva, kaca
badil lopata
badnjača, badnjak vrst blagdanskog peciva sa oblikovanim križem na sebi
badnja jela skupina posnih jela
Badnjak, Badnji dan 24. prosinca, bdijenje, paljenje božićne svijeće, paljenje panja badnjaka; čaranje iskrama s ognjišta; jedu se pokojnička jela; Badnje večer, Badnjica, vilija, vilija Božja, božićno navečerje
badnjak panj ili donji dio debla; dvije su vrste badnjaka: grana koja se postavlja na krov kuće i klada, panj, velika glavnja koja se pali na ognjištu; bodnjak, božićnjak, čok, kerj, hreb, did; pali se jedan ili tri
badrlj pozder od tučena lana ili konoplje
badža otvor na krovu s pomičnim zaklopcem, umjesto dimnjaka
bagana janjeća koža
baglama vrst tambure; okov prozora ili vrata
baja posuda, čabar, drveni sud veličine i oblika kao pola bačve
bajader dio ženske odjeće, vrsta male marama; svilena ukrasna traka na nekadašnjoj ženskoj nošnji, svileni pojas
bajam badem
bajamača vrsta košulje
bajanje magijski postupak, liječenje od bolesti uzrokovanih urocima
bajar vračar; bajač
bajka pripovijetka o nevjerovatnim i čudesnim događajima koja se temelji na izmišljanju i mašti
bajoslovlje mitologija
bajsa lončarska boja

bakra kotao, osobito bakreni,
bakrač; posuda uopće; zemljani
kotlić, lopiza

bakurine maškare, karneval

bala smotak, svežanj, denjak,
naramak; mjera za količinu
sukna, papira, sijena, pamuka

balada epsko-lirska pjesma s
razvijenom naracijom i tužnim
završetkom

balatura, baladura trijem, veža,
podstrešje, kamena terasa;
sular, solar

balčak držak mača ili sablje

balota drvena kugla za igranje,
vrst kuglanja; boća, buća

baluk ot trava za lovljanje ribe

balun narodni ples u Istri tipa
kolo, plešu muškarci i žene uz
pratnju sopele ili gajdi, a
katkad i uz pjevanje plesača

banak klupa sa leđnim i bočnim
naslonom; ognjište

banket ogradica za dijete;
poprečno sjedalo na krmi
manje brodice

bankina kamena ograda, zidić što
dijeli i štiti obalu, šetalište od
mora

banjak škrinja

banjenica bačva

baraban lupa u katoličkoj crkvi na
Veliki petak, što je izvode
vjernici kad se spomene ime
razbojnika Barabe, šibarina;
šiba kojom se izvodi
spomenuta lupa

barba stric, ujak, stariji čovjek,
kapetan broda

barbeža ženska kapa; šamija, pod
njom kapa od crvene čohe,
potom bijela marama

barbir brijač; ranar, vidar, pučki
liječnik (pušta bolesnicima krv)

barbirenje liječenje zarezivanjem
kože i puštanjem krvi sistemom
vakuuma, pomoću roga ili čaše

bareta crvenkapa, niska kapa s
ravnim tjemnom

barilo stara talijanska mjera za
ulje, vino, brašno itd. različite
veličine (66 litara); burence,
bačvica

barjaktar, barijaktar često
predvodnik svadbe; zastavnik,
stjegonoša

barka lađa, lađica, čamac, čun,
brodić, brodica

barkariz drvena ograda palube
broda s prolazom

baršun vrsta tkanine; kadifa, samt,
velur, pliš

basa osoljeno gusto ukuhano
mlijeko

basač cilindrično pomagalo za
ručno hvatanje ribe; koš

basamak prečka kod ljestvi i u
stubama

basma čarobna izreka, magijska
formula

bast liko, vlakno

baša Turčin

bašetina kamena ploča, kojom se
pokrivaju krovovi

bašluk glava u preslice

bašta povrtnjak

batarela vika, lupa, “mačja
derača” udovcu ili udovici kad
sklapaju novi brak

batik način bojanja u istočnoj
Aziji s pomoću voska, danas se
primjenjuje i u Europi

batina deblji štap odraslog pastira;
štap, toljaga, tojaga

batištrada, batistrada čovjek koji
ide pred kakvom povorkom,
procesijom, glazbom te krči put
i ukazuje na zapreke

batur koža od jarca

bauk pokladno odijelo

baukači pokladna ophodna grupa

baul, bavul kovčeg, kofer, sanduk

bava povjetarac, lahor

bavela vrsta svile; vrsta vunene
tkanine (pređe)

baždariti službeno ispitivati i
bilježiti ispravnost mjera (npr.
kod bačava) i utega

bažul, bažulj grah

bećar veseo, raskalašen, razuzdan čovjek, veseljak, bekrija, mangup

Bedeković, Josip (1688- 1760) opisuje život Međimuraca, daje prikaz praslavenske mitologije, kao i Vitezović upotrebljava narodne pjesme kao povijesne dokumente; djelo *Domovina velikog crkvenog učitelja sv. Jeronima*, 1752.

beg gospodin, turski plemićki naslov

bekež ženska zimska kratka haljina

bekrija pijanica, lola, propalica

bela mala postelja za djecu

belaj đavao, napast, zlo, bijeda

belani svjetliji pokajnički rupci

belegija brus kojim se oštiri kosa ili britva; gladilo

belnuk duga ženska haljina s rukavima; benluk

Belović-Bernadzikowska, Jelica (Osijek, 25.2.1870 - Novi Sad, 30.6.1946) folkloristica i književnica. Nakon studija na višim pedagoškim školama u Beču i Parizu (1889-1891), učiteljica i ravnateljica škola u Hrvatskoj, Bosni i Vojvodini. Najznačajniji je njen etnografski rad, poglavito na skupljanju narodnih vezova, čije je izložbe organizirala po vodećim europskim središtima. Početkom stoljeća radi u *Obrtničko-umjetničkomu* i *Etnografskomu muzeju* u Zagrebu. Najznačajnija djela: *Građa za tehnološki rječnik ženskog ručnog rada*, Sarajevo, 1898-1906; *O preporodu hrvatske veziljačke industrije*, Zadar, 1904; *Die Sitten der Südslaven*, Dresden, 1927.

belzebub đavo, zao duh, satana, vrag, đavolski poglavica

bembelj maškara

benevreci, brnaveci muške plitke i uske suknene hlače

benevrke vunene debele gaće do ispod koljena; pelengače

Benigar, Ivan (Zagreb, 23.12.1883 - Alumin, Argentina, 14.1.1950) amerikanist, indijanolog. Studirao građevinarstvo u Grazu i tehniku u Pragu. Godine 1908. odlazi u Argentinu i nastanjuje se u Patagoniji, gdje živi među Indijancima. Proučavao njihove običaje, jezik i prošlost. Objavio znanstvene radove s područja antropologije, etnologije, lingvistike, arheologije i sociologije u vodećim argentinskim stručnim časopisima.

bensilah široki kožni pojas; pašnjača

berber brijač

berekin mangup, fakin, deran, vragolan, obješenjak

Berger, Salomon (Mnešice, Slovačka, 25.2.1858 - Zagreb, 11.1.1934) sakupljač hrvatskih narodnih rukotvorina. Nastojao je razviti industrijsku proizvodnju narodnih rukotvorina. Brojnim izložbama predstavio hrvatsko rukotvorstvo u Europi i SAD-u (oko 100 izložbi). Njegova zbirka temelj je *Etnografskom muzeju* u Zagrebu, kojemu je bio upraviteljem do smrti. Najznačajnije djelo: *Tragedija hrvatske tekstilne kućne industrije*, 1913 i dr.

berićet blagoslov, sreća; dobra ljetina, rodna godina, izobilje, blago

berita kapa mediteranskog tipa

berkan tkanina od kozje dlake

berkeš veliki tamni kaput,
podstavljen flanelom, optočen
krznom, ukrašen gajtanima
berta ima oblik većeg ovratnika
koji se spušta niz prsa
besa vjera, obećanje, zadana riječ,
nagodba, sporazum
beštija zvijer, tegleća životinja
beštima psovka, kletva, ruženje,
grdnja
bešvica ošvica
betlehem seljački božićni nakit u
kutu sobe; jeruzalem
betlehemar dječak koji s
“betlehemom” obilazi po selu
pjevući prigodne pjesme i na
taj način prosi; pastir
bevanda vino pomiješano s
vodom, polomlik, polovnik;
močenje pa kuhanje bobica
smreke, divlje loze i drijena;
razrijeđeno vino dobiveno
prelivanjem tropa vodom uz
fermentaciju, pivo
bez fina turska tkanina
bezimena nedjelja treća
korizmena nedjelja, ponegdje
četvrta korizmena nedjelja
Bezjaci hrvatski etnik u Istri
biandrija brak žene istodobno sa
dva muža
bičaš, bičalj vuneni pokrivač,
pastirski crni rutavi vuneni
plašt
bičevi prameni na vunenom
pokrivaču; kiće
bičve, bječve vunene čarape;
hoveje
bićerin čaša
biga dvopreg
bigamija dvoženstvo,
dvobračnost; stanje kada je
netko istodobno u braku sa
dvije žene
biheviorizam proučava ponašanje
ljudi, vanjske reakcije
ponašanja; to je psihološki
pravac američke antropologije;

najznačajniji predstavnici:
Edward Sapir, Géza Róheim
bijac debeli sukneni pokrivač za
krevet
bijela magija stvarala je čudesa s
pomoću “božanskih sila”
bijela nedjelja nedjelja nakon
Uskrsa; Mali Uskrs
bijela subota subota prije Uskrsa;
bila subota, mliječna subota
bijeli smok mliječni proizvodi,
mliječna jela
Bijelić-Bogdan, Pavlina (Cavtat,
29.10.1856 - Dubrovnik,
18.1.1944) učiteljica, etnograf
amater. Proučavala narodni
život u okolini Dubrovnika i
bavila se narodnim vezom i
posebice čipkom; izlagala u
inozemstvu (Beč, Graz, Pariz,
London).
bijelo prvobitno boja smrti i
oplakivanja
bijelj vuneni pokrivač ili prostirač;
biljac
bikela opletani podložak za
kapicu, od šibe ili drveta;
konđa
bikla pomiješano (kozje) mlijeko i
vino; smutica
bilača, biljača, bjeljača, bjelača
djevojačka duga zimska odjeća
(haljina) s rukavima, oblači se
povrh košulje
bilan dio konjske orme koji
sprječava konju da visoko diže
glavu
bilig znakovi na rovašu, biljeg
bili smok mliječni proizvodi
bilka bijela kabanica
bilo pomični okvir za zbijanje
tkanine u koje je umetnuto
brdo, na vodoravnom
tkalačkom stanu
biljac bijeli pokrivač za krevet
biljača sukneni ženska haljina s
rukavima

Biljan, Mijo (Gospić, 1852 - Zagreb, 3.7.1924) sakupljač narodnih predaja. Učitelj pučkih i učiteljskih škola u Petrinji, Karlobagu, Karlovcu i Osijeku. Sakupljao narodne predaje i vjerovanja o kojima na napisao brojne članke u *Napretku*, *Zborniku za narodni život i običaje JAZU* i dr.

biljari, biljarice osobe koje poznaju, sakupljaju i liječe ljekovitim biljem

bingeš dugačka haljina obložena iznutra krznom; benješ, bineš

biranje kralja između Božića i Tri Kralja, osobito dva dana iza Božića (ponegdje i o Pokladama), birao bi se kralj ili knez, koji ima svoje oznake – štap i krunu; smiješni kralj

biroš govedar, volar na imanju

biruš kočijaš

bisage dvostruka torba, dvije sastavljene torbe koje se prte preko ramena ili se vješaju o sedlo; dvanjke

biša vera; crvotočina, crv koji razara drvo

bijeli vez bliži ukrasnom pletenju, na nitima platna stvaraju se šupljikavi motivi ovijeni bijelom pamučnom niti

birtija krčma; bircauz, bircuz

biruš pastir volar

bječva čarapa, ženska dokoljenica; blječva

Bjelovučić, Nikola Zvonimir (Janjina na Pelješcu, 11.11.1882 - Janjina, 23.11.1952) povjesničar i etnograf. Pravo doktorirao u Zagrebu 1907, apsolvirao povijest i zemljopis 1910. Sudsku praksu obavljao u Dubrovniku, Trstu i Podgorici. Osnivač i dugogodišnji predsjednik ogranka *Bračće hrvatskog zmaja* i *Hrvatskog*

starinarskog društva u Dubrovniku. Osnivač i urednik tjednika *Hrvatska riječ* 1925. Pisao povijesne, pravne, etnografske i arheološke rasprave. Napose se bavio poviješću Pelješca, ali mu djela nisu uvijek pouzdana.

blagdan privremeni prekid svakodnevice ili svagdana, u pravilu potvrda neke prirodne ili društvene mijene koja se ponavlja ciklički (kao tzv. godišnji običaji) ili linearno (kao tzv. životni običaji)

blago stoka

blagoslov jela na Veliku subotu, rjeđe na sam Uskrs, nosi se u crkvu košara s jajima i drugom hranom na blagoslov; crkveno-narodna tradicija

Blagovijest 25. ožujka, čobani se boje toga dana, jer može biti štete u blagu od studeni, vukova i zmija, vukovi nakon duge zime napadaju blago a zmije izlaze iz svoga prebivališta; blagovist

blatnjara sobna peć od ilovače

blazina od perušina slamarica ispunjena kukuruznim lišćem

Blaževo 3. veljače, blagoslivljaju se svijeće u crkvi, njima se kući križaju oko vrata da ih tijekom godine ne boli grlo

blizna nejednakost u tkanju, kad pukne koja od niti osnove

blonda lagani čipkasti veo

bljuza bijela košulja

bobar velika neotrovna zmija; kravosac, kravosis

bocel, bucel drveni koloturnik kroz koji prolaze jedreni konopi

bočata voda miješana slatka voda s morem

boće buće, drvene kugle za igru, raširenu u mediteranskom području pa i u hrvatskim

primorskim krajevima (igraju se dvije partije; jedna se crvena kugla – bulin – izbacila u polje i služi kao cilj, a igrači nastoje da svoje raznobojne kugle bace što bliže do bulina)

Boduli otočani za stanovnike kopna

bodve osti

Bog danas osobno ime kršćanskoga Stvoritelja, a u pretkršćansko vrijeme praslavenska imenica bog bila je atribut, oznaka visokih božanskih osoba

Bogišić, Baltazar (Cavtat, 20.12.1834 - Rijeka, 24.4.1908) pravni povjesničar i etnograf. Od 1859. studira u Beču, Berlinu, Parizu i dr. U Giessenu 1862. doktorira filozofiju, a 1864. u Beču pravo i političke znanosti. Kao bibliotekar bečke Dvorske knjižnice (1863-1868) počinje se zanimati za običaje u Slavenu. Tada objavljuje studiju *O važnosti sakupljanja narodnijeh pravnih običaja kod Slovena*, Književnik, 1866, 1-3/4, koji je HAZU u obliku ankete razaslala po južnoslavenskim krajevima. *Gragja u odgovorima iz različitih krajevah slavenskoga Juga*, Zagreb, 1874, obuhvatila je, premda ne posve kritički, građu iz živog narodnog prava. Nacrtom *Pisani zakoni na slovenskom jugu*, Zagreb, 1972, Bogišić je dao program izdavanja južnoslavenskih pravnih spomenika te poticaj za pokretanje edicije JAZU *Monumenta historico-iuridica Slavorum Meridionalium*. Profesor je slavenskog prava u Odesi (1870-1872). Bio je član

HAZU i nekih drugih akademija znanosti.

bojanje jaja uskrсна tradicija u dane Velikog tjedna

bolesti od perle očne bolesti

bolta zaštitni luk u kuhinji ispleten od pruća i omazan domaćim mortom

bonaca tišina na moru; utiha, maina

Boranić, Dragutin (Kraj Donji kraj Zaprešića, 19.12.1870 - Zagreb, 1.9.1955) studirao hrvatsku i slavensku filologiju u Zagrebu. Od 1906. godine profesor na Sveučilištu u Zagrebu. Od 1902. godine pa do kraja života uređivao *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*.

bosi grah nemrsno jelo, kuhani grah na salatu ili u juhi, sa malo ulja; grah na bosu juhu, bažul na suve

bošča velika kvadratna marama što je nose na glavi udate seljanke; pregača, kecelja; prekrivač uopće

boščaluk dar kojim se naizmjenično daruju mladenci na vjenčanju (košulja i drugo rublje što se daje umotano u bošču)

bošket grmlje, šumica; mamac za lov ptica

botana prosto, grubo tkano pamučno platno

botilja boca, staklenka

botra kuma; šantula

botrinje zabava, pir nakon krštenja djeteta

botun puca

bova plutača za privez brodova

bovan kamen

božić mladi bog u slavenskoj predaji

Božić 25. prosinca, početak nove godine; nakon polnoćke znanci i rodbina se mirbože ili

božićaju; čestitanje i darivanje (značajna je crvena jabuka); prvi posjetnik; paljenje vatri

božićna grana na Luciju se otrgne grana neke voćke, stavi u vodu da procvjeta do Božića i kiti figuricama od tijesta

božićna peciva od čistog pšeničnog brašna, kružnog oblika, sa likovima na sebi, jede se na Badnju večer; božićnjak, božićnica, česnica, badnjak, badnjača, koleda, koladek, križnica, krsnica, luk, ljetnica, litnjak i dr.

božićna slama sudjeluje u nekoliko običaja: unošenje u kuću na Badnju večer i razastiranje pod stol te valjanje po njoj, iznošenje iz kuće treći dan Božića i polaganje na voćke, gatanje slamom na stolu

božićna svijeća pali se na badnju večer, prije večere; gasi se vinom

božićnica darivanje siromašnih susjeda, dar, darivanje jabuke na Božić

božićni običaji cjelina božićnih običaja počinje prije Badnjaka i Božića, obuhvaća cijeli Advent i produžuje se do Sv. Tri Kralja

božićni stol predstavlja obilje; božićna peciva i pečenka; upućen je živima i duhovima pokojnika

božitnjak kruh od bijela brašna s ukrasima od tijesta

božja brada posljednje klasje pri žetvi koje se čuva za plodnost usjeva

bracera obalni jedrenjak od 18 do 40 tona s jednim latinskim jedrom i prečkom

braci konopi za pokretanje penula

braća po mlijeku nekrvno srodstvo

bradva drvodjelsko oruđe za tesanje, nalik na sjekiru

braganja vrsta ribarske mreže

brageše muške suknene hlače do pola lista

bragoc ribarska jedrenjača sa dva jarbola i dva latinska jedra

brajde potpornji od letava ili kamena uz koje se penje loza

brajin mužev mlađi brat (ženi)

brajne naziv za muža i sina (od milja u obraćanju ili oplakivanju)

brak elementarna zajednica koja ima razne pojavnosti i tumačenja, reguliranjem incesta ima i više od društvenoga značaja kakav mu se u pravilu pridaje, brak je osnova nasljedstva, reguliranje bračnih i seksualnih odnosa tvori i reguliranje svih ostalih društvenih odnosa

bran nabrana suknja sa poramenicama; brhan

brananje usitnjavanje zemlje i pokrivanje zrnja zemljom; drljanje, vlačenje, zubatanje, draženje

branal brana, drljača

brana sprava za usitnjavanje i ravnanje zemlje nakon oranja; dijele se na trokutne, trapezne i pravokutne

branče škrge u ribe

brasero grijalica, žeravica, posuda za držanje žari; obično u njoj tinja ugljen

Bratanić, Branimir (Jastrebarsko, 16.5.1910 - Zagreb, 12.5.1989) diplomirao jugoslavistiku (1932) i etnologiju (1936) u Zagrebu. Profesor etnologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu od 1955. godine, dugogodišnji pročelnik *Odsjeka za etnologiju*, osnivač *Centra za etnološki atlas*, razvio djelatnost u međunarodnim ustanovama etnološke kartografije. Istraživao orače sprave, pitanja

- opće etnologije i etnološke kartografije. Jedan od osnivača časopisa *Current Anthropology* (Chicago). Objavio *Orača sprave u Hrvata*, 1939. i dr.
- bratična** bratova kći ženskoj osobi; bratanica
- bratić** bratov sin ženskoj osobi; bratanac
- bratim** član bratovštine, bratstva; kapar, bratinac, bratinka
- bratimljenje** običajni postupak za sklapanje pobratimstva
- bratimstvo** tradicijski oblik utvrđivanja prijateljstva vrstom nekrvnog srodstva, bratstvo, pobratimstvo
- bratstvo, braščina** bratovština, udruženja svjetovnjaka sa svrhom promicanja vjerskog života i dobrotvorstva
- bratstvo** šira društvena grupa koja se sastoji od dva ili više srodna ali vremenom razdvojena roda, postoji upravljanje; fratrija
- brautgešenk** svadbeni dar
- bravar** pastir, čuvar ovaca
- bravarol** plastron
- brdak** drvena posuda za nošenje vina
- brdila** ono u čemu stoji brdo kod tkalačkoga stana ili razboja
- brdo** gusta rešetka od drvenih lamela na vodoravnom tkalačkom stanu
- brecat** tužan način zvonjenja crkvenim zvonima
- brenšer** posebna željezna naprava u obliku škara koja se zagrije i takva služi za kovrčanje kose; kovrčalo
- brenta** ovelik drveni sud u kojemu se nosi grožđe za vrijeme berbe; kaca, badanj, puta; posuda za ulijevanje ulja i vode za vrijeme maštenja
- breša, breška** vrsta starinske puške
- bretela** naramenica na ženskom rublju
- brevijar** knjiga molitava, lekcija i pjesama za svećenike; časoslov; priručnik, zbornik, molitvenik
- brgulja** blagdan sveca zaštitnika, fjera, dernek
- brig** jedrenjak sa dva jarbola, oba s križnim jedrima
- brigantin** jedrenjak sa tri jarbola (dva s križnim, a jedan sa sošnim jedrom)
- brime, breme** teret
- briškula** vrsta kartaške igre, osobito raširena po primorskim krajevima
- britva** ženski ukrasni nož, srebrni
- brnica, brnjica** ženska dugačka platnena haljina ili samo suknja; vrsta ženske haljine, suknje, složena u nabore koji su prišiveni na prslučić; carza, sarza, brnja, vrnja, vrhnja
- brnja** materijal za izradu brnjice, brne
- brnjčar** noviji opanak na kopčanje
- brojalice** oblik pjesmice kojom se izgovaraju formule za brojenje, odnosno skidanje i poništavanje uroka
- brojanice** krunica
- brojenice, brojanice** 12 dana od sv. Lucije do Božića; gatanje, predviđanje
- brokat** teška tkanina protkana svilom, zlatom ili srebrom
- bronzar** ovan predvodnik (isto kao i konj, vol, magarac i sl. ako nosi klepku i ide na čelu stada)
- bronzin** lonac, bakrač
- broš** oveća kopča kao nakit na ženskim haljinama
- bršljan** apotropej, odbija vještice
- brujet, brudet** riba kuhana u vinu, ulju i octu te začinjena raznim začинима
- brunda** prsten provučen kroz nos bika

brušket, bruškit ždrijeb;
 privatnopravni sporazum ribara
 ili ribarskih družina jednoga
 lučkoga područja o stjecanju
 zaštite i prava morskog
 ribolova ždrijebanjem lovišta

bruškin četka, drvena oštra četka
 za ribanje

brvnara kuća građena čitava od
 piljenih, tesanih ili netesanih,
 oblih, greda

brvnašica prizemna ili polukatna
 zgrada od greda

bubanj mreže slične vršama,
 dvostruka vrša; vehter, vehter

bucanj sprava za mamljenje ili
 tjeranje ribe na rijekama

buča tikva

bučani pokladna ophodna grupa

bučnica savijača nadjevena
 naribanom bučom sa sirom ili
 makom

buća potkošulja, džemper

buđolar novčanik

buka snažno apotropejsko
 sredstvo, odbija i plaši zle
 demone

bukagije sprave za sputavanje
 prednjih nogu stoci; putila

bukal, bokal vrč

bukara, bukaleta bokal, pastirska
 čaša

buklija čutura, ploska

bukvara jednostruka mreža
 stajačica za lov na bukve

Bula Muslimanka, Turkinja

Bulat, Petar prvi profesor na
 katedri etnologije od 1925.
 godine, nije ostavio značajnija
 traga za sobom

bumbak pamuk

bunja kamena kućica čunjastog
 oblika, građena u suhozidu,
 uobičajena na jadranskom
 području, a može biti od
 kamena, od slame i sl.;

poljarica, trim, kućica, čemer,
 kažun

Bunjevci jedan od najranijih
 slojeva pohrvaćenih gorštaka
 Dinarskih planina; rimokatolici
 za pravoslavce

bunjište mjesto gdje se baca
 smeće

bura vjetar od kraja, sjeverac

burača mješina za nošenje pića

burin slaba bura, lagan istočnjak

burina konop kojim se zateže
 jedro prema vjetru

burklja ognjišne rašlje kojima se
 hvatao lonac

burundžuk tanko bijelo svilen
 platno

buša maska, krabulja, krinka

buše pokladna ophodna grupa

bušar maškara; karnevalska
 zabava

bušari pokladna ophodna grupa;
 buše

bušeni bod kod veza po pismu

buštin, bušt uski i tijesni ženski
 prsluk

butunja drvena čaša s drškom, kao
 pehar, za zahvatanje vode

buveljak opanak ili cipela

buzdovan hladno oružje, mnogo
 upotrebljavano prije izuma
 baruta: teška kijača, bat sa
 željeznim šiljcima na debljem
 kraju; topuz

C

Carrara, Frano (Split, 16.11.1812
 - Venecija, 29.1.1854)
 arheolog, povjesničar i
 etnograf. Studije završio u
 Zadru i Beču. Direktor
Arheološkog muzeja u Splitu
 (1842-1853). Izdao značajnu
 mapu narodnih nošnji.

carza vrsta ženske haljine, suknje,
 složena u nabore koji su
 prišiveni na prslučić; sarza,
 brnjica, zardza, carca

cavata kožna papuča
ced lug iz prosijanog pepela za pranje rublja
ceh zadruga, esnaf, rufet; u feudalizmu staleška organizacija obrtnika jedne struke; obrtnička bratovština za međusobnu pomoć i reguliranje proizvodnje
cekin dukat, zlatnik
celača jednodijelna ženska košulja; suknja
celebrirati svečano vršiti, obavljati, služiti misu kod katolika
celibat beženstvo, bezbračnost; zabrana ženidbe svećenicima
centum sto, stotina
Cepelić, Milko (Vuka, 21.9.1853 - Đakovo, 26.3.1920) svećenik, povjesničar i etnolog. Pohađao bogosloviju u Đakovu, kapelan u Osijeku, Strossmayerov kapelan, a od 1882. godine biskupov tajnik. Sakupio bogatu etnografsku zbirku narodnih tkanina i vezova koju je poklonio Etnografskom muzeju u Zagrebu. Bavio se primjenom narodnih šara u ćilimarstvu. Djela: *Narodno tkivo i vezivo*, 1909, *Sijmo opet lan i konoplju*, 1917.
cerchiata starinsko kolo koje se igralo u Splitu
ceremonija obred po ustanovljenim pravilima; vanjski i redoviti oblik kulta; svečani običaj, svečani čin, pompa
ceremonijalna cjelina skup običaja koji tvore jednu logičnu i smislenu cjelinu
ceribaša ciganski starješina
cesar car
cicvara pšenična kaša s jajima, kuhana na maslu uz manju količinu vode
čiča zima ljuta zima, oštra zima

cidilo vunena pregača
cidiljača vunena vreća za gnječenje maslina
ciganica pokladni lik Ciganke
cijep sprava za mlaćenje žita; mlat
cijepci vodoravno položene šipke na vodoravnom tkalačkom stanu
cijev trska na koju se suče pređa
cikličko poimanje vremena vječno vraćanje istoga u pravilnim vremenskim razmacima, godišnje ponavljanje, ritmizacija svakodnevice, nepovijesno poimanje vremena; vječnost prirode
cilica cijela suha smokva
cima uže, priveza, konop za vezivanje broda za obalu; krajina
cimer prečka s rupicama između lemeša i gredelja, služi za učvršćivanje lemeša, nalazi se kod pluga; božićni ukras obješen o strop glavne sobe, kinjč, kinč
cimeri svadbeni nakit muškog uzvanika za škrljacom
cimerman tesar, krovopokrivač
cimprle nakit za žensko oglavlje
cingara zvonce što se vješa stoci o vrat, mjedenica
ciplara mreža potegača za lovljenje cipala
cipotka cjepanica
cipov kruh od pšeničnog brašna, blagdanski
cjedilo posuda nalik na sito
cokli visoke cipele na vezivanje
cokule opanci, drvene papuče
copranje čaranje magijskim sredstvima
coprija, coprie čaranje, vradžbina, magija; vračke
coprnica čarobnica, vještica, žena s nadnaravnim moćima za nabacivanje, odnosno obranu od uroka; copernica, coparica

coprnik vještac, muškarac kome se pripisuju nadnaravne moći i utjecaj na ljude; copernjak

crempica glineni kružni podložak na koji se stavlja krušno tijesto pri pečenju

crepulje posude za pečenje kruha na ognjištu

crijemuš varivo od divljeg luka

cripnja, čripnja vršnik, pokljuka, pekva; posuda kojom se pokriva kruh na ognjištu

crkovnjak, crikovnjak crkovnjak

crkvena godina liturgijska godina

crkvena roba svečana roba

crljenjak zobun bez rukava od crvenog sukna

crljena kabanica kabanica od domaćeg sukna, poput pelerine s kukuljicom

crna magija vradžbine koje su se utjecale za pomoć “nečistoj sili, đavlu”

crno simbol smrti

crnokop zimsko okopavanje vinograda

crtalo nalazi se ispred lemeša na plugu; reže okomito; nož, prvo železo

crto rez tanki i plitki urezi (kao ukras)

crvena kabanica kabanica od domaće raše, ruho za pir i proslave

crvenkapa crvena kapa od sukna, čoha, sa resama

cubanka ljuljačka; nišaljka

cup pletenica

cura djevojka za udaju, udavača

curica, cur'ca desetogodišnje ili jedanaestogodišnje djevojčice, koje se “pripremaju” za udaju

curina večera oprostajna večera udavače

curma ribarska družina

cvancige ogrlica od novčića

cvijet prvo ulje pri tiještenju maslina

Cvijetnica početak uskrasnih običaja, šesta korizmena nedjelja, kićenje zdenaca uoči Cvijetnice, zatakanje blagoslovljene grančice o strop, umivanje u vodi sa cvijećem; Cvitnica, Cvitna nedilja, Cvijeti, Uličnica, Maslinica, Maslinska nedilja, Nedilja palama, Palminska nedilja, macicna nedilja

cvit prvi mlaz pri pečenju rakije, rabljen kao lijek

cvitnjak velika običajna vatra, krijes

cvilni pas svileni ženski pas crvene i zelene boje

cvjetničari ophodnici na Cvjetnicu

cvrga kap ulja

Č

čabar posuda, drvena posuda; čabrenica, čabrica

čador šator

čakmak konop koji veže jarbol za brod; oštrilica, gladilo; ognjilo, kremen

čakšire suknene hlače sa velikim turom

čalma platneni ovoj oko fesa kod muslimana; turban, saruk

čampara uzica što se konju priteže ispod donje čeljusti, od jednog kraja žvala do drugoga

čampre čaporci, kandže

čanak zdjela; tas

čanta kožna torba, kesa, bisage

čapka kapa

čaplje pokladna ophodna grupa

čarak ognjilo na starinskoj puški

čaranje magijska aktivnost sa ciljem da nekome nanese ili spriječi zlo

čarapa odjevni predmet koji se navlači na noge; negdje isto što

i papuča; mekana vunena odjeća, okićena vezom
čarapci čarape
čarapke laganija obuća u obliku papuča
čaratan, čaratanka opsjenar; onaj koji se rodio u "marčanoj svijeći" ili "luni", tj. za mjesečine u ožujku
čardak zgrada drvena, zidana ili na stupovima sa izbočenim drvenim gornjim katom
čari magijski postupci i efekti takvog djelovanja; čare, uroci
čarobnica žena koja čara, baja; čarovnica, vražarica
čarojice zimski ophod, običaj pretežno oko Božića, ali i Poklada; čaroice
čarug, čaruk opanak
čatrnja kanal, bunar, cisterna
čauš svat koji upravlja svadbom, koji zbija šale u svatovima, često smiješno opremljen; krcan, čajo, debeli svat, staćilo
čegrtaljke zamjena za zvona za vrijeme šutnje u Svetom trodnevlju; škrebetaljke, klepetala, regetaljke, klepetoci, klepke
čehanje čišćenje perja; čepunjanje perlja
Čeh, Leh, Meh rodovska predaja o tri brata, slavenski praoci u usmenoj tradiciji
čekme vrsta toke; gornja haljina
čekrk kolo, točak, vitao, kolotur, uređaj za dizanje; mjera, kvarat, četvrt
čelenka nakit u obliku perjanice, srebrne, rjeđe zlatne, pričvršćen na kalpaku ili čalmi; nakit na kapi ili kalpaku
čelopek strana brda okrenuta prema suncu; prisoj
čematorij prostor oko crkve, drži se za svetinju

čember veo muslimanskih žena; veliki rubac koji pokriva glavu i čelo do očiju
čemer muški kožnati pojas
čeperac mreža na drvetu za hvatanje riječne ribe
čeranci za vrijeme snovanja pojedine niti se opuste pomoću drugog vratila; voranci
čerga mali šator, osobito ciganski
čerma na toke jačerma, prsluk
čerpić, čerpič nepečena, na suncu sušena cigla
česma zdenac, bunar, izvor iz kojega voda teče na cijev
česnica božićni kruh; krsnica
češalj drveno zupčasto pomagalo za zbijanje potke na okomitom tkalačkom stanu
češnjak apotropej biljnog porijekla, štiti mirisom i okusom
češnjovke mesne kobasice; djevenice
četiri nita u četiri nita, tkanje sa stepeničastom strukturom ili motivom riblje kosti, rabljeno za grube pokrivače
četveri četiri (uroka)
četverodijelna rala gredelj, kozlac, ručica i plaz iz zasebnih komada
četverostrana rala gredelj, kozlac, ručica i plaz tvore četverokutni lik; gredelj je u ručici
čibuk duga lula, cijev lule; kamiš
čilaš konj sa šarenim pjegama
čisanica, čisnica sistem brojenja niti namotanih na motovilu ili osnovanih u osnovu na tkalačkom stanu, tridesetinski ili šezdesetinski sistem s jedinicama brojenja od tri niti; četnica, čisaonica
čista nedjelja prva korizmena nedjelja; kvaterna nedjelja
čitanje uroka poništavanje lošeg efekta magijskim formulama

čivire drvena nosila za građevni materijal
čobanin ovčar, pastir
čoha vrsta tvorničkog čvrstog valjanog sukna i odjeća od njega
čohaš seoski obrtnik koji izrađuje odjeću od sukna
čoja isto što i čoha
čopor najraniji oblik organiziranja ljudskog društva, grupice koje su lutale u potrazi za hranom, nema bračnih odnosa, ni instituta poglavara ili starješine; horda
čordaš pastir
čoroje maškara, maska, lik u karnevalu; gavran, ciganin
čovrtati tresti se i vrtjeti u krug
črčajika, čerčajika mala drvena čegrtaljka koja se upotrebljavala za vrijeme Velikoga tjedna, umjesto zvona
črdak brvnara, katnica
čreda krdo; stoka se čuva zajedno, za cijelo selo
čredar pastir; hrane ga redom sve kuće te mu nabavljaju obuću i odjeću
čreslo sredstvo za štavljenje, hrastova, brezova ili johova kora ili hrastove šišarke
čretež, črtež nova krčevina; prvi put orana zemlja
črljenica crvena ženska odjeća u kojoj se djevojka udava
čudi uroci čuđenjem, zlo djelovanje čuđenja i hvaljenja
čunak pomagalo kod tkanja, oblikovano poput lađice, dio tkalačkog stana kojim se niti potke provode kroz niti osnove
čupavac slavonski prekrivač, ukrašen preko palice
čušpajz varivo
čutura drvena ploska za tekućinu, isto kao buklja
čuvarkuća kućna zmija; blazna

Ć

ćakula trač, brbljanje, prepirka, rječkanje
ćemer široki kožni pojas sa listovima; pašnjača
ćenar naborana prugasta tkanina zbog labavije navijene osnove ili upotrebom trećega vratila; voranac
ćerpič sirova, nepečena cigla
ćesta košara
Ćići hrvatski etnik u Istri
ćićke ruho koje se sastoji od stomanje i golograna
ćikara staklena čaša
ćilim sag, tepih, prostirač
ćirak, ćirjak drveni stalak za svijeće
ćok korijen; način češljanja ispod marame
ćučike kokoši, pilići
ćučin cucla, duda za dijete
ćup zemljani odugački lonac za mlijeko, med i slično
ćurak krznom podstavljena haljina, ogrtač
ćurčija krznar
ćurdija kratki kožuh, ćurdijak; duga ženska haljina bez rukava
ćuška drveno jaje koje bi djeca podmetnula pri uskrsnom tucanju jaja

D

dada oslovljavanje svekra
dalmatika kasnorimska ukrašena gornja odjeća, dugačka gornja haljina s rukavima, u starije vrijeme dio vladarskog svečanog ornata, a danas misnička haljina katoličkih svećenika; odjeća dalmatinskih pastira
damast svilena, vunena ili lanena tkanina s arabeskama

dance narodni vez; dio poculice koji se vidi

Danica najviše spominjana zvijezda; zornjača, jutrenja, večernjača, mjesečna, volarica, volarka, prehodnica

Danica zvijezda naprsni nakit

darivanje vode napose zdenca, božićni običaj kada se daruje voda bacavši u nju jabuku, žito ili što drugo od božićnih jela

darovac grubo, debelo sukno i odjevni predmeti od njega; tanje vuneno sukno

daska asimetrični dio pluga; baca zemlju na stranu oštrice lemeša

daščica alat ribara za mjerenje oka mreže

dažd kiša

debela gibanica gibanica od slatkog kvasnog tijesta

debela krv rođaci po ocu

debela zemlja plodna zemlja, oranica

debeli kum drugi po važnosti na svadbi, s mladićeve strane; prvi kum

debeli svat koji zbija šale u svatovima, često smiješno opremljen; čauš, staćilo

debelke neparan broj kruhova koji se peku kada netko umre

dedek-babica uteg na tijesku, preši

de Diversis de Quartigianis, Filippo (15. st.) školski rektor u Dubrovniku opisuje grad, uredbe i običaje njegovih stanovnika pri svadbi, smrti i pogrebu; djelo *Zdanja, uredbe i pohvalni običaji slavonskoga grada Dubrovnika*, 1440.

dedukcija zaključak od općih sudova na pojedinačne ili na druge opće sudove, od uopćavanja prema pojedinostima ili drugim uopćavanjima

deman vrsta uskog okovratnika

demejana trbušasta opletena staklenka; demižana

demografija proučava ljude i društva u količinskom obliku

demon vrag, zao duh

demonizam vjerovanje u demone, prvotna forma religije

demonologija nauka o vjerovanju u demone i natprirodna stvorenja; proučavanje praznovjerja

denotacija odnos koji vezuje neki izraz sa dijelom sadržaja s kojim je koreliran

dereklija tanko platno, u koje su usnovane druge deblje, raznobojne niti

dernek blagdan mjesnog ili župnog sveca zaštitnika, sajam, zbor, vašar; skup; svadba, veselje

derviš monah-prosjak kod muslimana

dešpik, despik lavanda, lavandula; despić

dešop vrsta slatkog domaćeg kolača za umakanje

detići muška djeca

devenice kobasice

devetnica vrsta katolička molitve

dib, diba brokat, svilena tkanina u koje je utkano zlato; diva

did vođa maskirane pokladne skupine; Turčin, arambaša

didi, didići pokladna ophodna grupa

did i baba maskirani lik u pokladama

difuzionizam povijesni pravac u etnologiji, težište je na raspršenosti, širenju i preuzimanju različitih kulturnih elemenata; nastojao se iznaći izvor pojedinih elemenata, te onda veze koje su se ostvarivale među njima; migracijska teorija; najznačajniji predstavnici: Franz Boas, Alfred Kroeber

digmen sprava za mrvljenje i rezanje slame; dvije daske sa svinutim vrhom; na donjoj strani nalaze se komadići kremenca, šiljci koji režu slamu

dijadema vrsta skupocjenog ukrasa koji žene nose na glavi

dijakronija raznovremenost, zbivanje nekih pojava u različito vrijeme; prikazivanje povijesnog razvoja neke pojave u različitim vremenskim periodima

dijalekt lokalno narječje, govor

dijalektologija znanost koja se bavi proučavanjem i istraživanjem narječja

dikaji djevojke

dikela motika sa dva šiljasta kraka, roga na drugoj strani (za okopavanje vinograda); trnokop, kramp

dikla, dekla djevojka; diklica

dilčik motka na kolovratu (varoškoj preslici); divčik

dilnica neudata djevojka koja pri diobi dobiva jednaki dio nekretnina kao i sinovi

diljka stara puška

dimije vrlo široke hlače istočnjačkog kroja koje nose muškarci i žene

dinarska kulturna zona južni planinski prostor Hrvatske, po podjeli na kulturno-povijesne areale

diple dvojnice, vrsta frule, dvocijevne svirale s udarnim jezičkom (tipa klarineta)

diver, djever mužev brat

divinacijska praksa obožavanje, iskazivanje počasti kao božanstvu

divljaštvo često se smatra stadijem u razvoju tzv. prvobitne zajednice kada ne postoje ratarstvo i stočarstvo

divji čovik čudovište, pećinski čovjek, sa jednim okom u sredini čela, hvata i jede ljude

divovi prvi ljudi, veliki rastom i često rogati; džinovi, džiganti

dizanje uroka skidanje, poništavanje uroka

dizga ivica od čoje ili sukna

dizgin uzda, vođica, povodac; dizgen

djetinjci, detiči treća nedjelja prije Božića; stariji prijete djeci pa ih djeca daruju

djevenice, divenice mesne kobasice; češnjovke

djever, dever pratitelj i zaštitnik mlade u svadbi

dlaga daščica koja se ovcu stavlja na slomljenu nogu

dlage pribijene daščice na ralu; za razgrtanje zemlje

dobnjak muško tele, kada navrší tri godine, sposobno za rad

dobnjakinja žensko tele od dvije godine, sposobno voditi

dobrice fantastična bića koja utječu na zdravlje i sudbinu djeteta

doci doline, pašnjaci u planini

dodole, dudulke djevojke, rjeđe momci, koji dozivaju kišu; idu od kuće do kuće pri čemu glavnu osobu omanu lišćem, travom i cvijećem ukućani polijevaju vodom; peperude, prporuše

dolama haljina s rukavima, do koljena ili dulja, preko koje se stavlja pojas

dolibaša svat predvodnik, predvodi svatovsku povorku, prvijenac, prvi, vojvoda, kapitan

doguzac okratka gornja haljina

dolaktaš kožuh s rukavima samo do lakata

dolama, dolam suknena haljina, duga do koljena ili duža, s rukavima

domazet muškarac priženjen u ženino kućanstvo; pripuz, podrepa, dognanac, rora, rola, došljo, skupnik, pripeljanec, dohodac, prodan, dopuz

donošče dijete

donjak vodenični kamen

donje vratilo prednji valjak vodoravnog tkalačkog stana

donjica slavonska bijela podsuknja; krilca

dopja boca dvolitarka

doramak ženski zobun bez rukava

doramče muška haljina bez rukava

dorat mrkov, konj mrke (tamnoride) boje

dorza držak pluga, ručica, rukohvat

došlje nepozvani svatovi; pristaše

dota prilikom udaje djevojka uz odjeću i obuću, posteljinu, stolnjake, katkad stoku i sl. dobiva i novac ili zemlju; sprema, oprema, otprema, dota, tal, del, ris, pridav, miraz, prćija, alatura, vijeno

dotarica djevojka s mirazom

dovoče dijete koje dovede žena mužu ili muž ženi; dovodac

dozluci, dizluci suknene dokoljenice

draga dolina

drap sukno

dretva debeli laneni konac za šivanje

drhtavci, drtavci nakit za žensko oglavlje, cvijeće od žice

drljača brana

drljanje usitnjavanje zemlje i pokrivanje zrnja zemljom; brananje

drmeš najpopularniji ples Hrvata kajkavaca

drobina iznutrica, drob

drobnina sve vrste mlade peradi, sitnež

dronjak jagode od sitnog bisera, koje po dvije vise kraj svakog uha

dropuja rakija napravljena od groždanog dropa

drug prijatelj; pajdaš, jaran

drúga prijateljica; pajdašica, jaranica

druga, družica pomagalo za varijantu gruboga predenja, slično velikom vretenu; mahaljka, štiljega, štilja, štiljica

drugenac drugi roj pčela u godini

družinska hiža glavna kuća

drveni gunjac ženska gornja odjeća, od loše, debele, tvrde čoje

drvenjača košara, pletena od pruća

dub hrast; izdubljeno ili prirodno deblo koje služi kao košnica; stubli

dubenica košnica izdubena u drvetu

dubljeni rub, dubljenac rub od gustog kupovnog pamučnog platna

duborez pliće ili dublje rovašenje

dubovina hrastovina

dubrovački šudar kvadratna marama od domaće svile žute, crvene i zelene boje

dućec ples koji je u prošlosti bio vezan s kultom plodnosti

dude instrument srodan gajdama

duga simbolična, proročanska i čudotvorna moć; modra boja u dugi simbolizira vegetaciju, žuta žito ili ulje, crvena vino; pomlađuje, može promijeniti spol

duge, dužice daščice

Duhovi Trojaki, Rusalje, ophod kraljica, ljelja, pomični blagdan, obično u svibnju ili lipnju, deset dana nakon Spasova

duhovna kultura skup rezultata društva u običajima i moralu; običaji, vjerovanja, narodna književnost, glazba, ples, likovni izraz

duhovnjača konoplja, koja se sije o Duhovima; duovnjača
duhovski kresovi običaj paljenja vatri na Duhove
dukati obavezni dio miraza i stvarni ili simbolični pokazatelj bogatstva
dumanjski ubručići kvalitetni upotrebni i ukrasni rupci
dunavska teorija teorija o podrijetlu Slavena od naroda koji su živjeli uz Dunav
dupljak dvostruki plug; na jednom gredelju su dva pluga
Dušni dan 2. studeni, Mrtvi dan; podušje, čašćenje i štovanje pokojnika, posjećuju se i čiste grobovi
duvak svadbena koprena nevjeste; prevjes
dužijanca proslava završetka žetve te zatvaranje magičnog kruga pripremom za novu žetvu na način da se čuvaju posljednji požnjeveni klasovi; dožinjanca
dvanaestodnevica 12 dana između Badnjaka i Sv. Tri Kralja; čaranje, gatanje
dva nita u dva nita, tkanje s dvije nićanice, vezni bod platna
dveke stara slavenska guma za žvakanje, smolasta crno-smeđa tvar dobivena iskuhavanjem brezove kore
dvodijelna rala gredelj i kozlac, te ručica i plaz iz jednog komada
dvogače gornje gaće od lanenog platna sa širokim turom
dvojke posude u kojima se nosi jelo na polje za vrijeme poljskih radova
dvojnice dvostruka, dvocijevna svirala
dvopoljni sistem jedna polovica zemlje miruje, druga se obrađuje; zemlja koja se ne obrađuje leži na ugaru
dvor dvorište, prostor oko kuće
dvori kuća s malim okućnicama

dvostruko prezime u prošlosti: spajanje dvaju manjih zadruga i zadržavanje obaju prezimena ili priženjivanje muškarca u zadrugu
dvrst, vrst kalcit
dzerzonka košnica s pokretnim saćem

DŽ

džak vreća
džebe ploče na jačermi koje stoje iznad ilika pod grbom
džeferdar damascirana puška
džep prorez na odjeći izrađen u obliku vrećice u kojemu se nose sitnije stvari; hrvatski izraz: špag
džoha kabanica svijetlo žućkaste boje; halja

D

daka kaput, jaketa
daketa kratak kaput, jaka
đardin cvjetni vrt, perivoj; palubna ograda na brodu
đavao simbol zla
đečma srednji dio čibuka
đend ogrlica oko vrata, niza, niska, đerdan
đener ljetina
đeno pas
đerdan, đendar prsni nakit; ogrlica, lanac o vratu; niza; niska; na tekstilnoj ili kožnoj podlozi nanizani novci
dilej prsluk
đilet muški prsluk
đinder ukras, ures, nakit, biser
đinda, đinduha stakleni biser; naušnica, minduša, ušnjak, mrndela, grmjela, gmiza
đule tane, metak, kugla, zrno
đund ogrlica od staklenog zrnja

duvegljija mladoženja
duvegljijska košulja za mladoženju

E

eblemska tkanja upotreba od 6 do 12 nićanica

egalitarna društva je druga oznaka za akefalna i anarhična društva, koja trebaju izražavati da su ljudi u njima u načelu jednaki; nema klasnih razlika niti vlasti

egzogamija zabrana ženidbe djevojkom istoga plemena, odnosno obaveza uzimanja žene iz druge sredine, a ne iz vlastite; u ranim društvima egzogamska je agnatska srodnička grupa, klan, gens, lineage; egzogamija se redovno dopunjuje zabranom incesta

emajl gleđ, pokost, caklina; staklasta neprozirna masa, koja sadržava kositra i antimona i služi za prevlačenje kovine

empirizam nauka koja priznaje iskustvo jedinim sredstvom vjerodostojne spoznaje

emsko pojave su opisane kategorijama značenja i odnosima karakterističnim za same nosioce neke kulture

enam kutija za kuran, često od srebra; knjižica sa citatima iz Kurana (nosi se kao amajlija)

endogamija ženidba ženama vlastitog plemena; u ranim društvima pleme je endogamno; ono ima više egzogamskih rodova (lineages), što znači da se brakovi sklapaju u okviru plemena ali izvan roda

enkaustika antikni način slikanja upotrebom boja povezanih voskom

enklava etnička, jezična ili druga skupina odvojena od svoje glavnine

ep vrsta literature u kojoj se opisuju neki događaji; vrsta literature o herojskim događajima u povijesti društva

epifanija prisutnost božanstva, izravan kontakt božanstava i ljudi, uopće pojava božanstva u ljudskom liku

epika epsko pjesništvo

epitaf nadgrobni spomenik; nadgrobni natpis i sl.

epopeja velika epska pjesma; duga poema povijesnog ili mitološkog sadržaja

eremit pustinjač, isposnik, osamljenik

Erlich-Stein, Vera (Zagreb, 4.10.1897-Zagreb, 9.8.1980) socijalna antropologinja, studirala u Zagrebu, Berlinu i Beču. Godine 1952-1960. bila je bliska suradnica Alfreda Kroebera, predavala na sveučilištu u Berkeleyu, potom na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Istraživala položaj žene u tradicijskim sredinama i preobrazbu seoske obitelji; značajna djela: *Porodica u transformaciji*, Zagreb, 1964, *U društvu s čovjekom. Tragom njegovih kulturnih i socijalnih tekovina*, Naprijed, Zagreb, 1968

esnaf isto što i ceh

eška mamac

etimologija određivanje podrijetla riječi i njezina srodstva s drugim riječima istog ili drugih jezika

etnik naziv za ime stanovnika nekog naseljenog mjesta ili zemlje

etnocentrizam nazor po kojemu je vlastita nacija centar svijeta

etnogeneza proces nastajanja i razvitka nekog naroda

etnografija nauka koja opisuje i proučava materijalne, društvene i duhovne kulture pojedinih naroda svijeta

etnografski prezent kvazi povijesnost, nedostatak konkretnih vremenskih odrednica u tzv. povijesnom pristupu etnologije

etnoliza studij načina na koji su se odvajale pojedine kulture iz starijih zajedničkih kultura u stanovitim razdobljima

etnologija narodoznanstvo; znanost koja proučava širenje ljudskoga roda po zemlji, njegovo podrijetlo i određuje plemensku i nacionalnu klasifikaciju i smještaj ljudi; naziv "etnologija" uvodi u 18. stoljeću francuz A. Cesar Chavannes

etnologija svakodnevice proučavanje više-manje aktualnih običaja i kulture; ne proučavanje korijena običaja, nazivlja ili upotrebe, već trenutno stanje; sociološko obrađivanje običajnosti; u velikoj mjeri približava se urbanoj etnologiji

etnomuzikologija proučavanje glazbenoga folklor

etnonim ime naroda

etno-park kraće od etnografski park, tj. ustanova gdje se u slobodnoj prirodi nalaze smještene kuće iz različitih etnografski zanimljivih krajeva, sa svim predmetima koji u te kuće spadaju, pa i s ljudskim figurama u odgovarajućim nošnjama

etnopsihologija proučavanje psihologije narodnih ili plemenskih zajednica

etnos narod, narodnost; narodnosnost, tj. skup svih oznaka koje neki narod čine narodom

etsko pojave su opisane kategorijama i odnosima sasvim nezavisnim od proučavane kulture, tj. do kojih se došlo koncenzusom nekolicine istraživača

euharistija pričest; po kršćanskom vjerovanju sakrament tijela i krvi Kristove pod prilikama kruha i vina

evangelje izvještaji sastavljeni u prvim stoljećima kršćanstva o životu i učenju Isusa Krista, u nekoliko knjiga; od njih su četiri knjige ušle u Bibliju (Novi zavjet)

evolucija princip neprestanog napretka

evolucijska teorija u širem smislu je znanost o razvoju prirode, a u užem shvaćanju znanost o razvoju organskoga svijeta (životinja i bilja); po evolucijskoj teoriji vrste životinja i bilja nisu nepromjenljive i svi organizmi koji sada postoje i koji su postojali u bilo kojoj drugoj epohi nastali su putem dugotrajna mijenjanja i razvitka organizma koji su prije postojali

evolucionizam pravac u etnologiji koji prihvaća ideju opće društvene evolucije kao primarnu smjernicu razvoja društva i kulture; nastojanje da se utvrdi uzlazni redosljed razvoja kulture pomoću rasprostranjenja u prostoru; jednosmjerno kretanje ljudskog razvitka; najznačajniji predstavnici: Adolf Bastian, J. J. Bachofen, Lewis H. Morgan,

Edward B. Tylor, James G. Frazer

ex voto zavjet, formula na zavjetnim darovima, zavjetni darovi

F

fabričijer crkvenjak, zvonar u crkvi
facenda pripovijest o lokalnim zbivanjima
facol, faco rubac, rupčić; džepna maramica
faco rakamani istarski djevojački rubac
faculet isto što i facol
fajak haljetak, dio nošnje
fajtaši završetak ženskih rukava na oplečku
fald porub, ukrasni rub
faldanica vrsta ženske suknje
falta nabor, bora, ubor
faltati praviti nabore na haljini, nabirati, plisirati, ubirati
familija obitelj, porodica; kuća, rodbina, svojta, fameja
fandanija obred
fantovska društva slabije ili čvršće organizirana društva, udruženja mladića
fanjak kolut na glavi što ga nose žene u znak udaje
fanjek podložak na kosu od šibe, trstike, žice
fara župa
faragov opančarski nož za čišćenje kože od ostataka mesa
faša manji komad preparirane govede kože
faše dječji povoji
fašnik vrijeme u crkvenoj godini od božićnih do korizmenih dana, poklade, mesojeđe, karneval; fašnjak, fašnjek, fašenk, fašange, vašange, fašinge; posljednji dan poklada;

mesopust, pokladni utorak; "princ Karneval", maska, maškara

fašinek, fašinak, fašnik glavni lik u vrijeme karnevala; krnje, krnjo

fenomen rijetka pojava; nešto znamenito; neobičan slučaj, rijetkost

fenomenologija znanost o pojavama, znanost nezavisna od iskustva, opisivanje i analiziranje pojava u nekom određenom području

fenjer svjetiljka, laterna, lampaš, feral

fera širina platna, tkanine

feredža svečana odjeća muslimanskih žena – dugačak širok ogrtač s mrežom od kostrijeti koja pokriva lice

fereta ukosnica

fermen haljetak bez rukava, bogato ukrašen zlatom, prsluk

fertun pregača; fertuf, zastor, pregačica

fertušnica uža pojas za vezivanje pregače

fes kapa osobitog izgleda, obično crvena

fetiš predmet poštivanja, poštovanja, predmet koji stare kulture ili primitivna plemena obožavaju kao nosioca čudotvorne sile

fetišizam pripisivanje tajanstvene nadnaravne, čudotvorne moći nekom predmetu ili pojavi; poštovanje takvog predmeta, njegovo obožavanje

fibula kopča; igla koja sastavlja dva dijela haljine; gvozdec, predica, spona, skoba

figanj ženska haljina; viganj

fijole, fiole božićni ophodari

filare kupovne cipele; postoli

file pust, pustina – sukno od grubo izatkane vune ili napravljeno

od vunenih dlaka, zalijepljenih i sabijenih

filigran fini mrežasti rad od skupocjene (srebrne ili zlatne) žice, sličan čipki

filipovčice proljetni ophod uoči 1. svibnja, sudjeluju djevojke i u ruci nose zelene grančice; drve, drvece

Filipovo 1. svibnja, dan cvijeća, folklorno sličan Jurjevu; Filiplje

findelj ženska kapa od slame; kondelj

fioka ladica, pretinac

firale vrst cipela od (crvene) kože; postule, postole, kondure

fistan vrsta suknje; nekadašnja ženska ili muška haljina s naboranim donjim dijelom

fišek patrona, naboj, metak

fišeklija spremnica za naboje, fišeke; nabojnjača, fišek-ćesa

fizur, fizir, fizirica vrsta dijadema, uz samo čelo; sa svake strane nad uhom ima polukružni ukras od stakalaca

fjera, fijera blagdan mjesnog ili župnog sveca zaštitnika; god, kirvaj, dernek

fjok, fijok velika vezanka, dug do dna suknje, u kompletu sa traversom; naštar

flanel laka, obično vunena tkanina dlakave površine

flaštre ljekoviti oblog koji se lijepi na oboljelo mjesto

folklor usmene narodne umotvorine: pjesme, priče, basne, uzrečice i sl.; u širem smislu i običaji, nošnje, plesovi i dr.; tzv. duhovna kultura

folklorno kazalište obuhvaća običaje, obrede, igre i predstave, folklorno predstavljanje unutar tradicijske kulture, nastaje slabljenjem magijske funkcije u obredu

forketa ukosnica

forma izgled, lik, oblik, vid, obraz, lice, figura i sl. neraskidivo povezana s određenim sadržajem; formu svakoga predmeta, procesa, pojave uvjetuje njihov sadržaj koji sa svoje strane vrši obratno djelovanje na njihov razvitak

formula izraz, rečenica, obrazac za izražavanje nekog smisla i značenja uobičajena u tradicijskoj kulturi i magijskoj praksi

Fortis, Alberto (1741-1803) tijekom 20 godina dvanaest puta putuje Dalmacijom i iznosi mnoge etnografske činjenice o unutrašnjosti Dalmacije; djelo *Putovanje u Dalmaciju*, 1774.

fortunal oluja na moru

fraja mrsna večera i zabava sredinom korizme

fratar brat redovnik, samostanac, monah; međusobno se oslovljavaju braćom, *fra*, za razliku od drugih klerika koji se oslovljavaju s *don*, gospodin

fratrija u vrijeme rodovskog uređenja prvobitne zajednice skup od nekoliko rodova; fratrije su vršile funkciju društvenog i vjerskog karaktera; savez fratrija činio je pleme; bratstvo, zadruga, pleme, rodbinstvo

Freudenreich, Aleksandar (Zagreb, 21.11.1892 - Zagreb, 22.4.1974) arhitekt i kazališni djelatnik. Nakon završene Graditeljske škole i Akademije, projektira i izvodi dvorane hrvatskih kulturnih domova, školu u Splitu te zgrade u Zagrebu. Rekonstruirao Etnografski muzej u Zagrebu (1968-1972). Intendant je HNK u Zagrebu 1940 - 1941. godine.

Proučava hrvatsku narodnu arhitekturu i pučke građevinske oblike u kontinentalnim i primorskim krajevima. Objavio sa toga područja knjige: *Narod gradi na ogoljelom krasu*, 1962, i *Kako narod gradi na području Hrvatske*, 1972.

frigijska kapa visoka šiljasta kapa sa zavnutim vrhom, bez oboda

fritule uštipci, prikle, jelo koje se prži na ulju; kolač od dizanog tijesta u obliku kuglica za božićno-novogodišnje blagdane

frk pomagalo za tokarenje, luk za ravnomjerno okretanje

frosluk, prosluk prsluk od crna sukna

froštuk, fruštik jutarnji obrok

fršlog veliki drveni sanduk za žito

fučija dugo barilo, drvena posuda za vodu

fudra postava

fuksa prvotno riđa kobila, rička, a kasnije i svaka druga

fumar dimnjak

funcara tkanina od najlošije kućine

funeral sprovod, pogreb

funkcionalizam pravac u etnologiji; proučava funkcije kulturnih elemenata, uz tezu da nema nefunkcionalnih (nepotrebnih) kulturnih elemenata; kultura je sredstvo da se podmire biološke potrebe; apovijesni pravac; najznačajniji predstavnici: Bronislaw Malinowski, A. R. Radcliffe-Brown

furjaga mala rupa u zidu suhozidice, potleušice umjesto prozora; argat

fustan, fustanela muška košulja sa klinovima; fuštan, vuštan, vuštanj

fuštanj, fuštan vrsta tkanine, flanel; dio ženske nošnje, vrsta haljine, fuštana

fuštuma veliki čirevi

futa zaprega, zastirač; rubac koji nosi sluga

G

gaban gornji odijevni predmet od debelog valjanog sukna sa kukuljicom

gabel soha, rašlje, račve, krila

gaće hlače izvedene rezanjem sukna po kroju

gaće na klišta hlače dugih nogavica s proširenim stražnjim dijelom

gaćnjak tkana vrpca za vezivanje gaća; svitnjak

gadalina gadna životinja, buba

gaj mala šuma, šumarak, brdašce, pašnjak

Gaj, Ljudevit (Krapina, 8.7.1809 - Zagreb, 20.4.1872) književnik, vođa Ilirskoga pokreta, hrvatski kulturni i politički preporoditelj; 1818. objavljuje svoju upitnicu za skupljanje folklorne i etnografske građe, tzv. narodnog blaga; značajan utjecaj J. G. von Herdera

gajde narodni glazbeni puhački instrument koji se sastoji od mijeha i svirale; naš stari izraz "miješnice"; dude

gajeta poveća lađa s pokrivenom palubom i s jednim jedrom

gajtan predena ili pletena vrpca koja služi za porubljivanje odjeće ili za ukras

galanterija trgovina sitnom robom

galon posuda za tekućinu (3,785 litara)

galotin kalota, nosi se na glavi

galun trak za kićenje odijela, izatkan zlatnom ili srebrnom žicom

galja velika morska mreža debela konca, a uska oka

gamaša dokoljenica od kože ili tkanine; nazuvak od pusta koji pokriva ili štiti gornji dio obuće

gamonomija znanost o ženidbenim i svadbenim običajima

Gamulin, Jelena (Sarajevo, 20.2.1930 - Split, 28.9.1989) dugogodišnja kustosica-etnolog u *Etnografskom muzeju* u Splitu. Bavila se svim segmentima muzejskoga rada i obrađivala mnoga etnografska područja. Značajni radovi: *Staro balkansko oružje*, 1980, *Narodni nakit*, 1986, *Narodna nošnja Vrljike*, 1988.

ganak, ganjak trijem, trijem brvnašice

ganga glazbeni oblik srodan ojkanju

ganjek, ganjčec hodnik

gar čađ, čađa

garbun sprava na kojoj se s lanenih i konopljanih klasova skida sjemenje; ograblo

gargača, gargaša greben za češljanje vune

garitule, karitule kruh, pecivo u obliku pletenice, na jednom kraju je umetnuto jaje; kolubice, polube, golubići, kosica, šišor, čičirka, jajnik, jajarica, sisirnjak, teharica

gaštald funkcija i položaj u bratovštini

gatanje proricanje događaja po nečemu; vraćanje

gatare žene za koje se vjerovalo da imaju naročite sposobnosti upravljanja nadnaravnim

gatke proricanja, tekstovi bjanja, pripovjetke

gator špiljski stan, izdubljen u stijeni od lesa

Gavazzi, Milovan (Gospić, 18.3.1895 - Zagreb, 20.1.1992) studirao slavistiku, germanistiku i filozofiju u

Zagrebu i Pragu. Radio u *Etnografskom muzeju* u Zagrebu (1923-1927). Profesor i dugogodišnji pročelnik *Odsjeka za etnologiju* Filozofskog fakulteta u Zagrebu (od 1927. do umirovljenja). Terenskim radom istražio hrvatski etnički prostor i postavio temelje etnološkom znanstvenom radu u Hrvatskoj. Odgojio brojne naraštaje hrvatskih etnologa, potaknuo snimanje etnoloških filmova i etnološku kartografiju, proučavao folklornu glazbu i instrumente. Bavio se kulturnom analizom, odredio tipove kultura i područja njihova rasprostriranja na jugoistoku Europe te slojevitosti pojedinih kulturnih pojava. Osim poredbenih studija objavio istraživanja praslavenskog kulturnog sloja. Dobitnik Herderove nagrade. Autor mnoštva članaka te knjiga *Vrela i sudbine narodnih tradicija*, 1978, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, 1939, 1988, *Baština hrvatskog sela*, 1937/40, 1991.

gavunara jednostruka mreža stajačica za lovljenje ribe gavuna, gauna

gaz mjesto gdje se prelazi preko rijeke

gazda autoritet u obitelji i kućanstvu sa zajedničkim vlasništvom (zadruga); gospodar, starješina, domaćin

gazdarica starija ili najstarija žena u kućanstvu, često gazdina žena; gospodarica, gospodinja, stopanjica, planinka

gema ukrasni kamen u prstenu ili drugom nakitu s urezanim likom

gendar đerdan
genealogija rodoslovlje; znanost o postanku i odnosima pokoljenja ljudi; rodovnik
generacija pokoljenje, naraštaj
generalizacija uopćavanje, uopćenost; stvaranje preopćeniti sudova, neodgovorno primjenjivanje pojedinačnih slučajeva na sve slučajeve
generičan koji se tiče roda, genusa, rodni
geneza postanak, postajanje, nastajanje, proces razvitka, podrijetlo, porijeklo
geniografija opisivanje duhova
gens rod; gens je ujedinjavao ljude prvobitne zajednice koji su vodili zajedničko domaćinstvo i koji su među sobom bili povezani zajedničkim podrijetlom od jedne pramajke ili praoca; latinski naziv za agnatsku srodničku grupu; oblik društvenosti, bave se lovom ili ribolovom, usklađuju se seksualni odnosi, razvija se svijest o rodbinskim odnosima; klan, rod
gentili pripadnici roda, gensa
gentilno uređenje rodovsko uređenje prvobitne zajednice koja nije znala za nejednakost i osnivala se na zajednici sredstava za proizvodnju koja su bila krajnje nerazvijena; isto što i segmentirano društvo
genus rod, vrsta, porod, pleme, koljeno, podrijetlo, porodica
gerara jednostruka mreža stajaćica za girice, gerice
geričara mreža potegača za girice, gerice
germanska teorija teorija o germanskom podrijetlu Slavena
gete kratke suknene dokoljenice; visoke cipele od crnog boksa

gibanica slatko tijesto, nekoliko slojeva tanjeg tijesta, nečim punjeno; bezlamača
ginekokracija oznaka za vladavinu žena, ima isto značenje kao i matrijarhat
gindac konop za podizanje jedara
gizdanje uređivanje, kićenje
gladilica brus za oštrenje kose ili britve; gladilo
glavnja klada, goruće drvo
glaziranje ocakljivanjem keramičkih predmeta olovnom ocaklinom
gliha slavlje pri završetku nakoga posla, piće kojim se proslavlja uspješna prodaja i sl.; likovo
gluva nedjelja peta korizmena nedjelja; gluha nedjelja, nedjelja muke
gnjila nakvašena glina, ilovača
god blagdan mjesnog ili župnog sveca zaštitnika; kirbaj, kirvaj, proštenje, prošćenje, godovno, dernek, brgulja, fjera
godišnjak osoba koja je išla u crkvu samo na Veliki petak
godišnji običaji kalendarski, ročni, periodički; običaji koji se zbivaju na određeni dan ili tijekom više dana kalendarske godine; većinom okupljeni oko važnijih crkveno-kalendarskih datuma
gologran, gogran gornje odijelo od vune; istarsko vuneno odijelo nerazrezano u pasu, bez rukava i sprijeda otvoreno; modrna na klinove
golokapica kapa bez ikakve šare
golubinjak sprema u koju se među klupka pri snovanju
gomila hrpa (kamenja)
gonanje, gonjanje istjerivanje stoke na pašu; magijski obred mladih pri prvom izgonu stoke; vrlo slobodni susreti mladića i djevojaka u dobi sklapanja braka; šičarija, meranje

gorica vinograd
gornje vratilo stražnji valjak
vodoravnog tkalačkog stana
gornjica, gornica gornja soba;
soba na tavanu za spremanje
raznih stvari
grabancijaš po narodnom
vjerovanju đak koji svršivši
dvanaest bogoslovnih škola,
izuči trinaestu vilenjačku, te
može zapovijedati vragovima,
jahati na zmaju, voditi oblake i
ulaziti u vrzino kolo
grad stupanj, stepen
gradela, gradele metalna rešetka,
roštilj
gradoboj šteta od grada, prirod
pobijen gradom; gradobitina
grada ukrasi od čohe na suknenim
predmetima
granajlija puška po kojoj su
izvezene grane
granina sprava za hvatanje pataka
granulacija način izvođenja u
zlatarstvu s pomoću lemljenja
malih zrnaca
gravirati urezivati sliku u kovinu,
drvo, linoleum ili kamen s
pomoću posebnih dlijeta,
kemijskih sredstava ili
fotomehanički
grada porub ili ukrasni detalj
sastavljen od komadića finog
sukna na suknejoj odjeći
grana svadbena grana s više
ogranaka koja se kiti zelenilom,
vrpcama, jabukama
grbež vez na muškim košuljama
greben pomagalo sa željeznim
zupcima za fino čišćenje
vlakana; gratuša
greblja drvena sprava za vađenje
žara iz peći, drveni držak sa
okomito usađenom daskom
gredelj nosi većinu dijelova pluga;
učvršćen je na jednu ručicu
koja nosi i drugu (prva je
obično jača); horizontalni dio
koji nosi okomite; oje

grenadin vrsta svilene tkanine
Grgurovo sv. Grgur 12. ožujka,
prvi proljetni radovi i običaji
griblja međa
grijačnica peć za sušenje lana i
konoplje
grilje kapci, zastori na prozoru,
rebrenice, žaluzije
grimiz ljubičasto-crvena tkanina
grinolina široka svilena suknja za
svatove
gripe vrsta morske mreže
grivna željezna karika što drži
kosu za kosište; narukvica
grivnica vrsta upletnjaka u kosi
griza krvavi proljev
grić kruti, gornji dio čarapa;
narubak
grlin ogrlica tijesno pričvršćena
oko vrata
grlinček ogrlica od šarenih
staklenih zrnaca
grobari mladi ljudi i momci u
inicijacijskom obredu na Uskrs,
čuvari Božjeg groba obučeni u
svećane nošnje s oružjem
grohotljika pjeskovita zemlja
grom objavljuje volju i svemoć
vrhovnog boga; božansko
oružje
gromača kamena ograda koja
omeđuje kultivirana tla ili
pašnjake
gromovnik onaj koji grmi, kod
Slavena u predkršćanstvu
oznaka ili atribut vrhunskog
božanstva, u kršćanstvu to
mjesto zauzima Ilija
grošići novci na upletnjaku u
djevojaka
grot koš u vodenicama gdje se sipa
žito
grotulja, grontulja probušeni
orasi ili lješnjaci nanizani na
konopac
grudnjača prteno cjedilo za sir;
torba sa dvije uzice
grudnjak mali kožuh bez rukava;
grudnik, pršnjak

grunt zemljišni posjed, zemljište, imanje

gruntkorna velika ribarska mreža što se razvlači između dva čamca i pada na dno

gruntovnica zemljišna knjiga u koju se unose same nekretnine, vlasnički odnosi na njima, tereti

grušaline vrijeme na izmaku babinja

grušava, grušalina jelo od zakuhana prvog žutkastoga mlijeka nakon što se ovca ojanjila

guber gunj, pokrivač, deka, biljac

guc čamac na vesla i jedro, sa šiljatim pramcem i krmom

guća pletena vunena maja ili košulja

gugači pokladna ophodna grupa

guja zmija; zmaja

gujavica glista

guke masa u obliku lopte, npr. grnčarske zemlje; zadebljanje u obliku kugle pod kožom

guljevina vuna koja sama opadne s ovce, vuna koja se ne striže

gumb dugme, puce

gumina vrlo debelo uže kojim se vežu velike lađe

gumno, guvno prostor za vršenje žita; arman

gunj, gunjić pokrivač, deka; kratki sukneni kaput; suknja sa poramenicama

gunjac prsluk od domaćega sukna

gunjci mješoviti instrumentalni sastav

gusle gudačko glazbalo s jednom žicom

gustirna cisterne s kišnicom; šternja

Gušić, Branimir (Zagreb, 6.4.1901 - Zagreb, 6.7.1975) liječnik, geograf i etnolog, Diplomirao 1926. u Zagrebu, doktorirao 1928. Od 1927. godine radi na Klinici za uho,

nos i grlo u Zagrebu, redovni profesor zagrebačkog Medicinskog fakulteta, nekoliko puta dekan fakulteta. Bio je vrstan poznavalac dinarskoga područja, suosnivatelj *Odbora za krš*, predsjednik Republičkog savjeta za zaštitu prirode i Odbora za nacionalne parkove. Redovni je član JAZU, njezin glavni tajnik i predsjednik *Odbora za narodni život i običaje Južnih Slavena*. Član više znanstvenih akademija i društava. Obradivao etnografiju otoka Mljeta.

Gušić, Marijana (Zagreb, 18.2.1901 - Zagreb, 6.2.1987) diplomirala povijest i zemljopis (1924) u Zagrebu. Istraživala narodnu kulturu, osobito nošnju, vez i čipku. Kao direktor *Etnografskog muzeja* u Zagrebu (1946-1964) priredila velik broj izložbi u zemlji i inozemstvu. Bavi se etnografijom Hrvatskog zagorja, Međimurja, Kupčine, i djelomice Slavonije. Potaknula osnivanje etno-parka Staro Selo u Kumrovcu. Bila direktor *Etnološkog zavoda JAZU* (1963-1975). Najznačajnija djela: *Tumač etnografske građe*, 1955, *Narodna nošnja senjskih Uskoka*, 1971.

gušta gusti crni oblaci; guštava, guštavina

gužva kolut od pruća; služi da kurelj ne ispadne sa jarma ili kolica

gvardijan glavar franjevačkog ili kapucinskog samostana; čuvar, stražar, a u starini katkada i naziv za sakupljača harača

H

Habib (10. st.) zvan Siklab - Slaven, napisao knjigu o Slavenima, njihovoj povijesti, pjesmama i slavi; pretpostavlja se njegovo hrvatsko podrijetlo

habit muško redovničko odijelo (u franjevacu npr.)

haćizmo konjski pokrovac; haizmo, hakizmo

had podzemni, zagrobni svijet

haj gornji haljetak s rukavima, kaputić

hajdin kolač kolač od hajde, heljde

hajdučka trava služi kao zaštita od čaranja

hajduk odmetnik od turske vlasti; odmetnik, razbojnik

hajić kaputić od damasta ili samta

halucinacija priviđenje ili pojava obmane sluha, njuha itd. koja se javlja uslijed poremećaja djelatnosti mozga; tobožnja apercipija nečega što ne postoji

halja, haljina dugi kaput s kukuljicom; džoha

haljina ženski haljetak od bijelog sukna; dugačak sa rukavima, sprijeda se ne zatvara

ham glavni dio konjske opreme za prezanje pred kola

hamajlija amulet, talisman; predmet koji praznovjerni ljudi nose uza se vjerujući da ih brani od zla; zapis koji štiti od zla

handera svatovska zastava sa šarenim rupcima, trakama i umjetnim cvijećem

handžar orijentalni dvosjekli bojni nož za sječenje i bodenja

harambaša poglavica nad hajducima, predvodnik grobara

harar vreća od kostrijeti

harbija šipka za nabijanje puške kremenjače odozgo

Hefe, Ferdo (Samobor, 10.4.1846 - 10.7.1909) etnograf. Bio je upravitelj više pučke škole u Sisku. Opisivao narodne obrte, prikupljao nazive alata i sl. Zbirku modela sprava narodnih obrta poklonio Etnografskom muzeju u Zagrebu.

heklati kukičati; u ženskom ručnom radu plesti iglom kukačom

heksagram apotropiej, geometrijski lik, šesterokraka ("Davidova") zvijezda, ucrtava se iznad kolijevke ili na staju; Salamunovo ili Solomunovo slovo

Hektorović, Petar (1487-1572) opisuje trodnevni izlet sa dva ribara, ribarske sprave, ribarenje i ribarske pripovijetke, uz svoje komentare i moraliziranje; djelo *Ribanje i ribarsko prigovaranje ...*, 1568

henoteizam štovanje jednoga boga kao glavnoga u mnogobožaćkim religijama, odnosno, iskazivanje osobitih počasti jednome svecu u jednobožaćkim vjeroispovijestima (hodočašća, zavjeti, štovanje relikvija i sl.)

hepatoskopija gatanje prema znakovima na jetrima žrtvovanih životinja

herceg vojvoda

hidromantija proricanje gledanjem u vodu

hiromantija vjerovanje da se iz crta ruke na dlanu može pogoditi sudbina čovjeka

historicizam naglašavanje i isticanje gledanja na pojedine pojave prvotno sa povijesnog

stajališta, tj. s obzirom na povijest i prošlost

hiža kuća, dom; glavna prostorija u kojoj se kuha i boravi cijeli dan

hižni otac svat koji zastupa mladenkine ukućane

hlača klašnja, dugačke bijele čarape, preko kojih se obuvaju čarape

hljeb kruha okrugao kruh pečen u krušnoj peći ili pod pekom

hodulje štapovi na koje se čovjek popne te na njima hoda po blatu, vodi i sl.; gugalje, štule

holizam načelo da se pojedine pojave uvijek moraju promatrati u sklopu cjeline

homeopatija magijsko načelo sličnosti

hominizacija očovječenje, počovječenje, pojavljivanje ljudskih osobina u tijeku stoljeća i u različitim fazama ljudskog razvitka

homogalakti braća po mlijeku, djeca koja su sisala istu majku, ako i nisu ni u kakvom srodstvu

hondelj primorsko svečano starinsko oglavlje

horda čopor, rulja, neorganizirana skupina; najprimitivniji oblik ljudskoga društva u kome nije bilo ne samo klasa, nego ni podjele rada niti na njoj zasnovanih bračnih zabrana; čopor

hoverlica pokrivalo ženske glave; hovrlica

Hranković, Dujam (14.-15. st.) opisuje naseljavanje bjegunaca iz Salone na Brač i rekonstruirao njihov način života, a kako je bez izvora opisuje zapravo život Bračana svoga doba; djelo *Opis otoka Brača*, 1405.

hrast sveto stablo; zbog toga što privlači grom simbol uzvišenosti

hrišćanin Srbin pravoslavne vjere; hrkać, rkać

hrvatka, hrvatica crvena kapa

hrvatski ugao izvana neotesani uglovi kod brvnara, glave greda strše preko ugla, starija tradicija; hrvaški vuglič

I

ibrik bakreni sud, prema vrhu sužen, s kljunom i drškom, a služi za lijevanje vode ili kave; ibričić

idiom narječje jednoga kraja, govor

idol kip ili slika mnogobožačkog boga

idolatrija kult koji se pridaje kipu ili slici nekog božanstva kao da je taj lik samo božanstvo, s težnjom da se od tog lika dobije nadnaravna pomoć

ići na ružne imati intiman odnos s momkom prije vjenčanja

idrar izrađivač jedara

igla vijak u tjesku, preši

iglica ribarska igla od tvrdog drveta za pletenje i krpanje mreže; brlce

igo jaram

ikona slika sveca ili božanstva u pravoslavnim crkvama, na drvu ili platnu, za razliku od slika na zidu

Ilić-Oriovčanin, Luka (1817-1878) skupljao pjesme, vjerovanja i običaje po Slavoniji i 1846. godine ih sumirao u knjizi *Narodni slavonski običaji*. Knjiga se smatra prvom šire zasnovanom poredbenom etnološkom studijom u Hrvata.

ilike manje lijevane mjedene pločice, ušivane na đerdan

linje sv. Ilija, 20. srpnja, pale se kresovi, tabu prema žitu i krmi

ilirski pokret nacionalni pokret što ga je 1835. hrvatska inteligencija povela protiv prevlasti Mađara u Hrvatskoj; preuzimanje folklornih elemenata u odjeći i kulturi

imbrete kopče na košulji pod vratom

imbulja vrsta pokrivača od kostrijeti

imitativna magija magijski postupci kojima bi se efekt trebao postići imitacijom

incest rodoskrvuće, spolni odnos sa krvnim srodnikom

indukcija jedna od osnovnih metoda znanstvene spoznaje – zaključivanje od pojedinačnih slučajeva na općeniti izvod, od pojedinačnih fakata na općenite

inicijacija kod primitivnih naroda svečanost kojom se muška ili ženska mladež proglašava punopravnim članovima društva

inkašt utor

inkaustika slikanje u vosku

inkrustacija ukras od sedefa, kovine i dr. utisnut u drvo, kost ili kamen, i neispupčen nad površinom ukrašenog predmeta

inoča, inočica druga žena, kada se ima više žena, ona koja nije prva, glavna

intarzija ukrašavanje drvenih predmeta ulaganjem raznobojnih uzoraka od drugog drva, kovine, slonove kosti itd.

interpretacija tumačenje, objašnjenje smisla nečemu

intrada ljetina, polje, obradivo zemljište

ira, irha uštrojena ovčja koža

iranska teorija teorija o iranskom podrijetlu Slavena

Irudica i Poganica kći i majka, zli demoni koji se skitaju po zraku i oblacima za nevremena, donose tuču

ispolac izdubena lopata kojom se vadi voda iz čamca

istifan, istivan čeoni nakit, nakit koji žena nosi oko glave iznad čela

iti po pitajnu isprošena djevojka obilazi rodbinu i pita za mišljenje o njenoj udaji

itmač prorez na gaćama

Ivanišević, Frano (Jesenice, 1.1.1863 - Jesenice, 4.6.1947) napisao znamenitu etnografsku monografiju o poljičkim selima *Poljica. Narodni život i običaji* u Zborniku za narodni život i običaje, 1903-1905. Bio je svećenik i javni djelatnik. Bogosloviju završio u Zadru. Nadstojnik biskupskog sjemeništa u Splitu, župnik u Vranjicu i u Jesenicama.

Ivanje 24. lipnja, centralni ljetni običajni datum; kresovi, sklapanje kumstva, kupanje (sv. Ivan Kupavac u Dalmaciji); Ivanj-dan, Ivanja

ivanjski kresovi običaj paljenja vatara na Ivanje; sutradan se preko garišta pregoni stoka; krijes, kres, koleda, svitnjak

Ivanuš, Ivanja 27. prosinca, blagoslov vina u crkvama; iznosi se božićna slama van, pale se koleda; božićni Ivanjdan

ivanjski kukčeki krijesnice

iveranje vrsta tkanja, odgovara dinarskom klječanju

izazovna, poticajna magija srećonosna magija, izazivanje nečeg poželjnog

izdig kretanje stoke na ljetna staništa

izgled Zemlje vladalo je uvjerenje da nema kraja, ali da se na "kraju" dotiču Nebo i Zemlja
izgovarajne izgovaranje magijske formule za zdravlje
izor posudba volova drugima da njima oru, a plaćanje uaturi prema dogovoru; na izor, pod izor
izvoda glavica kupusa ili nekog drugog povrća, što se ostavlja za sjeme
izvođenje dio svadbenoga običaja, izvodi se u smiraj vjenčanog dana

J

jabukovača sok od mljevenih i tiještenih jabuka
jačerma, jačarma, ječerma gornja ženska odjeća od crvenog ili modrog sukna; čerma, zobun, sadak
jačica kaputić; komadić platna što se meće iznad latice pod rukav košulje; ogrlica
jadranska kulturna zona usko priobalno, obalno i otočki područje Hrvatske, prema podjeli na kulturno-povijesne areale
jagla igla
jagli, jagla, jagle, jagliči prosena kaša
jagluk vezena maramica, rupčić, vezeni ubrus za otiranje znoja
jagnuš apotropejski predmet vezan uz uskršno vrijeme, jastučić sa blagoslovljenim voskom i dr.; jagneć, onjuš
jajčarica žena koja otkupljuje bojana jaja i prodaje ih na tržnici
jaje simbol postanka svijeta, uskršnuća

Jajnčerova, Kata (Trebarjevo Desno, 23.11.1876 - Martinska Ves, 8.3.1953) sestra je braće Antuna i Stjepana Radića. Po uputama brata Antuna napisala je etnografsku monografiju *Trebarjevo. Narodni život i običaji*, objavljenu u Zborniku za narodni život i običaje, 1898, 1901.

jakanica rubac, ubrus
jaketa kratki kaput, sako
jakičar ženski kožni pojas ukrašen karneolima
jalba ženska kapica; tehnika izrade kapice; šupljikavi materijal za ženske kapice
jalovari članovi pastirske družbe koji se bave oko jalovih ovaca
jame ledenjače skrovita mjesta u planini na kojima se dugo zadržavao snijeg
jamuža pomuzeno mlijeko
jančari članovi pastirske družbe koji se bave samim janjcima
janka vrsta mreže
janjkel kratki haljetak
janjuš najčešće srebrna, okrugla ili ovalna kutijica s poklopcem i privjescima medaljica sa strane; nosi se na lančiću oko vrata kao amajlija, a u njoj se nalazi zemlja sa svetih mjesta
japa tata; japica
japic domaći nije član obitelji ali na svadbi govori u ime ukućana i mladenaca
japnenica vapnenica, mjesto gdje se pravi vapno, klak
japundže kišna kabanica, ogrtač, plašt; japundžeta
jara pojata
jara (žita) proljetna (žita); jarica
jaram greda koja leži na volovskoj šiji i na koju je prikačen plug ili drugo pomagalo koje vuče, drveni okvir za vuču; jarmec, jarmić
jarbolac jarbol

Jardas, Ivo (Marčelji kraj Kastva, 15.7.1888 - Zagreb, 16.9.1978) učitelj, etnograf. Skupio obilnu etnografsku građu o Istri. Objavio etnografsku monografiju *Kastavština. Građa o narodnom životu i običajima u kastavskom govoru*, Zbornik za narodni život i običaje, 1957.

jarmenjača donja letva na jarmu što stoji volovima ispod vrata

jarula ograđeni morski bazen na brodogradilištu gdje su se namakala debela prije piljenja na daske

jaslice pobožna inscenacija motiva Kristova rođenja za božićnih blagdana; širili su ih franjevci

jaspre zaruka, prošnja

jasprenka djevojačko ukrašeno temeljno ruho

jasprica ukras ogavlja, šljokice; asprica

jašmačar postav za jašmake

jašmak marama; veo kojim se pokrivaju muslimanke (donji dio lica); vrsta prsluka

jatagan veliki, malo zakrivljeni nož, oštar na unutrašnjoj strani krivine

javaša sprava kojom se zavrću konju nozdrve da bi bio miran pri potkivanju

jaz plotovi u vodi koji usmjeruju ribe prema vršama i mrežama

ječerma dio muške nošnje; preklopljen prsluk s rukavima, ukrašen gajtanima

jedek uže, povodac, deblji konopac

jedinstvo u božićno žito umetnuta jedna svijeća

jednopoljni sistem monokultura; zapuštanje jednog područja, zemlje, da se obnovi

jedogonja čovjek iz kojega u snu iziđe duh; vjedogonja, tenac, tejac

jelek ženski prsluk; haljina bez rukava

jelitima odmah isplaćeni dio dote, nužni dio, dio koji djevojka dobiva nakon očeve smrti

jematva berba grožđa; branje, trgatva

jemenija marama

jemenije, jemenlije papuče, firale

jemješ, jemlješ lemeš; ljemeš, lemlješ, lemješ, oralo, raonik

jemuža, jomuža nevareno mlijeko, netom pomuženo

jenda, jenga žena koja u svatovima ide uz mladenku; djeveruša, posnaška, posnašica, posnašnica, podsneš, enga, jendija endija, jendibula, endibula

jenojni jednostruki (uroci)

jerula gredica, lijeha u vrtu ili polju, nešto zemlje među škrapama u kršu

jesenski krug običaja folklorno siromašni, uvod u božićne običaje, najvažniji jesenski običaji su oko Svih svetih i Dušnog dana, te na Martinje

ješka mamac, meka; leška

jetika tuberkuloza; sušica

jetrva žena muževa brata; jetrvica

jirlanda, girlanda nevjestinski vijenac

jujnica veliko rešetko s mrežom od posebnih trava

jumak mala zdjela na kojoj se prodaje zlato i svila

junaci sezonski najamni radnici na obali i otocima, došli iz Dalmatinske zagore

jurjaši, jurjevčani ophodnici na Jurjevo; đurđari, Đure, zeleni Juraj

Jurjevo 23. travnja, nekada 24. travnja; narodni početak proljeća; prvi puta se stoka izvodi na pašu; pastirski blagdan; Jurjev-dan

jurjevski kresovi vatre uoči
Jurjeva ili na sam taj dan;
poveće lomače preko kojih se
preskače

jurjevski ophodi mladež obilazi
selo pjevajući jurjevske
popijevke; svi nose svježe
zelenilo

juta biljka iz porodice lipa; od
njezinih se vlakana prave
vreće, cerade, sagovi, pojasi i
sl.

jutrenja jutarnje pozdravljenje,
zvonjava

K

kaban, kabanica dugi ogrtač od
smeđeg ili crvenog ustupanog
sukna, sa kukuljicom i bez
rukava; kapot

kaca oveći drveni vinogradarski
sud

kacjola žlica

kača zmija

kadena lanac, okovi, verige

kadifa samt, baršun, pliš, velur

kadifača janinski bod i tehnika

kadija sudac

kaditi nešto na nečemu dimiti

kaiš, kajiš kožni remen, pojas

kaja tkalja, žena koja se
poluprofesionalno bavi tkanjem

kal blato

kalafat brodograditelj

kalaj kositar; bijela kovina kojom
se pokriva mjedeno posuđe

kalamita gromobran i sve što
privlači munju

kalčine pletene i valjane vunene
čarape; fusekle

kaldrma pločnik od neravnog
kamenja

kaleta uska uličica

kalfa obrtnički pomoćnik

kalica tkalja na tkalačkom stanu

kalkanj peta, spoj krmene statve s
kobilicom

kalota kapica

kalpak kapa od krzna

kalumer čovjek u ribarskoj družini
koji baca i diže olova iz mora

kaljenje postupak pocrnjivanja
posuđa uranjanjem u
razmućeno brašno ili otopinu
čade

kama dvosjekli bodež

kamara soba za spavanje; primaća
soba

kamarin sobičak, smočnica

kambrik suknja s poramenicama
od tanjeg tvorničkog pamučnog
platna

kameni stol pojam za ploču od
kamena postavljenu u davnim
vremenima nad ili pri izvoru
vode koja se smatra ljekovitom

kamin visoko ognjište

kamažot suknja s poramenicama,
od crne pamučne tkanine

kamenica posude dubene od
kamena u koje se ulijeva i čuva
ulje, može imati kameni ili
drveni poklopac

kamenje apotropnej mineralnog
porijekla

kamin otvorena peć s izravnim
dimnjakom koja grije sobu
neposredno plamenom

kamiš cijev od lule

kamižola, kamižol, kamizol
haljetak, pršnjak, zobunčić,
koret, dugi kaput bez rukava,
dugi ogrtač bez rukava;
kamžola

kamižot crna suknja

kanap uže, knopac

kanata kućna ili susjedska
svetkovina, proslava završetka
nekoga rada ili posla

kanavača, kanavaca kuhinjska
krpa

kanavina tkanina od konoplje;
kanavak

kandara metalne žvale na uzdama konja
kandela svijeća, lojanica, voštanica
kandelir svijećnjak
Kandelora, Kandalora Svijećnica, 2. veljače
kandilo posudica od raznobojnog stakla, obično viseća, u kojoj gori žižak u ulju
kandžija bič, korbač
kanibal ljudožder
kanica pojas od svile
kanijela duga zlatna ogrlica sastavljena od dvostrukih pločica bademastog oblika
kanistar košara
kanotjera tvrdi slamnati šešir
kantar vaga
kantun kut, ugao
kantunal noćni ormarić
kapa gornji snop kada su snopovi slame složeni jedan na drugi; baba
kapar duga tunika s kukuljicom, odjeća bratima
kaparan muški gornji haljetak, kaputić
kapetan svatovski dužnosnik
kapičar opanak
kapslara vrsta puške koja se palila kapislom
kapsla mrtvački sanduk, kapsil
kar težačka kola
karabinka kratka, lagana puška, oružje za pucanje kuglom ili sačmom
karatil veća bačva
karena dno broda, kobilica, podvodni dio broda
karet kolica
kariola mala kola sa dva kotača
karmine gozba u počast pokojnika, obredno zajedničko jelo poslije pogreba; daća, sedmine, haronime, hormine, karonime, kormine
karneol vrsta crvenog poludragulja

karneval mesopust, mesojeđe, poklade, zauzi, fašnik; pučka svečanost, praćena maskaradama, plesovima i igrama; figura od slame i sl.; krnjeval, krnoval, karnevo, karnivo, krneval
karoc vrh krmene ili pramčane statve, onaj dio statve koji strši iznad razine palube
kas prslučić na primorskoj haljini; skas, život, bušt
kasapin mesar
kasela škrinja za živež
kasta zatvorena društvena grupa povezana određenim zanimanjem i predodžbom o zajedničkom podrijetlu; sklapa brakove samo unutar svoje grupe, ima svoje običaje i zakone
kastinstvo društveno uređenje po kastama
kašagija četka od kovine za timarenje konja ili krava
kašika žlica
kašikara vodenica potočarka, kojoj kolo stoji uspravno, pera na kolu su u obliku kašika, žlica; lopatara
kašiluk ognjilo na puški; kresivo, čakmak, čarak
kašmir svilena tkanina s utkanim vunanim dijelovima
kašnjak savijača punjena hajdinom kašom
kaštel pramčano nadgrađe broda
kaštelice zlatne lijevane naušnice
kaštradina ovčetina, bravetina
kašun velik sanduk, škrinja
Katančić, Matija Petar (Valpovo, 1750 - Budim, 1825) franjevac, od 1795. profesor sveučilišta u Pešti, piše prve znanstveno utemeljene etnološke studije u nas: *Filološko istraživanje o staroj domovini Hrvata*, 1790, *Ogled jezikoslovlja i zemljopisa Panonaca*, 1795, *Opis Dunava*

*i stanovnika njegovih obala,
1770-ih*

katarka jarbol

katori mrežasto ispunjavanje
podloge kod zlatoveza naskroz

katriga rustikalni stolci s
naslonom; karega

katun pastirsko naselje; pašnjak na
koji se preko ljeta izvodi stoka;
stan, bačija

katunar pastir na katunu

kaurin nevjernik, muslimanski
naziv za kršćanina

kauri, cowrie puž, školjke mu
služe kao novac ili ukras

kavad jeftino platno; gornja kratka
ženska haljina, kavadić

kavalet, kavaleta ležaj na
nogarima; stalak, nogari;
stolarski konj

kavkaska teorija teorija o
kavkaskom podrijetlu Slavena

kazan kotao

kazandžije čest naziv za majstore
koji su radili proizvode od
bakra

kazma teško oruđe za krčenje
kamenja i grmlja; s jedne strane
je budak a s druge sjekirica

Kažotić, bl. Augustin (oko 1260-
1323) zagrebački biskup,
izložio je 1320. u Avignonu
svoje poglede na praznovjerje,
pravu malu kulturno-
antropološku studiju; djelo
*Slijede izlaganja doktora svete
teologije o pitanjima
krštavanja slika i drugih
praznovjerja. Prvo brata
Augustina, zagrebačkog
biskupa ...*, oko 1320.

kažun kuća

kece mreža povlakača, kao kesa na
trokutnom okviru, otežana
kamenom

kecelja pregača od kupovnih
materijala

keča bijela kapa od valjane vune

kefalna društva društva sa
centralnim instancama: društva
sa poglavicom, rana
kraljevstva, protodržave i
države. Sva društva sa
političkom vlašću, prema tome
i antičke demokracije, društva
sa azijskim načinom
proizvodnje, feudalna društva i
suvremene kraljevine i
demokracije.

kefčija vreća od mreže

kela magarica

kenotaf prazni, fiktivni grob za
nekoga tko je stradao na moru
ili u tuđini

kepčija sudić za vodu, drvena
čša; saplak, tasić

kepenjak ženski ogrtač sa velikom
pelerinom

kera najslabija rakija, dobivena na
samom kraju pečenja; plaviš,
plema

kerica, kera šivani bod, ukras

kesedžija junak, dobar borac;
pljačkaš

kesim posudba stoke na 2-3
godine; na kraju posudbe
vlasnik mora dobiti isto grlo
kakvo je i dao sa kamatama
(priplod i nešto od mliječnih
proizvoda); "pod kesim"

kičica pomagalo za nanošenje
rastopljenog voska na jaje,
komad drva sa šiljkom od žice
ili sa cjevčicom; kličica,
kiščica, pisaljka

kičke pletenice kose

kiće božićna slama i
blagoslovljeno zelenilo; gobin

kićenica ukrašeni obredni božićni
kruh

kićenje biljem apotropijsko
značenje, štiti od vještica i
uroka

kijača batina kojoj je na gornjem
kraju zadebljanje

kiklić prsluk na koji je našiveno
krilo rubače

kiklja krilo rubače od četiri pole
platna
kiljer manja zasebna kuća za
mladu obitelj u zadruzi;
komora
kinč, kinjč ukras kao vijenac od
crnogoričnog granja s drugim
ukrasima obješen za Božić o
strop sobe, cimer; simbolična
oznaka za žensku djecu u
pjesmicama sa obrednim
željama za božićne blagdane
kipić oznaka za svetu sličicu koja
se protiv zla nosi ispod odjeće
kirbaj, kirvaj crkveni god,
blagdan mjesnog ili župnog
sveca zaštitnika, proštenje,
zbor, fjera, dernek
kiselica kisela juha
kiselina kiselo mlijeko
kislica postava na suknji
kišići, kišići sustav niza daščica
paralelno poredanih za tkanje;
tkalačka daščica
kištra sanduk
kita jabuka ukrašena kovanim
novcem, svilom i vrpcama,
umotana u šarenu maramu,
svadbena ponuda; način
djevojačkog češljanja
kitina snijeg koji se zaustavlja na
stablima
klačina peć u kojoj se pali klak,
vapno; krečana, vapnenica
kladice udarne stupice za zvjerad
klajda haljina
klak živo vapno, kreč
klan rod, vrsta, zajednica; društvo;
naziv rodovskih zajednica,
oblik društvenosti, bave se
lovom ili ribolovom, usklađuju
se seksualni odnosi, razvija se
svijest o rodbinskim odnosima;
rod, gens
klapa manja skupina pjevača
klašnja plahta od kudjelje
klašnje obuća bez stopala, od
gležanja do koljena
klepac čekić

kliček klin na jarmu
kljet, klet komora, kućica u
vinogradu za spremanje vina i
alata
klin kozlačnjak klin iza kozlaca
klin zacrtnjak klin iza crtala
klin zagužnjak klin na spoju
gredelja i ručice
klinovi dodaci na košulji ispod
rukava; košulja je tako široka
klišća sklopne stupice s perom
klištine udarne stupice za zvjerad
klitić, kljetić drveni ormar za
spremanje kruha i mlijeka
klobuk veliki ženski šešir
klonja klopka za ptice u obliku
kutije
klopotec, klepetec strašilo za ptice
u obliku vjetrenjače, s drvenim
krilima
Klukas, Lobelos, Kosences,
Muhlo, Hrovat, Tuga i Buga
legenda o petoro braće i dvije
sestre koja objašnjava dolazak
Hrvata sa sjevera
klječanje tkanje sa stepeničastim
uzorcima i geometrijskim
oblicima, preborna tehnika
kojom se kraćim vunenim
nitima potke prstima opleće ili
prekriva nekoliko niti osnove;
na kocke
kljukuša uskrсна beskvasna
pogača
kljun narodno češljanje, pletenica
je namještena nad čelom
knezo seoski knez
kobača kavez od drveta gdje se
drže kokoši i sl.
kobilaš, kobilan škrinja sa
sedlastim pokrovcem; sanduk
kobrtno pokrivača za postelju,
napunjena pamukom, postava
katkad i od svile
kočeta, kočeta postelja domaće
izrade s daskama postavljenim
preko nogara, starinska drvena
postelja

kočetna pastirska kabanica od kostrijeti
kod putem njega poruka postaje razumljivom; termin sugerira dekodiranje i razumljivost; sredstvo prenošenja
kofa kabao, vedro; košara
kofrtalo trapezoidni podložak za uplitanje pletenica
kognat krvni rođak
kognatsko srodstvo je krvno srodstvo. Dijete je u srodstvu sa svim srodnicima svoje majke i svoga oca, preko krvi svoje majke i svoga oca. Kognatsko srodstvo povijesno postoji prije agnatskoga, naime još u lovačkim društvima. Kod kognatskog srodničkog uređenja ne stvaraju se čvrste srodničke grupe, koje se uzajamno razgraničuju kao *lineages*, već je svako sa svakim u srodstvu.
kogol mreža stajačica ili povlakača na moru; zapravo mrežasta vrša sa dva povelika krila
kokošji badnjak dan uoči Badnjaka
kolada, koladek božićni kruh u čiju sredinu je zabodena kitica
kolan pojas na konju, poprug, potprug; ženski pojas
kolanje plesanje kola
kolarda ogrlica od staklenog zrnja sa nekoliko nizova
kolarin zlatni lančić s privjeskom
kolarnica štagalj sa središnjim otvorenim prostorom za kola i saonice
kolbaš marama, šamija
kolčenje stavljanje novih kolaca za trsove
koleda, kolenda ophod; čestitarska obredna crkvena ili svjetovna pjesma što se pjeva o Božiću ili Novoj godini
koleda božićni kres, obredne vatre

koledati pjevati kolede, pjesmom čestitati
koledvica dar svećeniku koji je blagoslivljao kuću na Badnjak
koledani, kolijani, kolendari, izvode kolede; fiole
kolenika, koljenika zašiljeno drvo na koje se suče pređa
kolera ženska nakaza s jednim okom i uhom, dva jezika i tri usne šupljine, personifikacija bolesti i smrti
kolijer, kolijera okovratnik; jaka, jačica, ogrica, ogrlica
kolino generacija
kolinje svinjokolja, klanje svinja pred Božić
kolo najpoznatiji slavonski ples; ples u otvorenom i zatvorenom krugu; horo, oro
koloture dio razboja o kojem vise niti; koloturici, skočki, školjci, škokci
kolovaja uzan prostor između dvije kuće
kolovrat mehanizirana naprava za pređenje
Koludrović, Aida (Split, 1885 - Split, 12.9.1976) u Etnografskom muzeju u Splitu radi od 1934. godine. Nakon Kamila Tončića istaknuta ravnateljica Etnografskog muzeja u Splitu, 1946-1959. U rad muzeja uvela je suvremene muzeološke koncepcije. Mijenja muzejsku postavu i bazira je na prikazu materijalne kulture Dalmacije. Značajna djela: *Ženske varoške nošnje u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji*, 1954, *Vrlika*, 1956.
kolumba kobilica, osnovna greda na dnu broda na koju se pričvršćuju rebra
komancin spremnik za robu s jednim pretincem
komencija ostarjeli ljudi bez nasljednika daju imanje

rođacima ili susjedima a za
uzvrat uživali su doživotno
uzdržavanje

komeš vrsta potkošulje, dio ženske
nošnje

komín otvoreno ognjište, dimnjak;
kuhinja, zasebna zgradica ili
prostorija s ognjištem

kominjanje odvajanje zrnja graha
iz osušenih ljuski

komoč konjski upreg

komora prostorija uz kuhinju, za
spremanje živeži i sprava;
zadnja iža, ižica

komorica posebna samostojna
zgradica za mlade supružnike

komoštre lanac nad ognjištem o
kojima visi kotao; verige

komšija, konšija susjed uz kuću
ili u užem dijelu sela,
komšiluku

komšiluk dio sela od manje ili više
razbacanih grupa kućišta, sa
posebnim imenom; pleme,
zaselak

komušanje, kominjanje skidanje
listova s klipova kukuruza;
komištranje

komušine, perušine listovi
klipova kukuruza; stočna
hrana, punjenje slamarica

konak odmor, prenoćište

konda, konjga marama za glavu;
umetak ženskih oglavlja, malen
obruč od lipove kore koji se
stavlja oko skupljenih pletenica
i ovija povezačom; bikela,
kunjč

konistra veća košara s dvije ručke,
pletena od pruća

konfesija vjeroispovjest, vjera,
religija

konka sprava za nošenje kamenja,
gnjojiva

konoba podrum, podzemno
spremište; donji dio kuće
(prizemlje)

konopar izrađivač konopa

konotacija izražava subjektivne
vrijednosti vezane za znak s
obzirom na njegovu funkciju i
formu; na sebe prihvaća
znakove drugog sustava da od
njih načini svoje označitelje

Konšćak, Ferdinand (1703-1759)
tri desetljeća boravi među
Cochimie Indijancima na
poluotoku Baja California, te
ostavio vrijedne bilješke o
životu i jeziku

kontagiozna magija magijski
postupci dodirom te kroz dodir
imaju neposredno djelovanje

kontigvitet magijsko načelo
dodira

kontrada dio primorskog mjesta,
ulica, šetalište

kontradota dio imovine muža,
kojega žena dobiva pri udaji ili
nakon njegove smrti

konjad, kunjad djever, svak,
šurjak

konjarica lepinja, božićni kruh sa
oblikovane dvije oblice

konjobarka vještica koja čovjeka
obara s konja očima

kopanja, kopajna drvena posuda;
korito za napajanje stoke,
načve

kopča spona, spojka, fibula

kopice ženske šarene vunene
čarape

koporan gornji kaput od
domaćega smeđeg ili modrog
sukna s rukavima; kanparan,
trlagan

koprena laneni omotač koji
prekriva glavu, vrat i dio lica;
veo

kopun pijetao

koralji upotrebljavali se kao
zaštita od uroka i vješali se
djeci oko vrata

koram ustrojena ili tabačena koža

korba brodsko rebro

korbač bič od ispletenog kožnog
remenja

korda uže, konopac, vrpca, traka, uzica
kordun ogrlica koja se sastoji od većeg niza tanjih zlatnih lančića
koret, koretina haljetak bez rukava; sadak, jačerma; haljetak sa rukavima; kratki sukneni kaput
korizma kod katolika post od 40 dana pred Uskrs (počinje Čistom srijedom, odnosno Pepelnicom)
korpet, koret prsluk
korut crnina, korota
kosa pomagalo za košenje
kosir, koserić služi za krčenje grmlja, ima srpasti oblik; kosijer, kosjerić
kosište drška kose
kostanj kesten
kostrijet kozja dlaka, kozina, kočet
koš cilindrični ili elipsoidni objekt od pletera za spremanje oguljenih klipova kukuruza; donji dio tijeska za masline, preše
košar poveliki koš za hvatanje ribe; bacanj
košara kućica za sitnu stoku, od pletera ili kamena; dvorište ograđeno kamenim zidom
košarice češljanje i nakit glave
koščičenka juha od bundevinih koštica
koščica kauri školjka
košići kotarice za voće i povrće
koška košnica
košuljac ženska kratka košulja po kojoj se skuti pripasuju, i od boljega platna je nego skuti; muška kratka košulja koju težaci kad žanju oblače povrh ostalog odijela, od debeloga platna
košuljak nosi se ispod košulje, slično gući

kotac svinjac, zatvoreni smještaj za svinje
kotar zamka za lov na lisice i vukove; u obliku puževe kućice
kotarica pomagalo za skupljanje bobica, izrađena od komada kore u obliku tuljca ili četvrtaste
Kotarski, Josip (Rakovica kod Samobora, 10.11.1851 - Zagreb, 13.5.1926) bio je kapelan i župnik, istraživao etnografiju Zagorja. Objavljivao je u Katoličkom listu i drugdje, a pisac je etnografske monografije *Lobor. Narodni život i običaji*, objavljene u Zborniku za narodni život i običaje, 1915-1917.
kotiga ženska suknja od ovčjeg krzna s runom okrenutim unutra
kotlac, kotalac, kotlec, kotuc petljice kod pletenja, kružić, oko u ničenicama
kotlenica kotao
kotula ženska gornja suknja (u cjelini sa prslučićem), nabrana suknja; kotul
kotun pamuk, pamučna tkanina
kov srebrni ili pozlaćeni ukras na prsima krožeta, sastavljen od nizova toka
kovrljak umetak za kosu, sprijeda podignut
kovrtanj svatovski kolač; uskršno pecivo, zbornjak, vrtanj, srčeka, tičice, perec; božićni kolač
kozatuš ples koji je u prošlosti bio vezan s kultom plodnosti
kozbaša prvi kosac koji daje tempo košnji, za stolom mu se obično daje bravlji rep
kozel torbica od kore
kozica sluškinja; čupa
kozlac, kozlačnjak dio pluga; klin koji spaja oje i plaz; učvršćuje

se kroz plaz; zagušnjak, kotla, grebenica, brdica
kozmogonija priča o stvaranju svijeta; svaka religija i svaka kultura imaju svoje teorije i mitove o podrijetlu univerzuma ili o postanku svijeta
kozolac stegnjevi sa krovicom ili bez njega za sušenje slame
kožuh gornji dio ruha od kože ili teškog sukna, krzneni ogrtač s rukavima; kožun
kožulec mladenačko šareno gornje ruho, krzneni prsluk
kožulić prsluk od crnog glota bez rukava
kožun dugački krzneni prsluk sa rukavima
kožunčić kratki krzneni prsluk; kožušak
kožuvari pokladna ophodna grupa
kragulj ogrlica od staklenih zrnaca
krakun zasun na vratima
kraluš nizovi koralja
kraljača drveni sud kojim se vadi voda iz bunara
kraljice duhovski ophodni običaj, djevojke sa muškim šeširima i sabljama ophode selo; kraljevi, ljelje, rusalije
kraljut ukrasni plastron, dodatni dio opleća; prikopček
kraljuži struke bisera kao nakit
kram crkveni blagdan
Krampus đavo; pratioc Nikole
Kranjci Slovenci (za Hrvate)
krastavčar zlatni prsten
Krauss, Fridrich Salomon (Požega, 7.10.1859 - Beč, 29.5.1938) etnolog, na terenu je istraživao spolnost i sakupljao usmene predaje. Pokrenuo i uredio 10 svezaka časopisa *Anthropophyteia*, s ciljem unapređenja folklorističkih istraživanja (1904-1913). Objavio i etnografsku građu skupljanu po Hrvatskoj.
kravar pastir

kravosis, kravosisac duža neotrovna zmija za koju se vjeruje da siše mlijeko kravi
krčag vrč, pehar
krčela lučna spojnica, kojom je brana spojena sa zapregom; žagre
Krčelić, Adam Baltazar (1715-1778) piše o svakidašnjem životu, opisuje vjerovanja u vampire i razne natprirodne pojave, zabave, etnografski opisuje ondašnju Hrvatsku; djela *Annuae sive Historia, Prethodne bilješke o kraljevinama Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji*, 1770
krčevina tek dobiveno obradivo tlo
krčnica lopata za teško kopanje
kreč vapno
kremenjača vrsta vatrenog oružja
krijes prvotno označuje vrijeme oko ljetnog solsticija, potom sa Ivanja na ivanjske vatre i napokon sve obredne i ostale vatre; velika vatra
krila podsuknje
krilaši pastiri, dio družine
krilo suknja (u cjelini sa prslučićem)
krilca bijela podsuknja; donjica
kriljava šešir od crnog ili zelenog pusta
kriošce krilo, krilce
kriterij forme slučajnosti koje nisu uvjetovane funkcijom
kritički evolucionizam kritičko gledanje na evolucijsku teoriju u etnologiji i kulturi, sa zadržavanjem osnovne ideje o evolutivnom razvoju; razne ljudske grupe ne mogu ići istim putem razvitka; najznačajniji predstavnik: Kazimierz Moszynski
krivača suknena ili vunena kapa, crvene boje, kao visoki tuljac; "kapa hrvatka"

krizbaum božično drveće, jelka, u sjevernim krajevima bor
križ srebrni privjesak
križanina karirana tkanja, umetanje druge vrste, debljine ili boje pređe u potki i osnovi
križara svilena marama
križari, križi proljetni, spasovski ophodi, nose križ u ophodu
križec križ koji se nosi za posvećenje kuća
križičar uskršnji ophodnik; raspetnik
križići bodovi kod veza brojem
križonoša osoba koja u procesiji nosi križ, povezano s velikom čašću
krlj badnji panj
krmećak nastamba za svinje
Krnje, Krnjeval, krnjo glavni lik karnevala, Poklada
krnjeval, krnoval karneval, poklade; fašnik, mesopust, pust
krnjevalada pokladna povorka, priredba
krok opašaj kojim se opašu i svežu s mrežom ribari kaji će mrežu izvlačiti na kraj
krop vrela, tek proključala voda
krosna okomiti i vodoravni tkalački stan
krosnica drvena tkalačka rešetka za tkanje tkanica; mali stan, tkalnica, lopatka
kroštule vrsta hrskavog kolača pečenog na masti
krovek potkrovne strehe koje su štatile prizemlje; prikrovak
krožet, krožat muški prsluk bez rukava; vrsta prsluka od sukna; krožun
krožetun muški prsluk, prednjica od crnog sukna, leđa od crne pamučne tkanine
krpa oveći bijeli platneni rubac
krpica stražnji prevjes, trak od tjemena do ispod struka, širok 15 cm, ukrašen stakalcima i čipkom, na kraju su rese;

sličica svetaca koja se nosi kao obrana od zla
krpice tjestenina
krplje okrugla pomagala za hodanje po snijegu, okrugle ili u obliku potkove
krsnica imendan
krsnik nadnaravno biće, bezrezervni zaštitnik ljudi, oponent vukodlaku, rađa se u "bijeloj košuljici"; karsnik, kresnik, krstenjak, krišnjak, grišnjak, skrstnik, krstnik
krst, krsnica, krstač blagdansko pecivo sa oblikovanim križem na sebi
krstača eufemizam za vješticu
krstine, kršće slaganje slogova u hrpe radi sušenja s uvijek istim brojem ukriženih snopova (9, 17, 20 i dr.)
kršćanin Hrvat katoličke vjere
krštenje očišćenje i obnova; inicijacijska radnja preporađanja; obred prijelaza
krto, krtol pletena košara s jednom ručkom
krugla trbušasta glinena posuda s ručkom i uskim izljevom
krugovata bijela platnena peča, koju udovica stavlja povrh bijele kapice
krumpirašica složenija kaša sa sitno izrezanim krumpirom, koji je kuhan s ječmenim ili kukuruznim brašnom pa zatim zaliven maslom
krunaš đerdan od zlatnih ili srebrnih kruna o vratu
krunjača nazubljena metalna naprava za runjenje kukuruza; runjić
krušnica, krušnjaki viseća naprava s ukriženim prečkama za odlaganje kruha
krvna osveta običajno etično i moralno zaduživanje; direktna ili indirektna osveta zbog osobne uvrede ili uvrede nekog

iz obitelji, također zbog ozljede ili ubistva

krvno srodstvo bračno srodstvo, srodstvo putem bračnih veza

kubura mala puška, pištolj

kučen nož za rezidbu, kosijer

kučine, kučina grublji i kraći dijelovi vlakna, najlošija kvaliteta vlati; sebica

kučiš pastir konjar

kuća prostorija sa ognjištem

kuća na pod katnica

kućanica kućna zmijsa, neotrovnica; smričalina

kućanstvo označava zajedničko stanovanje srodnih ili nesrodnih obitelji

kućarica zmijsa, čuvar kuće i kućne imovine

kućeta, kočeta krevet, ležaj

kudjelja, kudilja, kudjelja konoplja; preslica; ono što se prede

kudjeljište konopljište, mjesto gdje je bila posijana konoplja

kudljak vukodlak, pokriven dlakom

kuga demonsko biće ženskog lika, koje nosi smrt, bolest i zarazu

kuglof, kuglof slatki uskrсни kruh

kuhilo, kovanje variva

kujundžija zlatar, izrađivač umjetničkih filigranskih predmeta

kukulja bijela pustena kukuljica na pastiru

kukuruzana duguljasta zgradica od prepletanoga pruća za smještaj kukuruznih klipova

kular, kolar okovratnik

kulen nadjeveno i tlačeno debelo crijevo; švargla

kult religiozni obredi, služenje božanstvu, štovanje, poštivanje

kultni vrtići stručni naziv za božićno žito; Adonisi vrtići

kult plodnosti štovanje svega što izaziva ili simbolizira plodnost i obilje

kultura sve što je stvorilo ljudsko društvo i što postoji po tjelesnom i umnom radu ljudi, za razliku od prirodnih pojava

kulturna antropologija

najznačajniji antropološki pravac u SAD-u, može se predstaviti kao sinonim za naš pojam etnologije; proučava nastanak, razvoj i funkcioniranje kulture

kulturna jedinica bilo što

kulturno definirano i označeno kao entitet

kulturni areal određena kulturna zona označena entitetom zbog svojih različitosti; kontinuirana ili diskontinuirana područja s ujednačenim prirodnim uvjetima u kojima različite ljudske zajednice žive na sličan način; područje tradicijske kulture

kulturni krug pojava da se pojedini kulturni elementi međusobno povezuju, a kulturni krug postaje ako se taj kompleks razgraničava prema nekim drugim kulturnim kompleksima; termin iz kulturno-povijesne etnologije

kulturni obrazac proučavanje kulture kroz osobnost; u središte proučavanje dolazi pojedinac; psihološka škola etnološke problematike; najznačajnije predstavnice: Ruth Benedict, Margaret Mead

kulturno-povijesna etnologija

pravac u etnologiji koji se bazira na povijesnom razvoju u društvu i kulturi; za razliku od evolucionizma, kulturno-povijesni pravac razlikuje razvoj mikro i makro cjelina u društvu i kulturi; istraživanje utjecaja različitih kulturnih sfera i etničkih skupina te zemljopisnog okoliša na

kulturu; cilj je pronalaženje osnovne početne kulture, prakulture, odnosno njenih izvora u kojima su se stvarali i dalje širili pojedinačni elementi; prečesto kvazi povijesni pravac u proučavanju kulture; najnačajniji predstavnici: Friedrich Ratzel, Leo Frobenius, Fritz Graebner, P. Wilhelm Schmidt

kuluk vrsta poreza koji se sastojao u osobnom radu ili davanju podvoza

kum druga osoba po važnosti u svadbi

kumče dijete koje nakon krštenja biva pod posebnom zaštitom krsnog kuma

kumpanija družina, družina pastira

kumpanija – moštra viteški bojni ples

kumpanjoli plesači kumpanije

kumpare kum

kumstvo društveni odnos koji se uspostavlja između dvaju pojedinaca pri krštenju, krizmanju, vjenčanju i prvome šišanju

kundak dno puške od drva ili kovine

kunfet slatkiš

kunfin, kufin granica

kunj drveni klin

kunjada svastika

kupa crijep

kupeji ribari u ribarskoj družini koji pomažu pri ribolovu

kuranti, kurenti pokladni likovi, maškare

kurativna moć ljekovita moć, moć koja služi za liječenje

kurdela vrpca, traka

kurdelj, kurelj dio pluga, klin za koji se zapinje gužva oračica; klin na početku gredelja; služi za učvršćivanje sa kolicima; na ralu ide izravno na jaram

kurdelica uski ženski pojas od sintetičnog konca

kureja lov na koralje

kurjak vuk

kurnik kokošinjac

kurtin kratki ženski haljetak s rukavima

kuruzinje suho lišće od kukuruza

kuruznjača lepinja od kukuruznog brašna

kuruznjak spremište za klipove kukuruza

kuserva, kuserba dvojica ili više ribara zajednički love, kooperacija

Kus-Nikolajev, Mirko (Zagreb, 11.5.1896 - Zagreb, 18.3.1961) etnolog i sociolog. Diplomirao na Prirodoslovno matematičkom fakultetu i doktorirao 1924. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Izuzetno aktivan u sociologiji. Značajna su njegova istraživanja na polju primitivne umjetnosti. Napisao nekoliko etnografskih monografija: *O porijeklu licitarskog srca*, 1928, *Ekspresionizam u seljačkoj umjetnosti*, 1929, *Neki narodni običaji*, 1935 i dr.

Kušar, Marcel (Rab, 16.1.1858 - Rab, 1.12.1940) bavio se jezičnopovijesnim, gramatičkim, dijalektološkim i sličnim pitanjima. Jedna od njegovih najpopularnijih knjiga je etnografski rječnik *Narodno blago* u izdanju Etnografskog muzeja u Splitu, 1934.

kuševanje ljubljenje križa u crkvi na Veliki petak

kutlača velika žlica za grabljenje; varjača

kuvada običaj da muž prigodom poroda u obitelji liježe u postelju i ponaša se kao roditelja; muške babine

kuvarna omanja zgrada s krušnom peći; sokašnica
kuverta pokrivač za postelju; kuvertur
kuzo, kuzol, kozol posuda od kore drveta, u obliku tuljca, za skupljanje šumskih plodova
kuželj stožasti dio preslice
kužina kuhinja na katu, ili kod katnica u potkrovlju; središna kućna prostorija, ognjenica
kvadar slika sveca
kvadrilja ples uz pratnju gitare i mandoline
kvas komad uskislog tijesta od umiješanog kruha, koji se dodaje u novo tijesto za kruh da uskisne
kvasina vinski ocat, ukiseljeno vino
kvatre dobrovoljni postovi koji nisu strogo propisani; 20, 22. i 23. veljače, 22, 24. i 25. svibnja, 18, 20. i 21. rujna, 11, 13. i 14. prosinca

L

lačice laneno platno koje se omata oko noge od koljena do gležnja; čarape ispletene od šarene vune
laće, lače hlače od modrog i bijelog sukna
ladarice, ladekarice, ladajinke običaj o Ivanju, ophod mladeži koji se ovjenčavaju vijencima od cvijeća; kresovalje, krisnice, kresnice, ivančice, tijolkalice
ladet hladetina
ladica vrsta škrinje
lado karakteristični pripjev u pjesmama uz ivanjski krijes, te duhovske i ivanjske ophode
lagev, lagva bačva

lajbec, lajbek muški sukneni prsluk; kamižol, kamizol, prusljek, prosluk, lajbak
lakat dužna mjera od 50-60 cm
lakomec četvrtak prije pokladne nedjelje, dan kada se meso jelo neumjereno; lakomi četvrtak, tosti četrtak, mali fašenjek, mali fašnik
lalovka gubica svinje
lamentacija žalovanje, jadikovanje, tužaljka, kukanje
lamentacije katolički crkveni obredi u Velikom tjednu (pred Uskrs)
lancana konopac za pritezanje jedara
lancun plahta, ponjava
lančanac bod kod veza po pismu
Lang, Milan (Volavje kraj Jastrebarskog, 10.9.1863 - Samobor, 6.7.1953) učitelj, službovao u Samoboru, napisao više pedagoških radova te skupio građu i napisao iscrpnu etnografsku monografiju *Samobor. Narodni život i običaji*, Zbornik za narodni život i običaje, Zagreb, 1913.
lanište mjesto gdje je bio zasaden lan; četenište, ketenište
lapice ženske papuče
larfa, larva maska životinjskog lika za Poklade
lasinj, lasonj plašt od trave, snopove trave bi nanizali na uzicu koje je vezana oko vrata
lašćica vrsta smokve
lašnjak kožni remen
laterna, lanterna svjetiljka, fenjer, feral
latica klinčić u košulje pod pazuhom
latižina platno od pamuka; rigadina
lavanda, lavendula mirisna biljka plavih cvjetova, služi u ljekovite svrhe te kao parfem i zaštitno sredstvo protiv moljaca

laz šumski proplanak krčen prirodno ili ljudski
laza ulaz u vinograd ili polje; otvoreno mjesto u gomili kojoj je polje ograđeno
lazina ono što plug preskoči pri oranju, pa ostane cijela zemlja; oplaza
lažina vrsta morske trave; svilina
lebičada jugozapadni vjetar, olujne snage
ledenica vrst kratke puške
legenda narodna predaja o životu neke osobe ili o nekom događaju; priča o neobičnom događaju
lemeš raonik, željezni dio rala i pluga; kod rala je u obliku šiljka strelice (baca zemlju dvostrano), a kod pluga u obliku polovice šiljka strelice (baca zemlju jednostrano); zadnje, dolno železo, lemješ, oralo, jemješ
len, lenek, lanek lan
leno zemljišni posjed što ga je zemljoposjednik davao vazalu uz uvjete da će ovaj prema njemu izvršavati određene obveze; isto što i feud
lepinja od grla na Badnjak se mora jesti da dogodine ne bi boljelo grlo
lepušina suho kukuruzovo lišće što se stavlja u slamaricu
Lerman, Dragutin (Požega, 24.8.1863 - Kreševo, 12.6.1918) istraživač i putopisac, sudionik Stanleyevih ekspedicija u poriječje Konga. Darovao Hrvatskom narodnom muzeju vrijednu zbirku predmeta naroda istočnog Konga (sada u Etnografskom muzeju u Zagrebu). Djela: *Listovi iz Afrike*, Požega, 1891; *Novi listovi iz Afrike*, Požega, 1894; *Afrički dnevnik 1888-1896*, Zagreb, 1989.

letnica, letnjica vrst blagdanskog peciva sa oblikovanim križem na sebi
leto jelen; rub, kraj odjeće
leto, lećalo pčelinji ulaz, otvor za pčele
leut ribarski brodić s jednim jarbolom i na vesla
levanat istočni, hladni i vlažni vjetar
levirat dužnost muževa brata da se oženi njegovom udovicom
libacija žrtva ljevanica
libade, libada dio ženske nošnje, kratka kabanica sa širokim rukavima
libar knjiga
libon, libonj debelo uže od trave
librica stara mjera za težinu, oko 325 grama
licitar kolačar, medičar, obrtnik koji se bavi pripremanjem medenih kolača i igračaka od tijesta
licitari licitarski kolači, ukrašeni bojanom šećernom masom, sličicama, ogledalcima, dvostihovima, prodaju se na sajmovima
lička kapa crvenkapa, ravnog okruglog tjemnog dijela
ličnik kišni plašt kod stočara
ličnjak ubrus, ručnik; otarak, rida
liganj košarica za branje (maslina)
lijerica, lirica, lira narodni trožičani gudački instrument
lijevča posebno udešena iskrivljena poluga sa svake strane seljačkih kola, montirana na kotačište
likar seljak koji se liječenjem bavi iz nužde
likarija lijek
likaruše ljekovite trave
liko kora kalana s ljeskovog, lipovog, brijestovog ili bagremovog pruta

lile, lilji upaljene baklje na ivanje, oko ljetnog solsticija; mašale, mašalanje

linčuša obično crno grožđe

lindo ples uz glazbenu pratnju lirice

lineage je engleski termin za agnatsku srodničku grupu, a ima isto značenje kao gens. U etnologiji se pravi razlika već prema starosti i veličini ovih grupa, tj. prema broju prošlih generacija, između klana, maksimalnog lineagea, srednjih grupa koje se obično obilježavaju samo kao lineage i nuclear lineage.

linearno poimanje vremena nema pravilnih ponavljanja, vrijeme protiče neovisno o bilo čemu, neovisno o prirodnim ili društvenim ponavljanjima, dominira povijesnost, povijest; povijest društva

lipa zakrpa

listovi slojevi na pašnjači

litar uzak ženski kožni pojas na kojemu su nanizani kositreni članci

litina urod

litnica, letnica, ljetnica prvi dan Božića, početak nove godine; božićni kruh

liturgijska godina počinje prvom nedjeljom adventa a završava zadnjom nedjeljom mjeseca studenog; sastoji se od tri ciklička središta: *božićni*, koji komemorira Kristovo djetinjstvo, *uskrсни* koji komemorira Kristovu smrt, uskrснуće i život s apostolima, te *duhovski* koji komemorira silazak Duha Svetoga na apostole

lođa uređena nadstrešnica

lojtra ljestve; dio seljačkih kola po uzdužnoj strani (ima oblik ljestava)

lokardara suvrstica mreže potegača, za lov na lokarde

lopar okrugla daska s dugim držalom za stavljanje i vađenje kruha iz peći; loparica

lopiža zemljani lonac, posuda, ćup; bakra

Lovretić, Josip (Otok kraj Vinkovaca, 29.6.1865 - Čardak kraj Gradačca, BiH, 27.10.1948) bio je svećenik i etnograf. Bavio se književnim radom i objavljivao pripovijetke iz slavonskog života. Autor je znamenite etnografske monografije *Otok. Narodni život i običaji*, prva takve vrste objavljena u Zbornik za narodni život i običaje (1897-1899), koja je bila predložkom Antunu Radiću prilikom izrade njegove *Osnove ...*

Lovrić, Ivan (Sinj, 1754 - ? 1777) studirao je jezike i filozofiju u Veneciji, a medicinu u Padovi. Napisao 1776. godine *Bilješke o putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa i Život Stanislava Sočivice*, gdje obrađuje društvene prilike i kulturu hrvatskoga stanovništva Cetinske krajine 18. stoljeća. Umro je u 21. godini.

loza navoj, navojnica na presama

lozovača rakija dobivena pečenjem tropa u rakijskom kotlu; tropica

lubnjača kuća ili koliba pokrivena lubom, korom

lucijanski dani dvanaest dana od Sv. Luce do Božića

luč vatra borovine

lučica mala uljarica; opančić

ludinjak otrovna biljka koja štiti od vilinske osvete

luđ srpanj

lugana jaja uskrсна jaja bojana čađu, pepelom; luge

Lukić, Luka (Varoš kraj Broda na Savi, 04.12.1875 - Varoš, 28.5.1956) melograf i etnograf. Školovao se u Petrinji i bio učitelj. Bavio se sakupljanjem etnografske i folklorističke građe. Objavio više članaka o narodnoj glazbi iz brodske kraja. Napisao je etnografsku monografiju *Varoš. Narodni život i običaji* 1898. godine, koja je objavljena u Zborniku za narodni život i običaje 1919-1928. godine.

lukijerna žižak, uljna svjetiljka s mjedenim stalkom

luminarij krovni prozor

lunarni kalendar razvili su zemljoradnički narodi; mjesečev kalendar

lunarni kult štovanje Mjeseca, koji ima utjecaj na prirodu i ljude, posebice žene

luperkalijski karneval karakterističan za ruralne stočarske krajeve i blizak magiji plodnosti

lupine ljuške krumpira i sl.

lustracija očišćenje

lustrativna magija magija očišćenja, čišćenja od grijeha

lužnjak komad vreće, što se meće na vrh kace kada se pare haljine

LJ

lječtva sredstva za liječenje bolesti svake vrste

ljekaruše zbirke zapisa s raznim narodnim i magijskim sredstvima i uputama za liječenje

ljelje duhovski ophodni običaj, djevojke sa muškim šeširima i sabljama ophode selo; kraljice

ljesa pletena podloga za sušenje voća; šira ulazna drvena vrata u dvorište

ljetni običaji grupiraju se oko Ivanja; inače skromno običajno razdoblje

ljudske tranzicije životni prijelazi, rođenje djeteta, sazrijevanje, sklapanje braka, smrt, polazak u školu, zapošljavanje, odlazak u vojsku i sl.

ljulj vrsta korova iz porodice trava, neke vrste imaju opijatsko djelovanje poznato u narodu; vrat, utrinac

ljutac tvrdi kamen

ljutina žgaravica

M

macaruo dijete koje umre nekršteno pa poslije u grobu oživi i iz groba izlazi i malu djecu muči i davi, na vrhu glave gori im mala svijeća; macarula, maciruo

macić, mačić, malić demonsko biće, duša nekrštena djeteta koje se povampiri, djeluje noću i nije opasan za ljude; malik, masmalić, macmolić, maličić, macklič, tintilin

macrame uzlanje, čvoranje, jedan od načina tkanja sagova a i sami takvi proizvodi

mačkara, mačkuri maškare, maskirani učesnici karnevala

madrac jastuk ispunjen konjskom dlakom, morskom travom ili vunom pa prošiven, a služi kao uložak za krevet

mađ svibanj

magija čarobnjaštvo, čudotvorstvo, bajanje, vradžbine; proricanje, gatanje, zaklinjanje, čudesa; postupci za

poništanje uroka, liječenje, nanošenje zla i sl. koje izvode muškarci i žene za koje se smatra da posjeduju neku nadnaravnu moć

magični krug zaokruživanje (ucrtavanjem, oboravanjem, obilaskom) lica, mjesta, sela, kao obrambeni postupak ili liječenje od bolesti i uroka

magija brojeva vjerovanje u magičnost određenih brojeva (npr. 3), ponavljanje magičnih radnji onoliko puta koliko se vjeruje da iz nekog određenog razloga magijski djeluje

mahalica lepeza; mahač, ventula

mahaljka poprečna greda između dva drveta o koju se udara konoplja ili lan, da ispadne pozdar; mahača, mahanica

maite kopče, spone na prsima; imbrete

maj, maž, majuš usječeno povisoko stablo, okićeno nečim šarenim, postavljeno na 1. svibnja odličniku ili djevojci u selu; maibaum; božićno drveće

maja pleteni džemper od domaće bijele vune na koji se uz rubove prišivala čvrsta kupovna tkanina, pleteni kaput; svekrva; reduša

majdan rudokop, rudnik

Majevica 1. svibnja

majo kod Hrvata u Italiji maska od zelenila i slame u koju je maskiran mladić; sa pratnjom obilazi selo na 1. svibnja

majolika pocakljena i ošarana glinena roba

majur zemljište s gospodarskim zgradama; bačija

makadam građenje cesta s nasipavanjem mrvljenog kamenja

makovište mjesto gdje je bio posijan mak

mala berita kraća muška kapa ispletena od modre vune i povaljana, u obliku tuljca, a vrh pada prema ramenu

Mala Gospojina 8. rujna; između Velike i Male Gospe vlada zdravlje u prirodi

Mali Božić Nova godina; Mladi Božić

male poklade tjedan dana prije Pepelnice

Mali fašnik prvi korizmeni četvrtak, jede se meso; Tosti čertetek, Lakomi četvrtak

Mali pust četvrtak sredinom korizme kada se jelo meso; Salus

mali vlak mreža između dva luka; vuče se po dnu

malo obilježje početak razdoblja vjereništva

maljuga drvo, mala lopatica kojom žene lupaju košulje pri pranju; pratljača

mama oslovljavanje svekrve

mamuza ostruga

mana trajna, tajanstvena snaga u ljudima, životinjama i predmetima

mandolina žičani instrument iz roda lutnji

mandrač lučica za manje brodove

maneštra jušni složenac od raznovrsnog povrća

manfrina ples uz pratnju gitare i mandoline

manijorgo magarac za kojeg se vjeruje da je inkarnacija đavla

manizam kult pokojnika, vjerovanje u postojanje duša umrlih predaka

mantija širok, dugačak plašt; svećenička haljina

mantika otkrivanje tajna budućnosti po letu ptica, bacanjem karata, tumačenjem snova itd.; vračarska vještina, gatanje, vračanje

marac, marač mjesec ožujak;
marč, marat, mare
marama rubac, facol
maraska poznata jadranska vrsta
višnje
marčanske bure tri bure u
mjesecu ožujku, otprilike 7.,
17. i 27. ožujka, zadnja
hladnoća prije ljeta; marčane
bure
marenda prvo jutarnje obilnije
jelo
Maretić, Tomo (Virovitica,
13.12.1854 - Zagreb,
15.1.1938) jezikoslovac,
studirao slavensku i klasičnu
filologiju na zagrebačkom
Filozofskom fakultetu. Na
istome fakultetu bio je
profesor. Urednik Akademijina
*Rječnika hrvatskoga ili
srpskoga jezika* (1907-1935), te
urednik Zbornika za narodni
život i običaje Južnih Slavena.
marijaš srebrni prsni nakit ili
ukras za kosu
marinera odijelo "na mornarsku"
Marković, Tomo (Livno,
26.2.1894 - ?) isusovac i
etnolog. Etnologiju diplomira u
Zagrebu 1932. godine. Kustos
etnografskog odjela
Zemaljskog muzeja u Sarajevu
od 1942-1945. godine, potom
emigrira i živi u Venezueli.
Značajno mu je djelo *Božićni
običaji Hrvata u Bosni i
Hercegovini*, Zagreb, 1940.
Markovo 25. travnja, dan
blagoslova polja, procesije za
zaštitu polja; Markovdan
marksistička antropologija
pravac etnologije i
antropologije koji prihvaća
određene postavke
dijalektičkog i povijesnog
materijalizma, te ih preoblikuje
u moderne znanstvene pravce,
začetnik je pravca F. Engels;

predstavnici: Maurice Godelier,
Lawrence Krader
Martinje dan sv. Martina po
katoličkom kalendaru, 11.
studenoga; uz taj dan vezani su,
često šaljivi, običaji krštenja
mošta, blagovanja utovljenih
gusaka i sl.
marva, marha blago, domaće
životinje krupnog zuba
maskerada krabuljni ples,
maskenbal, maskirana povorka
mast mošt
mastenjača drveni sud za
gnječenje grožđa
mastiona bojadisaona
mastiti gnječiti, gaziti grožđe,
praviti mošt
maša, mašica kliješta za hvatanje
žari kod ognjišta
mašala izraz za onemogućavanje
djelovanja uroka
maškadur spremnica za držanje
sira, kruha i sl.
maškara maska; obrazina, krinka,
krabulja, larva, larfa, čuvida,
nagubnica, vizera
maškarada pokladna povorka,
priedba
maškare pokladni ophodnici;
mačkare, mačkari, mačkaraši,
maskare, maskari, maškari,
maškarade, maškaraši, maškari,
maškore, maškuri, fašenki,
fašenkaši, fašenjkari, fasargare,
fašingi, fašnici, fašnjaci,
fašnjaki, fašingari, fašjeki,
fašenjaci, fašanke, fašinke,
šafanjgari, šafingari, šefengari,
vašange, pusti, krnjevali,
karnevali, babani, djedi, didi,
čarojice, čerjaci, čaraci, čorjaci,
čoraci, balije, pepelnice,
pesnike, pesniki
maškare, mačkare običaji prije
korizme, karneval, poklade
maškula, mačkula prangija, topić,
mužar
maškuri pokladna ophodna grupa

mašlija svilena vrpca
mašlijara svečana rubina, košulja;
svečana baranjska odjeća
maštelo široka plića kaca; maštil,
čeber
maštenje ulja gaženje maslina;
masti ulike
mašur, mošur duguljasti plitki
drveni sud za prenošenje
raznog materijala
Matasović, Josip (Vrpolje,
18.8.1892 - Zagreb, 10.2.1937)
povjesničar, studirao povijest u
Zagrebu, Zürichu i Beču, gdje
doktorira 1915. godine. Od
1920. godine kustos *Narodnog
muzeja* u Zagrebu. Od 1922-
1940. godine izdavao i
uređivao *Narodnu starinu*.
Proučavao najrazličitije pojave
u hrvatskoj prošlosti, od
trgovine i umjetničkog obrta do
folkloru, te osobito hrvatsku
povijest od 17. do 19. stoljeća.
materice, majke nebeske druga
nedjelja prije Božića; muškarci
ucjenjuju ženske i traže otkup
materijalna kultura skup
sredstava za proizvodnju i
drugih materijalnih vrijednosti
društva na svakom povijesnom
stupnju
materinsko pravo termin se
upotrebljava za matrijarhat,
matrilinarnost, matriistička
društva, a i za matrifokalnost.
Problematičan je zbog toga što
se o pravu može govoriti ako
postoji politička vlast, a to
obično ne postoji u društvima
koja se označavaju kao
materinsko-pravna. Ona su
segmentirana, anarhična. Tamo
postoje samo navike ili običaji
(*custom* za razliku od *law*).
materinstvo obiteljska i pravna
institucija koja osigurava
nasljeđe ženskoj djeci

matkanje obredno pomirenje žena
koje su se tijekom godine
posvađale; razmjena uskrasnih
jaja, sestrenje
matke sudionice posestrimskog
obreda o Uskrsu, izmjenjuju
jaja ili miješaju krv; sestre
matrijarhat je vladavina žena; to
je novoskovana riječ s kraja 19.
stoljeća, a označava političku
vlast žena u društvu i njihovu
dominaciju u obitelji
matrifokalna društva su u svom
uređenju usmjerena na žene,
prema porijeklu i određivanju
boravišta, dakle kombinacijom
matrilinarnosti i
matrilokalnosti
matrilinarnost je agnatsko
srodstvo po ženskoj liniji; djeca
pripadaju samo srođnicima
svoje majke, a ne svoga oca
matrilokalnost označava stalno
mjesto stanovanja jedne
obitelji; muž, žena i njihova
djeca žive u mjestu ženina
roda; postoji samo u
matrilinarnim društvima
matrimonij brak, ženidba, bračno
stanje supružništvo
matriistička društva označava
društvenu premoć žena, ali bez
političke vladavine
matronimik prezime po majčinom
imenu
matun cigla, opeka, kamen
mavez crveni vez na ruhu
medalja srebrni privjesak
medenica okrugla keramička
zdjela
medič bolest na smokvi
medičar majstor koji pravi licitare
medik, medih liječnik
medovina, medica alkoholno piće
proizvedeno od meda; gvirac
meh, mih životinjske mješine za
transport (grožđa)
melo željezna lopata s drvenom
ručicom za metenje vapna

mendula bajam
mendulat, mandulat slatkiš od bajama, tradicionalan za božićne blagdane
menestra, minestra juha sa gusto ukuhanim rezancima, rižom, zeleni i sl. uz dodatak sira parmezana
menten velika bunda
mentruga korito ugrađeno u posebnu vrstu stola; korito sa poklopcem za miješanje i spremanje kruha
mesitje korito načve, korito
mesnati kamen karneol, poludragulj
mesojeđe običaji prije korizme; mesoije, mesoveđe, mesuveđe, mesvijede, mrsoveđa
mesopust poklade, karneval, običaji prije korizme; pust, mesopušće
meštar obrtnik
metafora deklarirana sličnost; veze simbola; imenuje jedan predmet pomoću drugoga, a ovaj se postavlja kao termin prikrivene sličnosti
metek plavo cvijeće, ima ga u proljeće; zimi zeleni listovi, obično bez cvijeća; zimzelen od kojeg se pletu vijenci; metig, metik, netik, neteg
metonimija implicira kongvitet (susjedstvo); javlja se tamo gdje dio stoji umjesto cjeline; veze znakova; imenuje predmet pomoću drugoga predmeta koji se s njim nalazi u bliskom odnosu
mezabota bačva od 6 hektolitara
mežnjar crkvenjak, remeta
micano arhaična tehnika bijelog raspleta
migavica mreža potegača; baca se sa kopna a sredina je ispupčena kao vreća (sak)
mih drveni puhački instrument s mješinom

mij mješina, mijeh; mijur
Mikac, Jakov (Brest u Čičariji, 1892 - Zagreb, 7.5.1982) etnolog. Učiteljsku školu završava 1913. godine. Do 1. svjetskog rata radi kao učitelj u Istri. Nakon rata na Filozofskom fakultetu u Zagrebu upisuje studij zemljopisa, etnologije i etnografije te narodne povijesti. Prikuplja narodnu baštinu Istre. Etnografskom muzeju u Zagrebu nabavlja primjerke nošnji. Široj javnosti poznat je po knjizi *Istarska škrinjica*, 1977.
milanje magijski običaj zaklanjanja, sakrivanja vezan uz božićni kruh; zaklanjanje iza kruha, slame
Milčetić, Ivan (Milčetić, 27.8.1853 - Varaždin, 26.10.1921) kroatist i slavist, gimnazijski profesor. Jedan je od začetnika hrvatske etnografije, jezikoslovac koji je proučavao dijalekte. Djelo: *Čakavština kvarnerskih otoka*, 1895.
milibrot mliječni kruh, obredno jelo
minduša naušnica, rinčica
mirakul čudo
miraz imetak koji žena donese u brak, ženinstvo, prćija, dota
mirboženje, mirbožanje obredno mirenje za Božić
mirilo kameno odlagalište za nosače tereta i odmaranje pogrebne povorke, odnosno odlaganje lijesa; počivalo
mirina zidine; staja bez krova
mišina mješina od ovce za čuvanje sira, tekućine i sl.; mješina povukodlačenog mrtvaca
mišnice diple s mijehom
mišni sir pohranjivan u mješine uz dodatak soli

miš potopir šišmiš

mit priča, predajno vjerovanje o podrijetlu svijeta, o prirodnim pojavama, o bogovima i legendarnim herojima; dramaturgija društvenoga života, poetizirana povijest; sveti obredni tekst

mitologema temeljna, mitska priča

mitologija skup mitova, bajki o božanstvima i o legendarnim herojima

mitske predstave razni likovi iz kompleksa predkršćanskih vjerovanja

miza odar, stol

mizariola drvena bačvica

mlada, mladenka udavača, nevjesta, nevista, nevesta, nevistica; mlada žena do vremena kad rodi prvo dijete

Mlada nedjelja nadnaravno biće, žena u bijelom koja stoji na križanju ili na ogradi, bezopasna je; prva nedjelja u mjesecu

mladenac ženik; mladoženja, oženja, ženih, đuveg, đuvegija, guveglja, beg, kapetan, vojno

mladenci, mladinci, mladijenci običaj šibanja o Nevinoj dječici, 28. prosinca; herodeševo, šibarjevo

mladići, mladenići naziv za udavaču i ženika; mladenci, mladijenci

mladina mlado od peradi

mlado leto, mlado ljeto Badnjak ili Božić

mladak novi mjesec; mijena, mladina, novljak, prvak, sedmak

mlat pomagalo za mlaćenje snoplja; cijep

mlinci tanje, izvaljano tijesto

mlinica vodenica

moba, molba, moljba

kooperativni običaj, veliki radovi se vrše uz pomoć

suseljana, naročito žetve, iskopavanja, transport npr. kuće, rad se uzvraćao na isti način ili se plaćao; pomoć, bedba

močilo mjesto gdje se moći konoplja i lan, lokva, prirodna kamenica

moć, moći nadnaravna snaga

modeli predstavljaju zamišljeni red stvari na nekom području; obrazac, šablon, uopćeni opis; ne odražava pravu, konkretnu realnost

modraperla, madreperla školjka bisernica, sedef

modric prslučić prišit na krilo, suknju

modrina ženska modra ili crna gornja, zimska odjeća

modrini ukrasni vezeni dijelovi na ženskoj haljini

modrna suknja

mogut pozitivni demon, seoski patron

moliti izgovarati molitve naopako ili magijske formule u magijskom liječenju

molitvice, molitve tradicijski rimovani tekstovi za obranu od zla

molo ort ribolov na udicu, parangal i manje mreže

momačke družbe slobodne ali zatvorene lokalno ograničene družbe mladih, obilježene tradicijom primanja u družbu

monfrina starinski ples

monizam filozofsko učenje koje priznaje za temelj svih pojava u svijetu jedno načelo

monoandrija društveni sistem u kome žena ima samo jednoga muža

monogamija brak s jednom ženom odnosno s jednim mužem, jednobračnost

monoginija društveni sistem u kojem muž ima samo jednu ženu, jednoženstvo

monoteizam jednobožstvo, religija koja priznaje samo jednog boga

mora, mura neudata žena, djevojka, koja nastane od ženskog djeteta rođenog u posteljici, fantastična bića koja utječu na zdravlje i sudbinu djeteta, nevidljiva sila koja u snu muči i guši odrasle i djecu, pritiska grudi u snu; morica, morina

moreška narodni ples s mačevima, simbolički prikazuje borbu protiv Maura, poznata je korčulanska moreška; moštra – kompanjija

moreta maska

morfologizam smjer kulturno-povijesne etnologije koji uvažava tzv. kriterij kvantitete; po njima kultura je nezavisna od čovjeka, potrebno je slaganje slike svijeta proučavane kulture; Najznačajniji predstavnici: Leo Frobenius, A. Jansen

mori, morči, morčići zlatne naušnice u formi crna

morica mala naušnica koju žene i muškarci nose u desnom uhu

Morlak ime kojim su nazivali stanovnike Dalmatinske zagore, nekada stočare dinarskoga soja

morša drvena stezaljka za stezanje komada drva pri piljenju

mosur odug, produženi drveni valjak sa većim podnicama na koju se namata pređa sa vitla za tkanje; navojak, klupka

mošt mlado vino; mast

motak sistem brojenja niti namotanih na motovilu ili osnovanih u osnovu na tkalačkom stanu, tridesetinski ili šezdesetinski sistem s

jedinicama brojenja od 1200 ili manje niti; pređeno

motap, mutap prosti gunj za pokrivanje konja

motovilo namotava konop kad se mreža povlači; za namatanje niti s vretena, ručno i okretno, rašak, mahalo; mjera od 20 pasama, odnosno 600 niti

moždac, moždanik, moždenak, moznik drveni klin koji spaja gredu s gredom i nije vidljiv

mračnica, mračna trava nametnik na ruži, šipku ili drugo rasline, koje se stavlja uglavnom pod glavu djeteta da bi ga se obranilo od more i uroka

mrak razdolje od 20 dana, a traje od punog mjeseca nadalje (četiri puta ljeti), kada se lovi mrežom plivaricom

mrak, mrakovi, mraki mračni gorostas, fantastična bića koja utječu na zdravlje i sudbinu djeteta, nematerijalna opasnost, naročito za djecu i trudnice; mračnica, mračnjak, mračina, bučan, strašne crne spodobе, vadine, đavline, pakljenjaki, vrage

mrčina ženska crna haljina, suknja s poramenicama u obliku prsluka za kopčanje; široka kijklja, šara kijklja

mreža veo

mrGAR zidom ograđena dva prostora za stoku

mrs meso

mrska, mrske nabori na odjeći

mučketaši uske hlače od zagasito modra sukna

mučnjak (kod vodenica) sanduk u koji pada brašno ispod kamena

mudante gaće

mula križanac između kobile i magarca

mulac, mulica izvanbračno dijete

mulete hvataljke za žeravicu

mulice obuća, čarape
mumlija pamučna marama bojana tehnikom batika
munja nebeski oganj, iskra života, plodovita moć; grmljavina i munja su božanski atributi
murka, murga tekućina koja je ostala nakon odvajanja ulja, mješavina vode i taloga ulja, talog nakon tiještenja maslina, od kojeg se proizvodio sapun, mazivo i sl.
murva stablo duda
musa proljetni slatkasti sok iz debla klena, brijesta, graba, bukve ili javora
museki mala bića ili plamićci, inkarnacije duša mrtvih
musulin vrsta pamučne tkanine
mušula vrsta morske školjke
mutaba vrsta prostirke
mutap pokrovac za samare i toware
muzača krabuljno odijelo seljakinje
muzničari članovi pastirske družine koji se brinu oko ovaca koje se muzu
muž seljak
mužar avan, stupa, drveno pomagalo za tucanje soli, kave, maka, papra i sl.
mužikaši glazbenici, skupina glazbenika, putujući glazbenici

N

nabaciti čini nekome nanijeti zlo pomoću čarolije
na batiće čipka, tvori se isprepletanjem niti namotanih na posebne drvene drške
nabijače kuće od nabijene ilovače, bez drvenog kostura
nabijajla kolac za nabijanje konoplje ili kudjelje
nabiranje šav pred iglu

naboj gnojna rana prouzročena ubodom na trnje i sl.
nabrajalice tekstovi u vidu pjesme koji se čitaju ili napamet izgovaraju kod krštenja mošta na Martinje
nabrajati plakati za mrtvim
načve korito za miješanje kruha; navće, mlačve
na fraj doći na udvaranje
nagariti zacrniti dijete čađom protiv uroka i zla pogleda
nagazi čari, magijska zla na koja se može na određenim mjestima nogom nagaziti
nagaziti stati na čini, čari koje je netko sa zlom namjerom ostavio na raskrižju ili drugome mjestu
na iglu čipka, izrađuje se na podlozi od papira preko pomoćnih niti prema nacrtu ili bez njega
naiče, najža pokrovni prostor za spremanje namirnica, tavan
najmenik sluga
na kocke preborna tehnika kojom se kraćim vunanim nitima potke prstima opleće ili prekriva nekoliko niti osnove; klječanje
nakoljenče, nakonjče malo muško dijete, koje daju mladenki pri dolasku u novi dom
namah čovjek u ribarskoj družini koji vuče mrežu iz mora
nameti čini koje su nametnute, nabačene na nekoga
namira dokument kojim se žena prilikom udaje odriče obiteljskih nekretnina
namjenica djevojka koje kod nekoga radi u najmu, koja kod koga služi
namjenjivati na Badnjak, polijevajući vino po badnjacima, željeti dobar urod za pšenicu i sl.

naniz grivna, grotulja, ogrlica od nanizanih novčića ili bisera
nanule drvene papuče
naoposun, naoposum smjer kretanja Sunca, svadbeno kretanje, okretati nekoga ili ići u krug oko nečega “za suncem”, magično kretanje; naoposâ
napa polupiramidalna nadstrešnica nad ognjištem, kominom, ognjišćem, tornicom i sl.
naparit ulike prelitati masline vreloom vodom prije gaženja
napašnjak stopalo pleteno od vune
naphanci pokladna ophodna grupa
napitni brati oblik bratimljenja kada dva muškarca ispiju vino ukrstivši ruke
na poček plaćanje obrtnicima s odgodom do jeseni, kada su ih seljaci plaćali u naturi
napolica pastir i vlasnik stoke dobivaju po pola dobara na godinu dana; vrsta krušnog brašna; pamuk po pređi
na postavsku tkanje u dva nita
napovid javna obavijest u crkvi o sklapanju braka
naprava crvena ili crna čoha kojom je na rubovima opšivena kabanica
naprsci nazuvci
na razor oranje plugom ili plužicom; na dva susjedna dijela njive prevrće se zemlja na suprotne strane, s ruba oranice prema sredini; jazor
narekuše vješte narikače, žene koje nisu pripadale obitelji; narekalje, javkalje, naricuše
naricati za mrtvom osobom u plaćnome tonu govoriti njegove dobre osobine
narodna umjetnost kolektivna umjetnost, folklorni likovni izraz

narodoznanstvo Radićev izraz, preuzet iz njemačkoga oblika naziva za etnologiju; sinonim izrazu etnologija
narukve ukrasi na podlaktici, pleteni od tamnocrvene vunice i navezeni sitnim bijelim staklenim zrnjem; šticle
na sklad oranje plugom ili plužicom; na dva susjedna dijela njive prevrće se zemlja ususret, na hrpu, od sredine prema rubovima
naskroz zlatovez, vez izrađen tehnikama plosnog veza po pismu
nastojna božićni kolač koji se sastoji od tri kolača poslagnih jedan na drugi a u sredinu najgornjega utaknula bi se slama i zelenilo
na sukansku tkanje u četiri nita
našarati ukrasiti obrednu pogaču
na šibe tehnika tkanja; ukrasna tehnika prebiranjem niti osnove
naštar velika vezanka, duga do dna suknje, u kompletu sa traversom
našvice tkani ukras, nakit
natak pamuk, kojim seljanke vezu svoje rubine; tiflik
natega zaimača za vađenje vina iz bačve
natra gornji dio stupe; razboj; stan
natruhe nesreće nanesene čarolijama
naturaščina demon mraka koji se noću pojavljuje u životinjskom obliku
nav drugi svijet, svijet blaženih u mitologiji Starih Slavena
navitak povjesmo
na vjeru uzimanje neke robe od trgovaca s odgođenim plaćanjem
navlačak priglavak, bozavac; grličići
na zakon odlazak na crkveno vjenčanje

nazubak grlo u čarape, grlić
nazuvci, nazupci obuća, pokriva samo prste
na žežin uoči
nebo sveopći simbol koji izražava vjerovanje u jedno nebesko božansko biće; nebeski svod, nebosklon, nebeska tvrdina, nebeska pučina, nemjereno polje; strop u kući
nećak sestrin sin muškoj osobi
nećakinja sestrina kći muškoj osobi
nečistaci kućni duhovi i patroni obitelji, zaštitnici ljudi, slični sa krsnikom
Nedjelja nadnaravno biće, zaštitnica lovaca
nedobrice vile, ali i vještice
nemri nadnaravne osobe, ni žive ni mrtve, nisu umirali a bili su kao skamenjeni ili odrvenjeni
nemški vuglič glave greda na uglu kuće su ravno otesane
nen ženino oslovljavanje jetrve ili zaove ako je bila starija
neoevolucionizam pravac u etnologiji koji je radio na obnavljanju nekih evolucionističkih teorija i postavki; predstavnici: Leslie A. White, Julian H. Steward
neolokalna rezidencijalnost novi bračni par zasniva zasebno kućanstvo, nakon vjenčanja ne prelaze ni u muževo ni u ženino roditeljsko kućanstvo
nerezine zemljište napuštenog vinograda; zemljište gdje se ne ore
nerotkinja nerodna žena, voćka
nesrodničke zadruge u kućanstva kojima prijete izumiranje naseljavaju se pojedinci ili obitelji
nestve vrsta lagane ženske obuće od lagnije kože
neteg, netig zimzelen za mladenkin vijenac; pavenka

neva nevjesta
nevera iznenadna oluja na moru
nevesta, nevista mlada, nevjesta, sinova ili bratova žena muškoj i ženskoj osobi; snaja
Nevina dječica 28. prosinca, vrši se običaj šibanja; mladenci
nićanice sustav petlji na tkalačkom stanu
nidra njedra, prsa
nijelo gravira u srebru ili kojoj drugoj kovini; urežu se crte koje se onda ispunjavaju crnom mješavinom nekih kovina
nijemo kolo stari ples praćen zveketom nakita i dubokim disanjem plesača
Nikolinje 6. prosinca, darivanje dobre djece a šiba zloj
Nimac, F. pisao o životu pastira Dalmatinske zagore, surađivao sa Etnografskim muzejom u Zagrebu
noćnica avet koja čovjeku noću, dok spava, čini kakvu pakost
noćnjak ulje dobiveno samo mljevenjem, bez tiještenja, ljekovito; ulje verdino
Nodilo, Natko (Split, 31.8.1834 - Zagreb, 21.5.1912) političar, povjesničar i publicist, studirao teologiju, povijest i zemljopis u Beču do 1861. Prvi profesor opće povijesti na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Kao povjesničar proučavao ranu srednjovjekovnu povijest Hrvata i jugoistočne Europe. Proučavao staru religiju. Značajno djelo: *Religija Srba i Hrvata. Na glavnoj osnovi pjesama, priča i govora narodnog*, Zagreb, 1885.
nogače velike drvene cipele
novena devetnica, molitva u katoličkom obredu
novogodišnja jelka socijalistički pandan božićnom drvcu,

zapravo ateistički katalizator
božićnih ukrasa
Novo lito Nova godina
nož crtalo na plugu
nuklearna obitelj bračni par sa
djecom i zajedničkim
vlasništvom; otac, majka i
djeca; označava srodstvo
članova obitelji

NJ

njadast tamnozelen
njoki valjušci, knedle, okruglice

O

obalut oblutak, kamen morem
izvaljan u gladak i okruglast
oblik
obamet bod kod veza po pismu
obećanje zaruke
običaj ponašanje vezano za
skupinu ljudi, očuvano
tradicijom i podržano normom,
pravilima, postupcima i
oblicima ponašanja
običajno pravo nepisano pravo,
pravo zasnovano na
tradicijskim normama
obilježje dar koji prosoci daju
djevojci nakon uspješne
prošnje; obilježje, obilježje
obočiči filigranske naušnice,
sastavljene su od dva ili tri
srebrna dijela koji su povezani
u cjelinu
oboj naboj, nažuljano mjesto
obojak vunena pregača od dva
dijela
obojsi obuća koja ima stopalo bez
pete, ovoj nogu, od domaće
vune; onuče
obor ograđeni prostor za ovce, na
otvorenome prostoru nedaleko
kuće

oboravanje radnja kojom se što
oborava, npr. u kužno doba
obori se selo da kuga u njega
ne dođe; plug tada često ne
vuku volovi već muškarci ili
djevojke
oborit, oborita bolja vrsta ribe
obrambena magija odbojna,
zaštitna, apotropejska magija
koja se prakticira kao
prevencija od zla; među
važnijim načinima su:
skrivanje, odvlačenje
pozornosti, upotreba nečistih
stvari
obramnica, obramnica torba
prtenjača
obred sklop radnji i običajnoga
ponašanja, koji u tradicijskoj
kulturi svakoga naroda,
izvođen u određenim prilikama
(bolest, sklapanje braka, smrt i
sl.) i vremenu (doba dana, noći
ili godine), ima izraziti
socijalni ili magijski karakter
kojim daje osnovno obilježje
običaju, ili sam po sebi
označava suštinsku namjenu u
kojoj je i naznaka svrhe,
rezultata, odnosno ispunjenja
čina (sklopljeni brak, obrana,
liječenje i sl.); zajedništvo
misli, mita i čina, ritual
obredno jelo određena, tradicijom
ustaljena vrsta hrane,
pripremljene na poseban
obredni način; jede se, čak i
danas, isključivo na određene
dane (blagdane, obiteljske
svečanosti) kada je prisutna
cijela obitelj ili najuži
srodstveni krug
obredno pranje spojeno je s
obrednim čišćenjem; simbol je
očišćenja vodom; čišćenje od
blata kojim smo pokriveni
obred prijelaza obred ili obredne
radnje, običajne radnje koje
izvršava osoba koja iz jednoga

društvenoga ili generacijskoga stupnja prelazi u viši stupanj, najistaknutiji takav običaj je čin vjenčanja; zahvaća prirodno-svemirske i ljudske tranzicije

obredi agregacije završna faza obreda prijelaza, stanje nakon prijelaza, ponovno simboličko rođenje; postliminalna faza

obredi margine središnja faza obreda prijelaza, sâm prijelaz, izuzetno opasno i sveto stanje; liminalna faza

obredi separacije početna faza obreda prijelaza, simboličko umiranje; predliminalna faza

obrstar vukodlak, osoba kojoj se pridaje izvanredno snažna moć djelovanja

obručić veća marama, složena poviše pošice

obrusac bijeli rupčić

obuvače vrsta opanaka

oci, očići, oci nebeski nedjelja pred Božić; djeca ili ženske osobe traže od muškaraca da se otkupe

odiva djevojka

odivač vrsta vunenog pokrivača za novorođenčad

odnica svakidašnje odijelo

odnjica naziv rubine u starijem sloju slavonske nošnje; hodnjica, vezenka

odrina nekoliko trsova uz kuću na podupiračima, za hladovinu; brajda

odžak ognjište, ložište, dimnjak

oganj ogenj, vatra, vrućica

oglava opanci od kože

ogledi propitivanje, predsvadbeni sastanak, nekad i nakon prošnje; zagledi

ognjarica čobanska koliba

ognjenica prizemna kuhinja; ognjanka

ognjišće nisko, otvoreno ognjište; komin

ognjište središnji kulturni objekt oko kojeg su se odvijale ceremonije obiteljskog kulta

ograjica ograđene male pašnjačke površine

oguzine donji dio hlače; omudine

oje, ojić gredelj; koljenasto rudo rala; nosi većinu dijelova pluga

ojkače glazbeni oblik srodan ojkanju

ojkanje otegnuto pjevanje nekoliko tonova na slogu "oj"; orcanje, zezavanje, rozganje

oka mjera za težinu (1.282 kg) i zapremninu (litra i po)

okarina malo duhačko glazbalo od ilovače, jajolika oblika, s rupicama za prebiranje

okinčana ukrašena, npr. božićna pogača

okno prozor; obluki

okretanje naoposum u smjeru prividnog kretanja sunca, redovno tri puta, npr. kod svadbe

okruga, okrug marama za glavu

omadijati začarati

omanja, oman vrsta trave ljekovitih i magijskih svojstava

omel, omela svežanj komušine na dugačkom dršku

ometača, omitača svežanj suhog kukuruza kojim se dno peći čistilo od pepela

opačni prebor ukrasna tehnika prebiranjem niti osnove

opaklija krzneni ogrtač bez rukava; kabanica s leđnim prevjesom

opasno doba sredina noći; tada izlaze vukodlaci, more, vile i sve druge nevidljive sile, koje ljudima mogu nanijeti zlo

operani raž svileni damast

operani velud damast proširan velurom

oplata tkanje, koje se prede od lošije kudjelje; platno od kućina

oplečak dio suknje
opleček, opleče kratka ženska bluza; opleček, oplečje, pleček
opleća stražnji dio košulje
oplećak prednji dio ženske košulje
opolac drveni tanjur
opoldešni podnevni uroci, uroci nabačeni sredinom dana
oposun kretanje suprotno od kretanja Sunca, pogrebno kretanje
oprava odijelo, ruho
opregalj pregača; opreg
oprežina vunena pregača
oprlijuša mršava zemlja
opršnjak komadić krpe što se djeci stavlja ispod brade da se ne zaprljaju jedući
oputa konopac od tanke ovčje kože
oputaši opanci od oputa; pripletenjaci, prepletaši
Orbini, Mavro (16-17. st.) slavensku pradomovinu smješta na Jadran i te su hipoteze postale poznate u Europi; djelo *Slavensko kraljevstvo*, 1601.
orci demonska, fantastična bića koja utječu na zdravlje i sudbinu djeteta, imaju oblik neke životinje i opasni su za ljude; orbo, manjijorgo, poprđan, đava poludani, smetinjak, posmetinjak, manjimorgo, mrak
orčaš ribarska mreža koja se baca; sačmarica
orijaš div, gorostas, kolos
orijent istok
ornica, ornice plužna kolica; jedan kotač može biti veći (za brazde)
oroz odapinjač, obarač, okidač na pušci
orzo oguljeni ječam
osik prostor za čuvanje koza i ovaca

osmina posjeti nevjestinih roditelja mladencima dva tjedna nakon vjenčanja, završetak svadbenih običaja
osnova sustav paralelnih niti kroz koji se provlači potka
osobac, osobak miraz koji se donosi u zadrugu, npr. ovca ili krava; individualna svojina pojedinačne obitelji ili člana obitelji u zadruzi, odnosno zajedničkom kućnom vlasništvu; prčija, prčija, baškaluk, osobina, osebujak, osebujek, osebušak, osebunjak
ostrve rašljaste naprave za sušenje sijena, podižu se na travnjaku
ošca veće zamke za zvjerad
ošit tanki drveni zid između soba, drvena pregrada
oštarija gostionica, krčma
ošva, ošvica okovratnik, vratni ovoj
otac jedan od tri panja badnjaka, ostali su sini
otarak ručnik
otava sijeno druge košnje u jednoj godini
otavić sijeno treće košnje u jednoj godini
otik, otka željezna lopatica za skidanje zemlje sa pluga
otkup škrinje svadbeni običaj, bacanje novca na nevjestino ruho
otmica djevojke kod neželjenog braka ili kada se žele izbjeći troškovi vjenčanja, pira; fingirana otmica, djelomice dogovorena otmica, prava otmica; umicanje
otun mjed, mesing
ovasar čudovište, gorostas sa mnogo repova, koji se noću šulja po zidovima ili prebiva u mlinovima
ovčarica lepinja, božićni kruh sa oblikovane dvije oblice
ovijanac bod kod veza po pismu

ovjenčanje stoke na Jurjevo rogatoj stoci na glavu i oko vrata stavljaju vijence proljetnog bilja
ovrljina ženska kapa, koja stoji navrh glave kao konjsko kopito
ovrška vršak crnogoričnog drveta
ozima zimska (žita); ozimica
ozimac lan koji se sije u jesen na zemlji koja dolazi pod žito
ožeg žarač

P

paculica ženska kapica; trokutni platneni rubac
pače hladetina
pačista nedjelja druga korizmena nedjelja
paćel nevjestin veo, kojim se pokriva idući na vjenčanje; paćio, paćeo
padela posuda za kuhanje
pafta karika, grivna, spojka; pojas; kopka od kovine
pagadebit bijelo stolno grožđe
pajer okrugla sprta za ribu, od vrhova šiblja
pajola pomična daska na dnu lađe, podnica; pajol
pajvan uže kojim se vežu konji dok pasu
pala dugački bojni nož
palčić u bajkama je malen i uvijek obdaren atributima moći
paletun kratki kaputić uskih rukava, prsluk
paličnjak svrdlo kojim se na jarmovima vrte rupe za palice
palma svežanj maslinovih ili drugih grančica, pa i palminih
palmena nedjelja šesta korizmena nedjelja, Cvjetnica, Cvjetna nedjelja; uličnica
palmete ukrasi različitih oblika na pojasu

palj, palja drvena lopatica kojom se izbacuje more iz čamca
paljenje šaranje usijanom žicom; pečenje osušenog posuđa na otvorenoj vatri, žeženje
paljenje u crno dimljenjem kod pečenja dobiva se posuđe glatke i sjajne crne boje
pan crveni skrlet; sukno
pancir lanac koji vezuje stupce na težačkim kolima; lanac, ogrlica
pandil, pandilj ženska haljina
pandil na kase suknja sa steznikom i širokim poramicama
pandij, pandija prsni dio haljine
pandel suknja od svilene tkanine
panibrod juha s udrobljenim kruhom
panica zdjela, činija, tava
pano fino kupovno sukno
panoge dio nožnog stupa za konoplju
panonska kulturna zona sjeverni nizinski krajevi Hrvatske po podjeli na kulturno-povijesne areale
pantagana štakor
panteizam religiozno-filozofsko učenje koje poistovjećuje boga s prirodom i prirodu razmatra kao očitovanje božanstva
panteon u povijesti religija naziv za skup božanstava u nekom politeističkom vjerovanju; hram posvećen svim bogovima
pantlika, pantljika vrpca, traka, uglavnom od crvene vunice; pantlin, pantlek
panula udice koje se povlače brodom, panulavanje
panj komad debla od hrasta, graba; najčešće vezan uz badnjak i panj koji se u to vrijeme stavlja na ognjište
panja kruh
paor seljak, seljanin
papa, papica kuhana ječmena kaša sa lišćem od sljeza ili

medom, koja se previja na čir ili bolno mjesto
papar apotropej biljnog porijekla, štiti ljutim okusom
pape ukras koji se zatiče u pletenice
paprenjaci mali kolačići, oblikovani u posebnim drvenim kalupima
paprica dio žrvnja; pločica, uglavljena u gornji kamen, sa šiljkom koji se nasloni na donji kamen
papula zgnječeni, začinjeni grah
parabola priča koja sama po sebi ima određen smisao, ali kojoj je svrha da sugerira više od toga neposrednog značenja, neku moralnu pouku
parangal vrsta ribarske sprave od niza udica na dugačkome konopu; palingar, odmet, odmetnica
parazitsko hranjenje lov i sabiraštvo
parba parnica, pravda, proces, raspra
parci mali smotuljci pročešljane vune, prikladni za veličinu preslice na koju se učvrsti i prede
parić malo veslo
parip konj, kljuse
parmak povjesma što se izvlače iz velikog vlasa
parog kukasta batina pogodna za nošenje tereta
parojak drugi roj pčela u godini, drugenac
parojak, parojka prvi roj pčela u godini, prvenac
parta nakit na glavi djevojke, nevjeste; dijadema, kruna, oznaka djevojaštva; svetlo
partenjaki pokladna ophodna grupa
parun čovjek u ribarskoj družini koji baca i vuče mrežu iz mora;

vođa ribarske družine, obično vlasnik broda i mreže
pas pojas od vune ili svile
pasaman vrpca za kićenje koreta, ali bez zlata
pasara čun, lađica, čamčić
pasarica mreža stajaćica, srodna poponici
pared vrsta dječje hodalice
pasmo sistem brojenja niti namotanih na motovilu ili osnovanih u osnovu na tkalačkom stanu, tridesetinski ili šezdesetinski sistem s jedinicama brojenja od 30 ili 60 niti; pasam
pas na struke muški svileni pojas, pojas od snopa vunениh uzica
pasoglavac čudovište, čovjek s pasjom glavom, jednim okom, repom, konjskim nogama ili četiri ljudske noge; pesoglavec, pasjan, pesjak, pasjoglavac, songlav
pastirica rana jutarnja misa na Božić
pastorak, pastorka mužev sin/kćer mačehi ili ženin sin/kćer očuhu
pašaman nakit na tkanici
pašanac muž ženine sestre; pašenog, šogor, faš
pašica platno od debljeg pamuka; povoj za novorođenče
paški teg čipkarski bod, šivana čipka
pašmag, pašmaka vrsta obuće, papuča, cipela, sandala; pašmaga
pašnjača, pripašnjača široki kožni pojas u kojem se nosilo oružje; bensilah, saktijan, ćemer, pasnjača
pašta tjestenina, rezanci
pašticada govedina kuhana u vinu i sa začинима te nadjevena slaninom, bijelim lukom, dodaje se i crveni luk i sl.
pašticerija slastičarna

patrijarh praotac, rodonačelnik
patrijarhalni poredak veće vrednovanje muškaraca u društvu
patrijarhat je vladavina muškaraca u društvu i obitelji; oblik rodovske zajednice u kojoj je osnovna društvena jedinica očev rod, grupa povezana srodstvom po muškoj liniji
patrilinearnost agnatsko srodstvo po muškoj liniji; djeca pripadaju samo srođnicima svoga oca, a ne svoje majke
patrilokalnost obitelj stanuje u mjestu muževljeva roda
patrimonij očevina, očinstvo, nasljedstvo, baština
Paulić, Tereza (Osijek, 2.8.1887 - Zagreb, 31.7.1971) folkloristica, studirala u Pragu i Beču. Bila je kustosica *Etnografskoga muzeja* u Zagrebu od 1923-1948. godine. Bavila se izradom nacрта za vezivo, čipke, batik, tapiserije i ćilime, proučavala hrvatsku narodnu nošnju, zalažući se za upotrebu narodnih motiva u primijenjenoj umjetnosti. Izlagala 1923. godine s Ankom Martinić u Zagrebu; sudjelovala na međunarodnim izložbama dekorativnih umjetnosti u zemlji i inozemstvu.
pavutina košnica pletena od šumske ili divlje loze
pčela za razliku od drugih životinja ona je Božje stvorenje, pčele ne ugibaju već umiru
peča rubac, ženska povezača za glavu; šamija
pečilo odabrana ovca za božićnu pečenku; boško
pečki vez bod kod veza po pismu

pedalj starinska mjera, udaljenost od vrha palca do malog prsta
pedana vrsta suknje
peglja na spret željezno glačalo punjeno žeravicom
pejar drveni tanjur; pejarica
pejarac posuda ispletena od ražene slame; slamnata ili drvena posuda, grovača
pekmez gusto ukuhano slatko voće
pekva zemljana posuda kojom se pokriva kruh na ognjištu; cripnja, pokljuka
pelengače vunene podebele gaće do ispod koljena; pelengiri
pelerina široka kišna kabanica bez rukava; ogrtač
peleš perčin, pletenica
pendelj, pendel gornji dio ženske košulje, rubače, koji odgovara prslučiću; ravan komad platna; vrsta donje suknje s uskim gornjim dijelom i poramenicama
pendžer prozor
pentagram apotropej, geometrijski lik, ucrtava se iznad kolijevke ili na staju; Salamunovo, Solomunovo slovo
Pepelnica započinje korizma, četrdesetodnevni nemrs, prvi dan iza Poklada, pomični blagdan, obično u veljači ili ožujku; Čista srijeda
pepeljuga pepeljava djevojka; pepeljuha, pepeljuša
pepeljušina biljka, razni sadržaji sa pepelom, zmijska, pojave podzemlja sa zlim djelovanjem
pepeo apotropej mineralnog porijekla, ima i lustrativnu moć
paprenjaci blagdanski kolači, izrađivani pomoću kalupa, na gornjoj površini ukrašeni biljnim, životinjskim ili sakralnim motivima
perčin pletenica, kika, dio kose

perda pregrada od prepletenog pruća
peretak dječji uskrсни kruh; pereci
pergelj rozeta od šest listova
perišan čeonik nakit; pločice međusobno povezane lančićima sa privjescima od lima; kovinski ukras koji se prihvaća na ruho visoko na prsima, sastavljen od tankih lančića i mnoštva lijevanih, kucanih i na proboj rađenih listića
perjača krilo od guske s perjem, služi za čišćenje, ponajviše pepela oko ognjišta
perla biser, zrno bisera
pernata blazina slamarica ispunjena grubo obrađenim kokošnjim perjem
Perun staroslavenski ratnički bog, bog groma, gromovnik
perun, pirun viljuška
perunika biljka, iris germanica; bogiša
perušanje runjenje zrnja s klipova kukuruza
peškarija ribarnica
peškir ručnik, ubrus
pešt smjesa od sala, bijelog luka i peršina, sve sitno isjeckano, dodatak jelu
petaki ogrlica od novčića
Petančić, Feliks (oko 1455-oko 1517) najugledniji turkolog svoga vremena
petenin češalj
petnjaci ostakljeni keramički lončići od kojih su građene peći
petnjica kamena peć za sušenje konoplje i voća
petrada kamenolom
Petrovo 29. lipnja, pale se kresovi
peturin "prsa" kod haljina; plastron od svilenog damasta ili damasta broširanog velurom
picek pilić, mlado od peradi, kokoši

pijaljika pastirska cijev za piće, kada piju iz dubokih jama
pijatica, pijatina ukrasni rub na odjeći
pikači pokladna ophodna grupa
pilibaba sredinom korizme običaj piljenja lutke koja predstavlja babu
pilipina vonj odjeće seljaka Dalmatinske zagore (za primorče)
pilj zidani širi stup ili kućica na raskrižju puteva sa slikom ili kipom sveca zaštitnika
piljak obli kamen, oblutak
pikačica motika kojoj je sječivo dopunjeno dvama dodatnim zubovima
pilav riža s mesom
pinca slatki uskrсни kruh sa jajima; pinica, maslenica, sirnica, vazmena pogača
pinjata lončić
pirilit orijentalni vez
pisanac bod kod veza brojem
pisanice, pisanke bojana uskršnja jaja, šarena jaja; pisanki, šarana jaja, svilopis, napengana jaja, pengana jaja
pisanje tehnika ukrašavanja jaja rastopljenim voskom; cifranje, šaranje, penganje, ćukanje
pismo crveni pamuk koji služi za pretkivanje
piščalica svirala od lijeske; piščavica
pitar kamena posuda za spremanje maslina
pivnica, pelnica prizemna prostorija za pohranu živežnih namirnica; zidanica
pivo razrijeđeno vino dobiveno prelijevanjem tropa vodom uz fermentaciju
pjat, pinjat tanjur, zdjela
pjevanje na bas dijatonsko dvoglasje, započinje i vodi jedan glas a drugi izvode prateći glas

pjeta pregib, nabor na odjeći
plač pjevanje na temu tuženja
Majke Božje nad raspetim
Kristom, sa primjesom
usmenoga pjesništva,
ukomponirano u procesiju na
Veliki četvrtak; Gospin plač
plahta, plavta, plafta velika
posteljina
plandište predjel gdje ovce počinu
u hladovini
planinka žena koja s pastirima ide
u planinu i vodi posao u kolibi;
maja, stanarica, stopanjica
plast slaganje sijena u dvorištu;
stog
plastaš snijeg koji pada u velikim
krpama; lopatar
plastići manje hrpe otkosa nakon
sušenja; naviljci
plastron prsa kod haljina i kod
muških košulja
plašč pastirski kišni plašt od
vlatova šaša, od ražene slame;
lasec
platul daska za pranje; daska na
koju se polaže mrtvac
plaz vodoravni dio pluga i rala; na
njega je utaknut lemeš; obično
je spojen s ručicama
plazovi saonice za transport
pleh lim, metalna ploča
pleme društvena zajednica
sastavljena od nekoliko
bratstava, odnosno rodova,
poznat je teritorij na kojemu
boravi, ima zajedničke tradicije
o porijeklu, zajedničko ime,
postoje glavari, uprava, pravo i
vojna organizacija; dio sela od
manje ili više razbacanih grupa
kućišta, sa posebnim imenom,
komšiluk
plemenjaci po podrijetlu srodnici,
istoga prezimena
plet, pleto veliki vuneni šal,
vuneni ogrtač
pletak uska vrpca, koju žene
upleću u kosu

pletara slamnata košnica,
zvonolikog oblika sa drškom
na vrhu
pletenac motiv ukrasa u drvu
pleteruša kuća kojoj je na
okosnici od drvenih greda i
stupova ispletena stijena od
pletera
pletke čarape bez stopala; čorape
plise pravilni nabori na ženskim
haljinama
plisiran nabran, s naborima
pliš kadifa; baršunasta tkanina;
samt
plitica muška crvenkapa sa
stožastim tjemenim dijelom;
velika drvena plitka zdjela
pločaš zlatni lijevani ili filigranski
prsten
ploče kopče kojima se sapinje
nošnja na grudima, od mjedi ili
srebrnih slitina
ploska čutura
plosni vez bod kod veza brojem i
veza po pismu
plot drvena ograda oko kuće i
okućnice
plug asimetrična orača sprava
plužica hibrid rala i pluga; uz ralo
i plug treći oblik drvenih oračih
sprava; simetrična orača
sprava; nema kolica i često
nedostaje nož; vrganj
plužina koliba kod npr. tora;
pružina
pobraditi svezati rubac sprijeda,
ispod brade
pobratimstvo nadomjestak za
krvno srodstvo, sklapanje
trajnih veza među pojedincima
ili obiteljima, tvorenje zadruge
pobuk sprava za mamljenje ili
tjeranje ribe na moru
pocelica ženska kapica koja samo
kosu pokriva
poces posjed, pravo na posjed ili
vlasnost
pocok nastavak na dnu suknje,
ukrasni rub; pocuk

poculica kapica, oglavlje;
poculjica
počelica čeonni nakit, na tekstilni
trak su prišiti novčići; počelica,
kapica, škufija
Počelo Nova godina
počivalo, počivaljka kameno
odlagalište za nosače tereta i
odmaranje pogrebne povorke,
odnosno odlaganje lijesa;
mirilo
pod kat, tavan
podbojnača, podbojnjača daske
od kojih je vodenica sa strane
načinjena
podbradnjik trak nakićen
novcima, koji se pribode na
žensku kapu i idući ispod brade
drži kapu na glavi
podgrljača drvo na jarmu koje
volu stoji ispod grla;
podjarmica
podila babine, posjete roditelji i
djetetu
podina prostirač, prostirka
podlake grede temeljnjače; poceki
podlanica starinska mjera, dužina
kažiprsta
podložak jaje koje stoji u gnijezdu
podmeče dijete koje vile
podmetnu nekoj majci a njoj
ukradu njeno
podmetača klin koji na plugu
određuje dubinu oranja
podmitalce platneni ovoj oko čela,
služi u kući
podnice posude za pečenje kruha
na ognjištu; crepulje
podnožnici nožne podloge za
razdvajanje osnove na
vodoravnom tkalačkom stanu;
podnoži, stopnjak
podrepina širi navezeni trak,
dolazi na potiljak
podrepnica kaiš na sedlu koji
konju stoji ispod repa;
podrepina, kuskun
podrošnjak oblak koji se navuče
na noćnu rosu

podsedlica prostirka pod sedlom
pod snehalja, posnehalja
djeveruša, pratiteljica i
zaštitnica mlade na svadbi;
posnašica, posnašnica, podsneš,
jenga, enga, jendija, endija,
jendibula, endibula
podšpice podložak ispod kapice,
od tvorničke bijele tkanine
podumjente temelj polukatnice,
brvnašice, od četiri masivne
grede oslonjene na kamenu
podlogu; poduminta
poduše dar nekome za nečiju
dušu, za ispokoj duše
podveza ono čime se podvezuje
bječve ili hlače; podvezača
podvezača marama koju seljanka
nosi podvezanu do blizu očiju
da štiti lice od sunca; podvezica
podvezak pačetvorinasta marama
od domaćeg tkanja
podvijač tekstilni kružni podmetač
za nošenje tereta na glavi, dio
miraza; poglavač
podzimak jesen
podžupan funkcija i dužnost u
bratovštini
pogača beskvasni kruh; kruh od
bijelog brašna
poganac, poganica personificirana
bolest, nečist; pogančina;
opaka bolest, rak
pogansko nekršćansko,
predkršćansko
pogrebniak osoba koji je bio u
kontaktu sa mrtvim tijelom,
nosio je pokojnika na groblje
pohodani, pođani mladenkina
najbliža rodbina koja se
pridružuje ostalim svatovima u
mladenca pri kraju pirovanja;
pohodi, darovniki, gosti
pohotki dva tjedna nakon
vjenčanja mladenci sa
mladoženjinim roditeljima
posjećuju mladenkine roditelje
pojarica vrsta smokve

pojata nastamba za koze i ovce, gospodarska zgrada, poljska kućica, staja, sjenik
pojatak u zadružnim kućama pregradak u kojemu muž i žena spavaju; kućak
pojilo poznato mjesto gdje se stoka napaja; pojište, napojište
pokajna nošnja korotna nošnja; zagasita, mrka, crno-bijela nošnja
pokapalište groblje
pokaporta poklopac pramčanog otvora ili skladišta na brodu
pokladari pokladna ophodna grupa
Poklade običaji prije korizme, karnevali, maskiranja, fašnik, povlačenje orače sprave po selu; pokladi, poklad, karneval, mesopust, fašnik
pokljuka glinena polukuglasta zdjela
pokojnička jela obično za Božić, indicija štovanja pokojnika
pokoljenje potomstvo, pomladak
pokresničari učesnici obrednog ophoda na Jurjevo
pokrivaca pravokutno oglavlje od kupovnog bijelog platna, urešeno paškim tegom
pokrivača svileni rubac; pravokutni komad platna za omatanje glave, rub
pokusni brak razdoblje nevjenčanog zajedničkog života, vrijeme bračnog iskušavanja; probni brak
pola ženska košulja tkana iz jednoga komada; jedna širina platna
polandara jednostruka mreža stajaćica za lov na palamide
polaznik, polaženik, poležaj, položaj, položajnik, položar običaj prvog gosta na Božić, božićni čestitar
pole krumpir pečen u ljusci

polegač zao duh, koji jaši na čovjeku mučeći ga, jednak mori
poliandrija jedna žena ima više muževa; mnogomuštvo
polić politra, boca od pola litre
poligamija mnogoženstvo; u ranijim društvima je česta pojava da se istovremeno bude u braku sa više žena
poliginija jedan muškarac u braku sa više žena
polijevanje vodom na uskrсни ponedjeljak djevojke polijevaju momke
politeizam mnogoboštvo, vjerovanje u više bogova
polka šaltina ples uz pratnju gitare i mandoline
polovnik napoličar
polovnjak žitna mjera
položaj Zemlje stoji na vodi, ribi, volu, na rogovima vola
polutina svilena trokutasta marama za leđa
poljar, poljak čuva polje od stoke
poljevačina novci koji mladoj daju svatovi da im poljeva te se oni umivaju
poljevka uskrсни kukuruzni kruh poliven uljem
poljska kućica pravokutna tlocrta, s jednostrešnim krovom, uz ogradu polja ili pašnjaka; sinica
poma rajčica
pomije splachine
pomir izmirenje, prva posjeta djevojke roditeljima nakon vjenčanja
pomišće dio nepregrađene težačke kuće
ponara udubina u zidu u kojoj se drže razni predmeti
ponikvica proplanak, polje u planini među šumom
ponistra prozor, okno
ponjavci manje i laganije pokrivke
ponjavka stražnja vunena pregača

ponjavke dvije široke vunene pregače, koje opasuju tijelo i vežu se sprijeda i straga; obojak

popasak poslijepodneвно ili jutarnje izvođenje stoke na pašu blizu sela

Pop Dukljanin zapravo barski biskup Grgur (biskupovao 1172-1195) u svoj ljetopis umeće pučke legende

popočena peča marama sa dvije izvezene pruge na suprotnim stranama

popelnica udubina na ognjištu u koju se sprema popeo

poponac vrsta mirisne trave

poponica, popunica trostruka mreža stajačica, sastoji se od mreže sitnih oka (naha, maha, platno) i dvije mreže većih oka (čarun, poponica, retkija)

poprsnica prsni dio košulje; krpa

poprug trak kojim se samar ili sedlo veže za konja; kolan, potprug

poputina, poputnina hrana koja se daje putniku ili pastiru kad ide na pašu; popudbina

poralija zemljana posuda za jelo; bljuda, činija, kalenica

poramak na košulji rameni dio od kolijera do rukava; poduplata, ramenjača, potkrpa

poramiće aplikacije oko ramena na sadaku

porat, port luka, pristanište

poreduše žene koje su se u zadružnim obiteljima smjenjivale na poslovima posluživanja, nošenja vode, pranja suđa i sličnim pomoćnim poslovima

porpet kruh pečen ispred peći ili ispod žara

portun ulaz, portal sa vratima, kućna veža

posejati izmijeniti o Ivanju narukvice, vrst posestrimstva

posestrimstvo običaj o Uskrsu; u (bijelu) nedjelju iza Uskrsa djevojke iz sela sklapaju posestrimstvo i postaju *matke*

poskočica ples uz glazbenu pratnju lirice

posna nedjelja naziv za treću korizmenu nedjelju

pospavača ruža sa šipka, za koju se smatra da uspavljuje i smiruje dijete u kolijevci ako se stavi pod jastuk; pospeča ruža

post vjerska obaveza koja nastaje na temelju vjerovanja da se uzdržavanjem od raznih jela može zadobiti milost Božja

postat prostor koji dobiva za žetvu jedan žeteoc

postol drvena klompa za gaženje maslina; cokol, kopito, drvenjok

posvećenica božićni ukrašeni kruh

poša vrpca koju muškarac veže oko vrata; kapa, marama, oglavlje

pošica ženski mali bijeli rubac, mala marama

pošta određeno mjesto za lov ribe

pot zemljani lonac

potegače pokretne mreže za ribolov

potetz slatkovodna mreža zaimača; mali križak

potežnice dvije daska koje drže osovine kola jednu za drugu; srčanice, potege

potišnji manje razglašen (svetac)

potka poprečni sustav niti u tkanju; poutka, vutek

potkapak manja kapa koja se nosi pod većom; potkapčić, potkapka

potkoljenače remeni stegnuti ispod koljena; podveza, potkoljenica

potkorica sloj pod korom drveta, liko

potkošuljak donja ženska košulja bez rukava, oblači se na golo tijelo; privlačak
potleušica prizemna kuća, često zidana usuho; ševarica
potočara vodenica
potpašaj široki muški kožni pojas; pašnjača
potprug kolan na samaru
potuk klin kojim se udaraju obruči kada se postavljaju na bačvu
poturlija hlače sa širokim turom
povezača okruga, marama
povijest znanost o konkretnom razvitku, osobito ljudskog društva
povismo platno od lana, vrsta pamučne robe
povitica beskvasna savijača od sira
povjesmo očišćena finija i duža vlakna od konoplje i lana
povlakače povlačne (ili stružne) mreže za ribolov
povodanj kiša kao iz kabla, poplava
povojnica dolazak žena kod porodilje
povojnik dar djetetu (čarapice, kapa ili košulja) što se šalje porodilji poslije porođaja
pvozič klin u ornicama, kod pluga
povračaj u tkanju onoliko pređe koliko se s vratila u jedanput odmota
povraz ribarski konopac, uzica; povrazača
pozakoniti se vjenčati se
pozder drvenasti otpaci iz vlakana konoplje i lana
pozemljuša kuća koja je ozidana od sama kamena bez veziva, nema tavana; pozemljušica
pozemuljka prizemna kuća
pozlatinski vez zlatni vez po papiru
pozoj zmaj, aždaja
požunac žitna i vinska mjera
prača stremen, pračka

prag kultno mjesto, prebivalište predaka; vrata se sastoje od gornjeg praga, donjeg praga i lijevog i desnog dovratka
prahača ralice kojom se posijano proso preorava
pralica željezna poluga za vađenje kamenja
praljak željezni šiljak kojim se rade opanci
pramaliće proljeće
pranica menstruacija
pratljača drveno pomagalo kojim se lupaju košulje pri pranju
praznica prazna košnica
praznovjerje religijski oblici koji su izgubili značenje, prvotnu ili pravu ideju, čiji je sadržaj izmijenjen
pražetina pečena jaja umućena s brašnom
prćija vjenčani dar, dota, miraz; djevojačka oprema, vijeno, alatura
prč jarac
prćija individualna svojina pojedinačne obitelji ili člana obitelji u zadruzi, odnosno zajedničkom kućnom vlasništvu; prćija, baškaluk, osobina, osebujak, osebujek, osebušak, osebunjak; osobac
preanimizam teorija po kojoj je najprimitivniji oblik religije vjerovanje u tajanstvenu bezličnu silu
prebor, prebiranje tkanje, prebirući niti osnove, ubacuju se ukrasi
prebor na dasku ukrasna tehnika prebiranjem niti osnove
prečaga poprečne daske na ljestvama, na vodeničkom kolu; prečažica, prečanica
prečka dodatak na donjem dijelu rala za razgrtanje zemlje
predenje pravljenje niti za tkanje ili pletenje

predivo dio vlakancina iz kojeg se prede
prednjaci pastiri, dio družine
predodžba o više svjetova "ovaj" svijet (gdje žive živi), svijet "pod nami" (gdje također netko živi i prouzrokuje grmljavinu) i "onaj" svijet (gdje odlaze duše mrtvih)
predpasnik, pretpasnik velika bijela pregača, zapreg
pregljača pregača
pregovaranje, pregovor magijsko liječenje izgovaranjem tajnih, magijskih formula
preja pređa, laneno predivo
preko palice stvaranje petljica, slično tvorničkim froté tkaninama
preko papira zlatovez, žicom se pokrivaju motivi izrezani od kartona
prelevanje izraz za magijsko liječenje izgovaranjem magijske formule uz gašenje ugljevlja u čaši posvećene vode
prelo čijalo, vrst sastanka u kojima se miješa rad i društvenost, prelo se, tkalo, čijalo perje, komušalo kukuruz, češljala vuna, listao duhan; sijelo, silo, divan
prelog dio njive koji se ostavi neobrađen da se regenerira
prelja osoba koja prede
prema vrsta uspravnog tkalačkog stana za pletenje rogozom
premalice, premaljeće proljeće
premetnjak plug kojemu se daska premješta s jedne na drugu stranu
premetača platnena pravokutna marama
premlice učesnice obrednog ophoda na Pepelnicu
prenoćna voda voda koja prenoći, koja ostane preko noći, kraj bolesnikove postelje

preokumak, prekumak kumov momak, u svatovima nosi barjak
preorica preorana njiva, ugarnica
preperuše običaj dozivanja kiše
preprut paprat
preslica drvena podloga, štap na kojemu se drži predivo; stožasta, kopljasta, lopatasta, jabučasta ili buzdovanska
presnica sirutka
presomitača odjevni predmet povrh košulje, prsluk
preša tijesak za grožđe; turanj
prešljen, pršljen mali kolutić od kosti ili roga, koji se natiče na vreteno kada počnu presti da ga otežaju
pretkivanje na određenim razmacima se pretkiva drugačijom niti, većinom u drugoj boji
pretpjećak postament ispred ložišta peći
prevezača lanena ili svilena marama
prez, brez bez
prežgana juha od brašna
prežitak nestajući, i često nečitki, dio kulture
prga kaša kuhana od prosa ili ječma; sir pomiješan s češnjakom ili paprikom i sušen na dimu
prhnuti poletjeti
Pribojević, Vinko (16. st.) je povezo podrijetlo Ilira, koje smatra Slavenima, s nastankom naroda opisanim u biblijskoj Knjizi postanka, podržava legendu o Čehu, Lehu i Rusu; djelo *O izvorima i uspjesima Slavena*, 1532.
pridvorje, pridvraće ograđeno dvorište; korta
priglavak kratka čarapa od vune
prijatelji roditelji čija djeca sklapaju brak

prijeboj pregrada u vodi od kolja i pruća radi lovljenja ribe
prijebor, pribor tkanje, utkiva se zlatna nit u bijelu osnovu; naopačni prebor; prebor
prijeklad, preklad željezni naslon, stalak za naslanjanje klada kraj vatre; zaklad, panjug, konj
prijesnac, prisnac beskvasna pogača
prikopček ukrasni plastron; kraljut
prikupljači pastiri, dio družine
primetača marama, ogrtač, nosi se preko košulje
primicijska žrtva žrtva od prvine
princ Karneval jedan od sudionika na pokladnoj zabavi koga o ponoći "pokapaju" kao znak da je prošao karneval
pripaša onaj dio od stoke koji se ne prodaje nego se ostavlja za kuću; domazluk
pripašaj pastirski pojas
priplet ukrasni sastavni šav, tehnika bijelog veza
prirodno-svemirske tranzicije prirodni prijelazi, početak novoga vegetacijskog ciklusa u proljeće, umiranje i ponovno rađanje Mjeseca, sunčeve mijene
pripuz muškarac koji se prižen u ženinu kuću; priženja
prisad zemlja na kojoj je prije bila loza, a sada se uzgaja povrće
prismuditi pripaliti, nagorjeti
prisnac suhi kolač sa sirom
prišnica dio sedla, palica
privlakač mreža povlakača, kao oduga kesa na rašljastoj motki
priženjivanje dolazak muškarca u zadrugu ili ženinu kuću nakon vjenčanja
prišće mjesto u dvorištu gdje se ubivena kokoš preliva vrelom vodom i gdje joj se čupa perje

prljača željezni žarač kojim se drva turaju u klačinu, vapnenicu
probni brak bračni institut, oblik bračnih odnosa gdje isključivo žena dolazi u kuću potencijalnoga muža na probni rok u kojemu mora dokazati da je sposobna odgovoriti na sva očekivanja muža i njegove obitelji; ne spada u predbračne odnose jer se partneri u probnome braku smatraju u neku ruku ozakonjeni
proboj tehnika rezbarenja gdje su motivi potpuno izrezani u drvu
procesija vjerska ili običajna povorka koja ide s jednog mjesta na drugo
produktivno hranjenje stočarstvo i zemljoradnja
profilaktički čin zaštitni, preventivni čin
proja kukuruzni beskvasni kruh
prokurator mali funkcija i dužnost u bratovštini
prokurator veli funkcija i dužnost u bratovštini
proljetni običaji običaji od Cvjetne nedjelje do Duhova; okupljeni oko dolaska proljeća
proricanje magijski postupak predviđanja događaja u budućnosti
prosluk ukrasni ženski prsluk, muški prsluk od crnog baršuna
prostica jednostruka mreža stajačica za raznu ribu; sanadiža
prostina obično, prosto ruho, nosila se i za žalost
prosvita velika vatra paljena na kakav blagdan
prošće ograda od dasaka ili kolaca
prošek vino od sušenoga grožđa ili od ukuhane šire
proširena obitelj sastavljena od dvije ili više nuklearnih obitelji; označava srodstvo

članova obitelji; često se uopćeno naziva zadrugom

prošnja predsvadbeni čin, pregovori o vjenčanju, prošenje mlade; snuboki, snubočenje, uprosi

prova pramac, kljun broda, prednji dio lađe

provaljenica zimska suknja od debelog valjanog sukna

provodadžija osoba koja navodi prosee na djevojku, posrednik; navodadžija

prožanj dio koji prožanje prva žetelica

prpac starješina ili kolovođa prporuša

prporuše ophodi za kišu sa zelenim granama i cvijećem

prstac vrsta školjke, duguljasta poput prsta

pršnjak krzneni prsluk

pršura tava, tiganj

pršurate, pršunate uskrсни ušticipci; fritule

prtenina naziv za otkane materijale izrađene od niti biljnoga porijekla (pamuk, lan, konoplja); prtено

prtiti, prtiti tovariti (na živinu)

pruglo zamka za zvjerad, s petljom

pružanka bod kod veza brojem

prva kuća kuhinja kod brvnašica; ugljenica

prvenac prvi roj u košnici; ranko

prvi, prvinac, prvijenac svat predvodnik, predvodi svatovsku povorku; vojvoda, dolibaša, deči, poklojnič

prvi Božić naziv za Svi svete; prvo čelo Božića, prva noga Božića

prvići prvi posjet mladenaca, nakon svadbe, mladenkinim roditeljima; povrati

prvidan ponedjeljak

prvi ljudi predodžba analogna s biblijskom pričom o raj, često su to divovi

prvina, prvine prvi rod

prvinkinja žena koja prvi puta rađa

psoglav prikaza, lik sa psećom glavom

pucal dio bunara

puce dugme, spona s ukrasnom funkcijom

pučka etimologija nestručno tumačenje značenja riječi na temelju sličnosti ili istovjetnosti naših riječi s tuđima bez obzira na suštinsku srodnost

pudar unajmljeni čuvari koji su vinograde čuvali od ptica

puhalo cijev od trske za raspirivanje plamena

pula kukuruzna kaša

pulac mladunče magarca; pule, pulak

pulčaz velika ploča koja stoji na ječermi navrh prsiju poviše toka, sa strane su manje pločice pod kojima su kopče

pulentada vjetar jugozapadnjak

puletkanje kupljenje ostataka nakon berbe maslina

pulija puca, kopča; ukrasni predmet od kovine; prišiva se na odjeću

pulini maleni okrugli šareni komadići papira kojima se posipa u karnevalu

punac, punica ženin otac, majka; tast

puncela svilena čahura

pundžuka opanak na vezice

punica ženina majka (mužu); mama

punta bol mišića uzrokovan prehladom; upala pluća

puntapet zlatni ovalni broš ukrašen listićima i cvjetovima od filigrana

puntarol šiljasto dlijeto za obradu kamena

punta smrti stanje tik pred smrt

punjara polica u zidu na kojoj su naslagane razne stvari
pupkorez nožić za sječenje pupčane vrpce
pura kaša kuhana od kukuruza, kukuruznog brašna
purgarsko odijelo više građanska odjeća, odjeća s velikim gradskim utjecajem u kroju i materijalu; civilsko odijelo, varoška odjeća
pusni utorak pokladni utorak
pust karneval, poklade; figura od slame i dronjaka za vrijeme karnevala, krnjio; prostirač svaljan od vune, pustina
pustina debeli pokrivač od valjane vune, na kojemu se spava
pustopaš mjesto gdje je svakome slobodno pasti
pustosvat sudionik svadbe bez posebne uloge
pušća debela udica s mnogo ravnih šiljaka naokolo; škaramela
pušl buketić
pušnica peć za sušenje voća
putila sprave za sputavanje prednjih nogu stoci; od drva ili kovine; bukagije, puto, klato
putina sporedni put, jarak pored puta
putunja brenta, drvena posuda s naramenicama u kojoj se pri berbi nosi obrano grožđe

R

raca rod, porijeklo
Radić, Antun (Trebarjevo Desno kod Siska 11.6.1868 - Zagreb, 10.2.1919) studirao slavistiku u Zagrebu i Beču 1891-1892. godine. Doktorirao iz filozofije 1892. godine temom *O nekim eshatološkim motivima u hrvatskoj književnosti*. Začetak

modernoga etnološkog istraživanja u Hrvatskoj smatra se izdavanjem Radićeve *Osnove za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu*, iz 1897. godine. To je upitnik za istraživanje i obuhvaća sve što se u to vrijeme smatralo "narodnim životom". Na temelju ovoga upitnika skupljena je ogromna građa o narodnom životu u Hrvatskoj i u ostalim južnoslavenskim zemljama. Razradio problem narodne kulture i narodoznanstva (etnologije) kao znanosti.
rahet napravica za bilježenje debljine drva
rahta konjski pokrivač
raj mjesto gdje prebivaju duše umrlih, zemlja obilja, otok blaženih, virej
rajni pokojni
rakaman izvezen, čipkan
rakija piće dobiveno u sredini procesa pečenja rakije, najbolje za piće
rakno težački ženski crni vuneni šal; kratki šal od plavetna sukna
ral 1600 hvati zemlje ili dva dana oranja; rali
ralica mali plug kojim se ore samo sa dva vola po strmijim njivama
ralo simetrična oraća sprava
ramenjača poramak na košulji
ramina limeni sud, posuda, kanta
rankine zlatne naušnice
raonik oralo, lemeš
rasa soj, vrsta, sorta; povijesno nastale grupe ljudi obilježene određenim skupom drugorazrednih vanjskih fizičkih osobina – bojom kože, očiju, kose, uzrastom itd.
raskoljenka košulja, sprijeda ili nazad ima razrez

rasoje ručice na plugu; rasohe
rasol sok od kiselog kupusa
raspelo apotropej religijsko-
crkvenog podrijetla, protjeruje
vještica i ubija vukolake
raspetnik uskršnji ophodnik;
križičar
rasplit, rasplet izvlačenje niti
potke i obavijanje ostalih niti
koncem, tehnika bijelog veza
raspon kod pluga, prečka iznutra
poviše plaza, raspinje ručicu od
ručice
rastepena sela razasute kuće,
razbijena sela
rastoka mjesto gdje se voda
razbija, odvaja
rastriz razrez kod suknje, haljine;
prorez, prostriž
rasuhe drvene vile za okretanje
trave kod sušenja
raša ženski nakit za glavu; vrsta
debele tkanine, sukno
raša, raševina vrsta suknje
rašak rašljasta grana na koju se
namataju niti, za namatanje niti
s vretena, ručno i okretno;
motovilo
rašica domaće sukno
rašket vrsta kape
rašlje dodatak na donjem dijelu
ručice kod rala; sasvim malo
razgrće zemlju
ratar orač, rataj
ratilo naziv za plug, kolica (rudo) i
jaram zajedno
ravnjača kapa koja je gore ravna
raz kod pluga daska prikovana
izvana na desnu ručicu da
odbija brazdu
raza, raz vrsta svilene tkanine,
atlas, saten
razbludnica ovca ljubimica
pastira
razboj tkalački stan
razdvoj kamen ili drugi znak koji
razdvaja dvije njive ili sl.
razdvojena zadruga većinom
rodbinska zadruga gdje svi

članovi ne žive na istome
mjestu, pod istim krovom
raž fini atlas
razboj horizontalni tkalački stan;
stativo
razgovarati vraćati
razgovaranje liječenje (od
zmijskog ugriza)
razgovarati za zgrihe liječiti
glavobolju
razor trag oranja, između dva
razora je slog
recelj ručke na kosištu (dršku)
kose
reča, rječa vreća u koju se
stavljaju masline pri tiještenju;
športa
rećam ptica mamac za druge ptice;
mamac općenito
rećin naušnica nošena u jednom
uhu
rećine, rećini, rećin naušnice,
minduše
redelin drveni štap s pločicom na
dnu za mlaćenje maslaca u
stapu
redina tanko i prozirno platno
reduše žene koje su se u
zadružnim obiteljima
smjenjivale u kuhanju;
kuvarice, iznice
reful udar vjetra; refuja
rekla kratki kaput od tamnomodre
vune s ukrasnom bordurom na
rukavima i donjem rubu;
špencla, špencl; bluza s pravim
krojenim rukavom, širokim u
gornjem dijelu; haljetak
religija vjera, vjeroispovijest;
moralni i prirodni svjetonazor
prihvaćen od neke grupe ljudi
relikt stvar, pojava sačuvan kao
ostatak iz davnih vremena, a
nalazi se još samo u malom
broju na nekim ograničenim
područjima
relikvija ostatak, predmet
štovanja, obično tijelo, odjeća

ili dio odjeće kojeg vjerskog mučenika

Relković, Matija Antun (Svinjar, danas Davor, 06.1.1732 - Vinkovci, 22.1.1798) napisao *Satir iliti divji čovik* (prvo izdanje 1762, drugo 1779. godine). Piše o društvenim odnosima u Slavoniji, a osobito o funkcioniranju zadruga u 18. stoljeću. Propagira europske uzore nasuprot turskom feudalnom sistemu.

remeta pustinjač, isposnik; crkvenjak, zvonar u crkvi

remiza spremište za kola, kolnica

repača zvijezda repatica

repači čudovišta, ljudi koji se rode s repom

repni kolač savijača sa sirom i repom

rera glazbeni oblik srodan ojkanku

rešeto sito s krupnijim otvorima, služi za vianje žita

rešma konjsko oglavlje

retkoseja veliko rešeto s mrežom od lika za prosijavanje zrnja

reza zasun, zatvarač

režar šešir s perjanicom

rg zaimača od dugoljaste tikve

rigadina platno od pamuka; latižina

rigolanje kopanje pijukom i motikom i do 80 cm dubine

rikaman izvezen

ril oveći drveni češalj za kidanje lanenih glavica sa sjemenom

rinčica naušnica, minduša

ris vampir; magijski krug u obrambene svrhe

rišćani pravoslavci – Srbi (za katolike)

Ritter-Vitezović, Pavao (1652-1713) opisuje ivanjske običaje i proglašava uzvik "lado" imenom prahrvatskoga boga

ritus obred, vjerski propis, običaj

ritual skup obreda koji se vrše uz neki religiozni čin i

predstavljaju njegovo vanjsko oblikovanje; obred

riva uređeni obalni prostor

riza uska traka na odjeći od čohe, kao ukras

rizanci tjestenina

rizano arhaična tehnika ukrasa, izriza

Rkaći katolički naziv za pravoslavce; Arkaći

robača suknja do struka; košulja od domaćeg platna s dugim rukavima

rod oblik društvenosti, bave se lovom ili ribolovom, usklađuju se seksualni odnosi, razvija se svijest o rodbinskim odnosima; gens, klan

rodinci dani u proljeću kada pada krupan snijeg; lastinci

rodenice obično tri, koje kod poroda određuju sudbinu; suđenice

rog šuplje doglasalo; čaša; spremnica za barut

rogacjun, rogacjuni tri prosna dana prije Spasova, crkveni ophod, procesija i molitve za polja

rogač motika sa dva roga; dikela

rogi stalak ušiven u kosu, podloga za kapicu; kobasica

rogonje pokladna ophodna grupa

rogulje rašlje na dugačkom dršku, kojima su pomicali lonce na peći; burklje

rojenje okupljanje pčela

roјstvo rodbina

rokavci ženska kratka platnena košulja

rokoko svečani, uz tijelo krojeni kaputić od baršuna, Baranja

romanija svijetlocrveno stolno grožđe

romijenča bakrena posuda, vedro, kabao

rotni suci, porotnici davni način presuđivanja, narodni sud

rovaš štapići za diobu mlijeka kod stočara, pastirski kalendar; raboš

rovnjače kućine kojima se pokrivaju ukopani krumpiri da se ne smrznu

rožgalice oblik ojkanja

rozgva, rezgva loza, grana obitelji; vriža

rozi tajno ili javno pokazivanje kažiprsta i malog prsta (rogovi) ispruženih na ruci u znak magijskog odbijanja uroka ili nagaza

rožarija, ružarij, ruzarij, rozarij krunica, brojanice, očenaši; kralješ

roženice puhačka glazbala s dvostrukim jezičkom tipa oboe

Rožić, Vatroslav (Prodindol, kraj Jastrebarskog, 13.3.1857 - Zagreb, 6.3.1937) pisac monografije *Prigorje* u Zborniku za narodni život i običaje, 1907-1908. Napisao je više članaka o jezičnim pitanjima i dijalektu svoga kraja. Bio je učitelj i profesor na preparandiji.

rožno ulje ulje u kojemu su otapane latice ruža

rub žensko prastaro oglavlje u primorju, dugački povoj koji se omata oko glave; pravokutni komad platna za omatanje glave

rubaća duga suknja prišivena na prslučić

rubaća, robača (dvodijelna) ženska i muška košulja, rubina; suknja od domaćega lanenog platna

rubaća pisanka suknja za bolje zgode, gusto protkana tehnikom tkanja *na šibe*

ruban vrpca, traka

rubec crveni svileni rubac

rubina temeljno ruho od čistog platna, dugačka ženska platnena košulja

rubina šarenka djevojačko ukrašeno temeljno ruho

rubinka donja košulja, nosi se ispod rubine

rublje donji odjevni sloj

ručice noge, stegna, kvake, rasovi; plug ima dvije koje nisu jednake; ralo ima jednu ručicu

rudo, ruda spaja kolica i volovski jaram

ruh rog, stara pokladna igra

ruho sve ono što se podrazumijeva pod pojmom "narodna nošnja"; haljine, roba, oprava

ruho, ruvo prilikom udaje djevojka uz odjeću i obuću, posteljinu, stolnjake, katkad stoku i sl. dobiva i novac ili zemlju; sprema, oprema, otprema, dota, tal, del, ris, pridav

rukatke grubo, neocakljeno posuđe

rukovan zaručen

rukovet ono što se može uzeti jednom rukom

runo vuna, očvje krzno

rupček maramica

ruralan koji se tiče sela, seljački, poljodjelski, zemljoradnički

rusalka šumska i vodena vila kod starih Slavena

rusalje naziv za kršćanski blagdan Duhove; rusalji

rušica plahta kojom se zaogrću žene protiv kiše ili zime

ruvo kućno i odjevno ruho

ružmarin sredozemna biljka, simbol radosti a naročito svatovske

S

sabat raspojasanost, orgija

sabatlija svečano odijelo
Sabolović, Martin (1730-1801) za potrebe knjige Antona Karla Gottloba *Prve crte pokušaja o izvoru, ponašanju, običajima, mnijenjima i znanjima Slavena*, 1789., šalje priloge o izgledu sela, načinu života, običajima, kolima, crta plug sa nomenklaturom i dr.
sač, **sača** pekva, peka, vršnik, žetka; plitak željezni sud pod kojim se peče kruh
sačica vrsta ribarske mreže zaimače, mrežica je razapeta na luku od pruta, a ovaj učvršćen na dršku; sak podimač, oprara, janka
sačmarica ribarska mreža koja se baca i koju pritežu prema dnu olovna zrnca; orčaš, očaz, ričaglo, ričijak
sačura kotarica od slame u kojoj stoji kruh prije nego se metna u peć; sačurica
sadak ženski zobun, ječerma
sadiljka drveni klin za sadenje; sadaljka, sadilica
saguma mjera u obliku štapa za mjerenje sadržaja bačava
saja vrsta fine crvene čoh; ženska haljina bez rukava; gornje lice papuče
sak krošnje za nošenje slame, tralje, mrežale; mreža za ribolov
saka bure za vodu; ogrtač što ga nose starci
Sakalibi (Sakalibah) arapski naziv za Slavene
sakaluk ogrlica, đerdan
saketa torbica, kesica, vrećica
sako kratki muški kaput
sakrištan, sakristan poslužitelj u crkvi, raznosi žar na Uskrs, izrađuje palme na Cvjetnu nedjelju
Salamunovo slovo apotropej, geometrijski lik, pentagram ili

heksagram, ucrtava se iznad kolijevke ili na staju;
Solomonovo slovo
salamura slana voda s različitim začinima u kojoj se prepapira meso, rasol
salaš imanje s gospodarskim zgradama
salbun pijesak
salinac dio saonica koji ide po snijegu
salma buzdovan, topuz
samar drveno sedlo, prednjica sasvim obla od jednoga komada; tovar, tovarnica
samardžija sarač, sedlar, remenar
samica tambura kao solističko glazbalo
samocid čisti med koji se ocijedi sa sača
samodošla dolazak udavače u kuću bez pristanka ženika, zbog otezanja vjenčanja, često prethodi predbračna obveza; dobjeglica
samojede ženski kaput sa dugim širokim rukavima
samokres pištolj, kubura
samotok ulje dobiveno hladnim postupkom, tj. drobljenjem; divičino, nevereno, prisno, sirovo, puvenik, puveno, puheni, lotnjak, ločnjak, nočnjak, lanbik, pajveno; med koji sam isteče iz sača
santina prostor na dnu broda između brodskih rebara
sapon, saponi štapići u krosnama, prvi i stražnji valjak na kojima stoje stativice
sarač sedlar, remenar
sarice stativice za vratilo stana
saruk pletenica; ovijanje glave šalom, peškir
satana đavo, vrag, zao duh
satén svilena tkanina vrlo sjajna na jednoj strani

satir u starogrčkoj mitologiji je jedno od nižih božanstava koje se odlikovalo pohotljivošću

satkanica satkana suknja ili pojas

saturnalijski karneval češći u urbanim okružjima i skloniji društvenoj kritici

Savistar Silvestrovo

saz vrst tambure

sebica prostija vrsta lana; muligin

sečija poširoka, uza zid postavljena klupa prostrta čilimima

sedef blistava masa kojom je obložena nutrina školjke i kućice nekih puževa

sedeflija predmet optočen sedefom, npr. puška, tambura

sedefli tambura s ukrasima od sedefa; bisernica

sedlo pomagalo za nošenje tereta na konjima i mazgama, naprijed ima dva drvena komada koji se ukrštaju i tvore dva roga

sedmaci mjesečeve mijene

sedmine, sedmane gozba u počast pokojnika, obredno zajedničko jelo poslije pogreba; karmine

segmentirana društva označava akefalna društva, čije uređenje postoji paralelno u više segmenata; njihovo uređenje se sastoji u ravnopravnom paralelnom postojanju više egzogamnih rodova koji su međusobno povezani mnogostrukim ženidbenim odnosima; ne postoji centralna vlast; društvena ravnoteža se održava egzogamijom roda i endogamijom plemena; njihova karakteristika je identitet srodničkog uređenja i političkog poretka

seka ženino oslovljavanje jetrve ili zaove ako su bile vršnjakinje

seksizam težnja da se poslovi i uloge u društvu strogo odijele

na muške i ženske, segregacija na osnovu spola

selište mjesto gdje je nekada bilo selo; povremeno stanište, etapa na putu

Seljan, Mirko (Karlovac, 5.6.1971 - Peru, 1913) s bratom Stevom pošao 1899. godine na put oko svijeta. Proveli su etnografska istraživanja područja Rudolfova i Stefaničina jezera. Godine 1903. odlaze u Južnu Ameriku. Tijekom ekspedicije u području Amazone Mirko pogiba. Braća Seljan objavili su različite putopisne crtice na mnogim jezicima. Zbirke materijalne kulture iz Etiopije i Južne Amerike poklonili su Etnografskom muzeju u Zagrebu.

Seljan, Stevo (Karlovac, 19.8.1875 - Ouro Pret, Brazil, 7.6.1936) istraživao, putovao i pisao zajedno s bratom Mirkom

sena boravi noću na međi i u mraku lovi ljude

senj dio žrvnja; šipka na kojoj stoji paprica

seoska endogamija izrazita u Hrvata, sklapanje braka s partnerom iz vlastita mjesta, župe

seoski kralj božićni i novogodišnji izbor kralja sa znacima vlasti, pratnjom, vlašću, čašćenjem; smiješni kralj, doža

sepet pletena košara

serenada podoknica, pozdravna pjesma

sersan konjska oprema

sestrenje nazivni pandan bratimljenju, sklapanje posebnih nekrvnih odnosa među ženskim osobama, ali s manjim društvenim značenjem od bratimljenja, što je u vezi s subkulturnim položajem žene u

društvu; sestrimljenje,
sestrinstvo
sestrična sestrina kći ženskoj
osobi
sestrić sestrin sin ženskoj osobi
Severović, T. istraživač i pisao o
etnografiji Žumberka.
Suradivao sa Etnografskim
muzejom u Zagrebu.
shodić vanjsko stubište
sić vjedro za vodu, uglavnom
bakreno ili emajlirano
sidžim uže, jelek
sijelo, silo vrst sastanka u kojima
se miješa rad i društvenost,
prelo se, tkalo, čijalo perje,
komušalo kukuruz, češljala
vuna, listao duhan; prelo, divan
sik, sjek usjecima na kraju, brvna
(na brvnari) su po pravim
kutom povezane u produženi
preklop
silah, silaj pojas u koji se zadijeva
oružje; pašnjača, silav,
bensilah, bensilav
silidžik daščica kojom se žito
skida s mjerice pri mjerenju
silja jelek
simbol mnogo više od običnog
znaka: on upućuje s one strane
značenja, ovisi o tumačenju, a
ono o nekoj vrsti sklonosti;
znak znamen, biljeg koji
predstavlja, označuje neki
pojam ili na njega podsjeća,
smisljena slika
simpatička magija magija koja
izaziva protudjelovanje;
magijski postupci čija se snaga
bazira na sličnosti postupaka i
stanja koje se time želi postići
sindžir lanac, verige; nakit u
perčinu
singava crna ovca
sini dva panja badnjaka, treći je
otac
sinija niski stol za blagovanje;
bakrena ili brončana ploča na
tronogu; sofa

sinovac bratov sin muškoj osobi
sinovica bratova kći muškoj osobi;
ćerša
sinjal signal, oznaka
sinjavo sivkasto, miješana crna i
bijela prirodna vuna
sipac morsko vabilo za sipe
sirada plavetni konop za optakanje
haljine
sirar proizvođač ili prodavač sira
sirće kvasina, ocat
sirena morska nimfa koja je
svojim pjevanjem zavodila
pomorce na opasna mjesta gdje
su pogibali
sirene vile koje su se povukle
živjeti u more
sirinava vuna ostržižena ali
neoprana, neočišćena vuna
ovce, onakva kakva je bila na
tijelu životinje, prožeta njenim
znojem i komadićima razne
nečistoće
sirište osušeni želučić malog teleta
ili janjeta, služi za sirenje;
sirišće
sirnica košara ili mreža za sušenje
sira u zraku; slatki kruh koji se
spravlja o Uskrsu
sirutka tekućina koja ostaje iza
sirenja
sišalj siječanj; sičanj, sičan
sitari obrtnici koji izrađuju sita
sjecalo kresivo, sprava za paljenje
vatre
sjeda postolje ili kolibica nad
vodom, iz koje se lovi riba
sjek kuća od dugačkih i debelih
brvana koja su na krajevima
usječena jedno u drugo
sjekira vjerovalo se da (kamena,
neolitička) sjekira, spremljena
u kući na tavanu ili zaticana iza
grede ili strehe, brani od udara
groma; kamena strela, strelni
kamen, strela
sjenica koliba od sirova granja
sjenokos livada, sjenokoša;
vrijeme kada se sijeno kosi

sjerina neoprana, ostrižena vuna
ovce
skale kamene stube
skancija polica; skancil
skarifikacija ukrašavanje tijela
nanošenjem ozljeda na koži,
direktnim zarezivanjem po koži
sklavina istarski pokrivač
sklepanec pojas za ključeve
Sklevicky, Lydia (Zagreb,
7.5.1952 - Zagreb, 21.1.1990)
studira na zagrebačkome
Filozofskom fakultetu, 1976.
godine diplomira sociologiju i
etnologiju. Radi u *Institutu za
historiju radničkog pokreta u
Hrvatskoj* do 1988. godine,
kada prelazi u današnji *Institut
za etnologiju i folkloristiku*.
Glavno istraživačko područje
joj je povijest ženske
emancipacije. Posthumno joj je
izdana knjiga *Konji, žene,
ratovi*, Zagreb, 1996.
sklopnice dvije kašike ("posna i
mrsna"), koje se sklope jedna u
druhu i nose o pojasu
skorup vrhnje, slaka
skornja čizma, škornja
skretan predmet koji se nabire,
skreće
skretanje nabiranje rublja;
uglačaju se nabori, utuču
manjim kamenom te se otežaju
pomoću korita
skrinja, škrinja drveni sanduk;
kasela
skudari ogrlica od koraljnih
nizova
skunfija kapa ušivena od crne
svile
skuta obrani skorup
skuti donji dio rubine, košulje;
donji dio ženske košulje
skutići jednostavna bijela
podsuknja iste dužine kao i
košulja
slar trijem pred kućom, balkon

slamnjača vreća napunjena
slamom s koje se jede od
badnjega dana do mladoga
božića
slavenski jaram podbradni tip
jarma, jača gredica iznad šije,
slabija gredica ispod vrata
slipci prosjaci; bokci, pekljari
smesni kruh kruh od miješanog
brašna
smilje, kovilje i neven nakit
djevojaka
smok mesna jela; bolja vrsta jela
smotak pređa skinuta s raška
smrča, smrč smreka
smrič osvježavajuće bezalkoholno
piće od divljih plodova
smrt prikazuje se kao sablast,
bijela, mršava i ružna žena
snaja, sneha, sneja snaha,
nevjesta, sinova ili bratova
žena muškoj i ženskoj osobi;
nevista, snaša, snašica
snovača okretna sprava za
pravljenje osnove; snovaljka
snovanje pripremanje, pravljenje
osnove, osnutka
snuočica, snubokalja bračna
posrednica; poprdulja,
provodačnica
snuboki prosci; snoboki
soba prostorija sa krevetom,
stolom, klupama, peći; prva
hiža, iža
socijalna antropologija prihvaća
funkcionalističke metode;
funkcionalističku analizu
stavlja u okvire sociološke
znanosti; značajni predstavnici:
Emile Durkheim, Marcel
Mauss, Lucien Levy-Bruhl, E.
E. Evans-Pritchard
soč vrsta pregiba na suknji
soj rod, pleme, narod, koljeno
soje, sohe jaki drveni stupovi
sojenice, sočnice, sošnice brvnare,
građene na sohama, drvenim
stupovima
sokačica, sekačica kuharica

sol apotropej mineralnog porijekla, zbog oštrog okusa

solarni kalendar razvili su stočarski narodi; sunčev kalendar

solarni kult štovanje Sunca

solila mjesta gdje se ovcama povremeno daje da ližu sol

soparnik poljičko jelo, varijanta pite zeljanice

sopile, sopele puhačka glazbala s dvostrukim jezičkom tipa oboe, mala i vela sopila; roženice

soprapišin pregača

sorguč perjanica

sororat običaj da se udovac oženi sestrom svoje preminule žene

sotišanka vrsta košulje

sotokotul podsuknja od bijelog tvorničkog platna

sotoš tkanje od najfinijeg pamuka; merim

sovjelo čunak na razboju; sovilja

spada kratak mač, vrsta bodeža

spara podloga od krpe za nošenje tereta na glavi; kotrlj, kotuljač, svitak

Spasovo 40. dan iz Uskrsa, pastirska svetkovina, ophod križara, pomični blagdan, obično u svibnju ili lipnju; Križevo, Križi, Sensa, Sensova

spice čipke za pocolicu oko čela

spirit duh, duša, utvara, prikaza

spiritizam vjerovanje u zagrobni život duhova umrlih ljudi i u mogućnost općenja s njima

s police davanje privatne imovine nekom sumještanicu izvan kuće na obradu

spona sapetljača na košulji, končić kojim se veže košulja na zamku

sponje kopče načinjene od žice, uvijek su u paru: kukac i kovčica; parovi

sprega, spreža kooperativni običaj, ugovorni odnos, pomoć u teglećem blagu kod gospodarskih poslova, što

dvoje dogovorno pružaju jedan drugome; suvez

spret žeravica

spričanje, pričanje tekst oproštaja od pokojnika

sprta, sprtva košara

srce srebrni privjesak

srdelara jednostruka mreža stajačica ili potegača za srdele

srebro apotropej mineralnog porijekla, zbog vrijednosti, čistoće i boje

sredoposna nedjelja četvrta korizmena nedjelja; purgatorska nedjelja

srma srebro, srebrni konac koji se upotrebljava za filigran i za vez

srpac, srpak trava za bojenje žute vune

staburina deblo, panj, trupac

stačica mjera za dužinu u obliku pruta

stačun trgovina

staćilo koji zbija šale u svatovima, često smiješno opremljen; čauš, debeli svat

stajaće ruho najsvječanija odjeća

stajačice stajaće mreže, spuste se iz broda i učvrste

stan nastamba izvan sela u kojoj netko boravi cijelu godinu sa stokom; dio je zadruga

stanište mjesto gdje se netko nastani

stan, stative vodoravni tkalački stan; krosna, vučin

stan košulje oblik vreće, tkanina preklapljena na pola kod dinarske košulje

stanje sklop gospodarskih zgrada

stap drveni sud u kojemu se radi maslo

star mjera od dubenog drveta za žitarice i druge proizvode

stara parta stara djevojka, usidjelica

starešica u združnoj obitelji glavarica kuće, domaćica

stari svat ugledan muškarac na čelu svatova, stariji od ostalih svatova; starešina, starješina
staro sito ples koji je u prošlosti bio vezan s kultom plodnosti
starovirsko ruho stariji sloj nošnje u Slavoniji
starosno načelo veće vrednovanje starijih osoba u društvu
stative tkalački stan, razboj, tara
steća anterija koja se nosi na blagdan
stećak isklesani kamen koji se stavlja na grob ili na kakav drugi biljeg; kamenje starovirsko
stelja naramci slame i suhog lišća da blago bude na suhom; šušanj
Stepanov, Stjepan (Osijek, 30.1.1901 - Zagreb, 11.6.1984) etnomuzikolog i glazbenik. Kao djelatnik *Instituta za etnologiju i folkloristiku* od 1954-1965. prikuplja i znanstveno obrađuje opsežnu melografsku građu, ali i bogatu folklorističku i etnografsku građu.
stepka tekućina preostala pri pravljenju maslaca
stereotip etnografsko tipiziranje; vrijedi u principu samo "za one druge"
stifle crne ili žute cipele
stigma znamenje, znak, točka, obilježje, žig, biljeg, ožiljak
Stipanje, Stjepanje, Štefanje 26. prosinca, dan konja, seljaci izlaze vani s konjima i utrkuju se
stisak mjesto gdje se dvije iverice sašiju
stiva tovarni prostor na brodu, brodsko spremište za teret
stivan nevjestinski ukras
stjegonoša barjaktar, zastavnik
stog sijeno složeno oko stožine; plast

stogodnjak stara, davno tiskana knjiga
stoka apotropej životinjskog porijekla, zaštita od zlih sila; i dijelovi životinja bili su apotropeji
stolčec stoličica, niska stolica, tronožac
stolnica tkani stolnjak
stomanja muška košulja; košulja nabrana oko vrata i na rukavima
Stomorina Velika Gospa
stopanica žena koja u stočarskim sredinama vodi domaćinstvo
stopanin domaćin, gazda
stopina stopa, otisak
stožina visok štap oko kojeg se slaže sijeno; stožer
stožišće stog
strašin morska mreža povlakača, kao uglata klinasta košara
stravine nadnaravna bića, pojave koje plaše ljude, događaji na granici vizija i halucinacija; plašine, danje
streka zlatom izvezeno odijelo
stričevići međusobno nazivanje djece dvojice braće
strija streha
strijela munja, grom u staroj mitskoj predaji te u narodnim uzrekama; strila
strijač ljetni lagani slamnati šešir široka oboda
striženje šišanje ovčje vune
striževina najfinija vuna
strug, struk sprava za slatkovodni ribolov, slična parangalu
struga zidom ograđen prostor za stoku; posebni dio tora za jutarnju i večernju mužnju; ravan pred kućom, prošireni dio ulice u selu
struganjka drvena zdjela, razne veličine i namjene, iz jednog komada izdubljena
struka dugački i uži komad tkanine, krpet; pastirski plašt-

pokrivač od vune i kostrijeti sa dugačkim resama, gunj, ćebe

struke ogrlice od jednog ili dva niza staklenih zrnaca

strukturalna antropologija primjena strukturalne metode u etnologiji i proučavanju kulture; preko jezika i drugih kulturnih dobara dolazi se do nesvjesnog; apovijesni pristup; najznačajniji predstavnici: Claude Lévi-Strauss, Edmund Leach

strukturalizam odjeljivanje kulture na strukturne dijelove; preuzeto iz lingvistike te primarno lingvistička metoda

strumica rukovet lana

stružnica tokarski stan

stucka zemljani vrč za piće; krugla, koršov

studenac izvor iz kojega se zahvata voda

stuhac vjedogonja, vještac, vilenjak

stupa nazubljena poluga koja udara po rukovetima, koje su prislonjene na donji nazubljeni dio, podiže se nogom; uređaj pokretan vodom koji velikim batovima udara sukno; valjarica; ostaci konoplje ili lana, kučina

subaša poljar, čuvar polja

Sudamja sajam sv. Duje u Splitu, zaštitnika grada

sudnice vilinska bića koja određuju čovjekovu sudbinu u času rođenja, porodna demonska bića, obično tri, koje kod poroda određuju sudbinu; rodenice, sudbine, sudbinice, sujenice, sudnice, rejenice

suhozid slaganje neobrađenog kamena bez vezivnog sredstva

suhozidica prizemna nastamba građena kamenom u suho, bez vezivnoga materijala; potleušica

suk panj, posebice badnjak, glavnja

sukanac debeli sukneni pokrivač za krevet

suknena kecelja tamna vunena pregača

sukno tkanina od vune, tkana u četiri nita

sukub ženski vampir; ženski demon koji spolno opći s usnulim ljudima

sular kamena terasa ispred vrata; balatura

sunčani prah pojam za uništenje nekoga ili nečega, razbijanje u najsitnije čestice, prašinu

supa juha

supkultura kultura ili segment kulture koji nije priznat od vladajućeg dijela društva, bilo koja kultura ili njen segment koji živi paralelno sa oficijelnom kulturom: kultura žena, djece, staraca, homoseksualaca, rock kultura itd.

supkulturne razlike razlike unutar jednog manjeg ili većeg područja slične kulture

suražica, suržica raž se sije miješana sa nekim žitom, žito u kojem ima više raži nego pšenice

surka, surina kratki kaput od sukna, kabanica; surica, menten, bekeš, kudmen

survival ostatak iz prošlosti koji se još danas vidi u narodnim običajima i vjerovanjima

susvita svršetak svijeta, sudnji dan

sušac suhi snijeg, koji škripi pod nogama

sušnik bezvodan oblak

suvar, suvač mlin na pogon stokom

suvat mjesto gdje se ljeti čuvaju goveda

suvez kooperativni običaj, ugovorni odnos, pomoć u

teglećem blagu kod
gospodarskih poslova, što
dvoje dogovorno pružaju jedan
drugome; sprega

suveznici partneri u suzevu,
obično ljudi unutar istoga sela

svaća nevjestina sestra

svagdan svakodnevica, ustaljeni
tijek života i rada, ovisan o
godišnjem dobu

svak sestrin muž ženskoj osobi,
muž muževe sestre; svojak

svaldanica nabrana suknja

svalde, svaldi nabori na odjeći

sv. Andrija 30. studeni, običaj
nagađanja djevojaka o
budućem ženiku i uopće o
sudbini

svast, svaja ženina sestra

svastika zaobljeni križ s kukama,
motiv sunca indoevropske
starine, najznačajniji motiv šara
na pisanicama; šogorica, svast

svatovi svi sudionici svadbe;
glavni sudionici svadbe; svati,
svaća, pirovjani, pirovljani

svatovska grana svadbeni običaj,
grana s četiri ogranka koja je
nakićena i utaknuta u križ ili
kolač, a koja se prodaje, daruje
ili otkupljuje za mladu;
svadbena grana, jabuka, gorica
zeleno, kravalj

sv. Barbara 4. prosinca, sijanje
pšenice, gatanje, proricanje,
običaj polaznika

sv. Blaž 3. veljače, blagoslov grla

svečanica košulja za svece

svekar mužev otac (ženi)

svekrva muževa majka

sven uganuće

svetenje blagoslov jela na Uskrs;
posvećenje

sveti kutak dio kuće gdje visi
raspelo uz nekoliko slika s
biblijskim motivima

svetinja izvor kojemu se pridaje
ljekovita moć

svetlo dijadema na glavi; parta

sveza vrpca otkana od svile i zlata

svežanj straga svezana vrpca; fjok,
mašla, pantljika

sv. Filip i Jakov 1. svibnja,
ukrašavanje zelenilom,
podizanje maja; Filipovo,
Filiplje

svibovina vrbovina, drvo vrbe

svičalo brodska željezna sprava s
nekoliko rebara u kojoj gori
vatra

svičar ribar koji u ribarskoj družini
radi na svićama

svičarica brod koji lovi po mraku,
na sviću, pomoću svjetlosti

Svijecnica 2. veljače, Svitlo
Marinje, Kandalora, Svečnica;
žene prave svijeće i daju ih
blagosloviti; ophod sa
sakupljanjem darova

svilača košulja, svilena košulja

svilaj, svilaja kožni pojas s
nekoliko listova, pregrada

svilec lan finoga vlakna, fini lan;
preja svilica

svilina vrsta morske trave

svilopis u cjevčicu kiščiće (za
šaranje jaja) umetne se svilena
nit, pa vosak ostavlja tanje
linije; naziv za jaja obojena u
više boja

svinjak običajna vatra Velike
Ivanje

svinjar pastir

svinjarica lepinja, božićni kruh sa
oblikovanih dvanaest sisa

svinjokolja vrijeme pred Božić u
kojem se kolju svinje; kolinje

Svi sveti 1. studeni, posljednji
pastirski blagdan u godini;
štovanje pokojnika, uređuju se i
posjećuju grobovi

svita čoha, čoja

svitica crveni sukneni ogrtač za
djecu

svitnjaci krijesovi, velike vatre na
otvorenome, na Ivanje

svitnjak tkana vrpca za vezivanje
gaća; gačnjak

sv. Ivan Glavosjek 29. kolovoza, dan kada se ne smije počinjati nikakav posao

svjetlica munja

sv. Katarina 25. studenog, zadnji dan jeseni, do kada se mogu sklapati brakovi; sveta Kate

sv. Kliment, Klement 23. studenog, seljaci vode tri puta stoku oko crkve; patron stoke, spremanje drva za blagdane

sv. Lucija 13. prosinca, sijanje pšenice, darivanje djece, gatanje, proricanje u 12 dana od Luce do Božića

sv. Matija navješćuje konac zime, korizmeni datum

svojak muž ženine sestre

svornica klin na plugu ili kolima

svračine, svračina račvasti stražnji kraj na rudu

svrdlo osovina u turnju

sv. Toma 21. prosinca, gatanje djevojaka, klanje onog što je spremno za Božić

sv. Tri Kralja 6. siječnja, Vodokršće, posljednji dan božićnog ciklusa, blagoslov kuća, ophod zvjezdara

sv. Valentin 14. veljače, peku se i darivaju mala peciva

Š

šajtar veća morska i slatkovodna mreža zaimača; veliki križak

šalange, šalanke dvije jednake ukrasne vrpce spuštene na pleća, u vezi s ogrlicom od dukata

šaliž tlo popločano kamenim pločama (u kući npr.)

Šaluš sredposni praznik kada se jelo meso, poznat i velebitskim pastirima

šalvare široke turske hlače, naročito suknene, dimije od čohe

šamija marama ovijena oko glave udatih žena; zavoj, zlatara

šamlija crvena marama, na jednome kraju šuplja gdje je obješeno puce

šanka svila za ječermu, šarena i prugasta

šapčalica basma, magijski tekst koji se u obredu tiho i nerazumljivo izgovara, da ne bi izgubio snagu ako netko nepozvan sazna sadržaj

šapelj nakit za glavu, iskićen đindama i zlatom

šara prednji ukrašeni dio na crnim vunanim pojasima; vuneni pojas pravokutnog oblika

šarage koš u kolima, zadnji dio kola

šaranje ukrašavanje tikvica crtorezom

šarenica tkanina od naveza i pamuka; šareni biljac

šargija vrst tambure

šarkanj zmaj, aždaja

šarpeľ seljačka kožna torba što se nosi preko ramena

šarvale suknene gaće

šator nastamba osobita oblika od čvrsto impregnirane tkanine; služi za stanovanje na otvorenom

šegac manja jednoručna pila

šejtan vrag

šekati ispolcem prazniti more i vodu iz broda

šekret priprost zahod; vuvodnjak

šereg kapitan predvodnik svatova

šešebanji ukrasi od tijesta na svadbenoj pogači

šešrca na prazan želudac (ujutro)

šešula drveni ispolac za grabljenje tekućine, obično vode, mora, vina i sl.

šetemana tjedan

ševlar trska

ševarica kamena potleušica sa slamnatim krovom
ševasta šepava, djevojka koja u hodu zanosi na stranu
šibanje udaranje prutovima po crkvenim klupama u Velikom tjednu; tući barabana, tjerati korizmu
šijavac ribar koji u ribarskoj družini vesla; veslač
šijun zli morski demon koji je uzrokovao nevere i potapao brodove; jak vjetar
šijunada žestoki vjetar, žestoki udar vjetra, olujni vjetar
šiljkan opanak obrtničke izrade, sa remenčićima, naprijed ima kljun
šimatorij prostor oko crkve koji je nakada služio za pokapanje mrtvih
šindra, šimla otesana daščica za pokrivanje krova, služi umjesto crijepa; soba ugrađena u potkrovlju seljačke kuće
širit zlatni nakit na ječermi
širočka mala sjekirica
široko vrući vjetar; jugo, šilok
Širola, Božidar (Žakanje kraj Ozlja, 20.12.1889 - Zagreb, 10.6.1956) muzikolog i etnograf, bio je kustos i direktor *Etnografskog muzeja* u Zagrebu. Proučavao glazbeni folklor i narodne glazbene instrumente.
širop ljekoviti čaj, sirup
šišana vrsta puške, karabinka
šišani, striženi, naštrigani kum stupa u duhovno srodstvo sa kumčetom i cijelom obitelji; vrši prvo šišanje djeteta
šišano kumstvo običaji pri prvom šišanju kose, prvo rezanje kose, utječe na poboljšanje zdravlja; strigano kumstvo
Šižgorić, Juraj (1420-1509) opisuje kako su Šibenčani preuzimali običaje od susjeda,

zadivljen je pučkom kulturom, uvjeren u hrvatstvo Ilira; djelo *O položaju Ilirije i grada Šibenika*, 1487.

šjarpa, šjarpica ovratnik
škaf vjedro
škafetin mala ladica
škancija polica, stalaža ovješena o zid
škanj, škanjet stoličica, jednostavna klupica bez naslona; klup
škanjić omanji tronožni stolac domaće izrade; bančić
škapular dvije platnene svetačke sličice spojene uzicom
škarići uske hlače, benevreci
škip drvena posuda kod prerađivanja mlijeka; drvena duguljasta zdjela za miješanje kruha
škojar otočanin
škontradur zli susret, zlo oko
škopular, škapular dio svećenikove odjeće ili opreme koji se kod blagoslova stavlja bolesniku ili drugome na glavu
škrebetaljke njima su se mještani pozivali u crkvu između Velikog četvrtka i Velike subote, kada su zvana šutjela; čegrtaljke, klepetaljke, klepetarnice
škrij kamena ploča
škrilok muški šešir
škrilje vapnenačke ploče za pokrivanje krova
škripavac sir sušen na zraku
škrlak, škrljak muški šešir, kapa; škriljak
škrova dvije grede u turnju koje se vrte oko osovine i tako pritišću i gnječe grožđe
škudar, škuđe ogrlica od velikih srebrnih novaca
škufija, škufijica ženska bijela kapica; počelica
škufjun dječja kapuljača
škura kapak na prozoru

šlajer veo
šlarna peča marama od jeftinog tvorničkog materijala, presložena u obliku trokuta
šlingeraj bijeli ukras
šloprtki pokvarena jaja
šljepice ocakljene kalijeve ploče za peć
šmuk nakit, ukras
šnekle vještački uvojni na kosi
šofo krevet (kupovni) sa šupljim, izrezbarenim pločama pri glavi i nogama
šogor ženin brat, šura, šurjak, svak, djever, zet, pašanac
Šokci rimokatolici za pravoslavce
šop snopić, rukovet slame za pokrivanje krovova na starinskim seljačkim kućama; ritak, ritek
šopati nasilno hraniti, kljukati
šoriti graditi kuće tako da budu u nizu
šorke pletene cipele
šotana podsuknja, od pamučnog platna
šotarica potkošulja, od tanke vune ili pamuka
šotić ples uz pratnju gitare i mandoline
špajza spremnica za hranu, smočnica, ostava
špančera građanski šešir
šparanec vrst torbe
španga kopča, grivna, sponka
špašej drvena ogradica u kojoj su se malena djeca učila hodati
špigeta trak, vrpca, uzica
špila zlatna ukrasna igla u obliku cvijeta, s velikim poludragim kamenom
špiode, špjode ukrasne igle
šporet zidani štednjak
športa mrežasta torba, vreća u koju se stavljaju masline pri tiještenju; reča, rječa
špoža nevjesta
šprajak šiljasti komad drveta kojim se podbada magare

šprulja dugačka motka, kojom djeca mlate voće sa zemlje
špurtil ribarska sprava
šrefanje puštanje krvi u svrhu liječenja zarezivanjem kože
štacun dućan, trgovina
štagalj, škedenj sjenik
štala nastamba za goveda
štamet pređa od vune
štapari majstori za izradu ženskih marama, zejtinjača
štepati, štopati prošivati
šterika svijeća, lojanica
šternja zdenac
šticle ukrasi na podlaktici, pleteni od tamnocrvene vunice i navezeni sitnim bijelim staklenim zrnjem; narukve
štihanje kopanje zemlje lopatom
štinge stepenice
štopelice cipele
štovanje pokojnika, predaka odnosno kult pokojnika, na razne načine pokazivanje štovanja umrlih, povezano sa vjerovanjem u duše umrlih predaka
štrada prošireno i uređeno mjesto okupljanja suseljana, trg, ulica; strada, štroda
štrena svitak vune, povjesmo, predenica
štrepe nakit za kosu; titrenke
štriga, štringa vještica, čarobnica; fantastična bića koja utječu na zdravlje i sudbinu djeteta
štrigon, štrigun vještac, čarobnjak, ljudi koji se nakon smrti vraćaju među žive da bi im činili zlo, rađaju se u "crvenoj košuljici"; vukodlak
štrikana reklja kratki vuneni kaput s dugim rukavima
štrikati pletiti
štrikeri majstori koji pletu rekle, čarape i sl.
štrokalj kvasni kolač od sira
štrolig vrač

štruklji savijača od beskvasnog tijesta
štuc kratka puška, skraćene i otpilane cijevi; karabinka
štule drvene motke na kojima se prelaze voda ili blato, drvene noge; hodulje, gugalje
štumfe, štumfi ustupane čarape, pamučne bijele dokoljenice; štunfe
šuba dugačka ženska haljina s rukavima od čohe i postavljena kožom
šubara pokrivalo za glavu od krzna
šudar svileni ubrus, rubac, marama
šufit tavan, potkrovlje
šulj elementarna brana, na hrpu drače se na bok postavi orača sprava i tako brana
šupreš glačalo
šurjak, šura ženin brat
šurjinica žena ženinog brata
šušanj naramci slame i suhog lišća da blago bude na suhom; stelja
šuština vrsta dugmeta, puceta, kopče
šušumad suha trava za potpaljivanje vatre
šute prizemne prostorije u čardaku
švabica moda gdje su haljetci i bluze uskih rukava
švav komadić lipove kore koja dođe pod potplatu
švora redovnica, opatica, koludrica, kaluđerica

T

tabar starinska svečana kabanica, ogrtač
tabor ratni logor, šatorje; prostor za držanje ovaca i koza
taborište mjesto za tabor
tabu zabrana koja se stavlja na neki predmet, rad, riječ i sl.;

narušavanje te zabrane povlači za sobom tešku bolest; zabranjeni predmeti, pitanja, mišljenja; nešto posvećeno, sveto, što se ne smije dirati, nepovredivo

tabu incesta je zabrana spolnog općenja sa bliskim srodnikom ili u okviru jedne veće agnatske grupe srodnika; to je redovno dopuna egzogamskih propisa; nalazi se već u lovačkim društvima

taclini, tacne široko zarukavlje na ženskoj košulji

tak podnožak za bačvu

takalj kolac

takica, takljica pritka, vilica

takjat postavljati takice u vinogradu

taktina, taptina donji, često prošupljeni dio debla masline, panj masline

talisman predmet koji svome posjedniku daje čudotvornu moć, donosi sreću, uspjeh; amajlija

taloškinja kćer koja dobiva za miraz zemlju, ona je jedinica ili je obitelj bogata ili je majka sačuvala od svoga miraza
taljige kola u koje se upreže jedan konj

tambura, tamburica žičani instrument; po budističkoj mitologiji prvu je tamburu načinio bog Tamburu, zaštitnik glazbe i glazbenika

tamen tamjan

tanac ples

tancanje venca opraštanje mladenke od njezina djevojačkog vijenca

tancar plesač

tanka krv rođaci po majci

tapun veliki čep na sredini bačve

tara uspravni tkalački stan; krosna

tarabe daščana ograda

tarana tjestenina

tarankanje pjevanje instrumentalne melodije uz oponašanje sopila
tarantela mreža stajačica, srodna poponici
tast ženin otac (mužu)
tatuaža, tetovirati urisivati neizbrisive slike na čovječje tijelo s pomoću uboda u kožu i stavljanje boje u te ubode; običaj raširen među nekim plemenima od kojih su ga preuzeli pomorci i ostali slojevi različitih zemalja
tauširanje postupak umetanja kovine u kovinu (npr. zlata i srebra u čelik) pri kome se duboko u gravirani crtež na kovini umeće druga kovina, zakiva i grijanjem stapa s podlogom; urešavanje kovine kovinskim intarzijama
tavaja stolnjak, stolni prekrivač
tavan potkrovlje
tazbina ženina obitelj
tefebaš zlatna anterija
tegeltija prošivena koža ili sukno na sedlu
tehara uskrсни kolač s jajetom u sredini; teharica
teizam religiozno-filozofska dogma koja tvrdi da postoji jedan bog, predstavljen u liku jedne osobe koja je stvorila svijet i koja njime upravlja
tela tkanje, tkanina, platno od debljeg pamuka
tenac, tenjac vjedogonja, vještac
tenda, tjenda šator koji samo s jedne strane čuva od sunca
tenka gibanica gibanica od beskvasna tijesta
tentacija demonsko biće u obliku dječaćića, sa zelenim hlačama, kaputom i šeširićem, nečista savjest za one koji se ne znaju prekriziti i moliti Boga; beštija, vražić

teofagija u nekim religijama učenje da se bog nalazi u stanovitoj hrani i da osoba koja tu hranu jede prima boga u sebe (kod kršćana je to slučaj sa pričešću, a kod starih naroda razumijevalo se pod tim pojmom blagovanje žrtvene životinje)
teofanija vjerovanje da božanstvo, duh ili demon dolazi prurušen u ljudskom liku u posjetu, odatle razni oblici gostoprimstva
tepalek drveni batić za pravljenje maslaca
tepeluk tjemeni nakit; kovinska pločica, nosi se na tjemenu kape; tepelak
terluci vrsta papuča, nazuvaka; priglavci
tesla oruđe za dubenje, kopanje
tesnek, tasnak gornji dio odjeće, opleće; suknja i opleće
tešerska krosna savršeniji tip krosana, manufakturni tip
tetak muž očeve sestre, muž majčine sestre
tetka očeva ili majčina sestra
tetići međusobno nazivanje djece dviju sestara
tetoviranje ukrašavanje tijela trajnim nanošenjem boje na kožu; tatauiranje
teurgija zaklinjanje duhova, spiritizam, vidovnjaštvo, čudotvorstvo, čarobnjaštvo
teza prizemna kućica, služi za spremište, u gospodarske svrhe, katkada se u njoj drži i perad
težačka lepinja božićni kruh na kojem su oblikovane četiri dojke; volarica
tibet cvijetni uzorak
tiftik čisto pamučno platno
tiganj tava
tiha molitva tajna magijska stihovana formula, magija riječi uz magijski obred za liječenje bolesnika

Tijelovo pomični blagdan, obično u lipnju ili svibnju, deset dana nakon Duhova

tikva, tikvica prva posuda; posuda ili ukras; tukvanj

til laka, rijetka, prozirna mrežasta tkanina

tilut hrbat noža, sjekire ili kojeg drugog oštrog predmeta

timariti brinuti o konjima

timon rudo

timun kormilo

tinac veliki drveni sud s rupičastim podnožjem pri vrhu za gnječenje maslina

tindirik kovni nakit, zvonca

tintilin kućni, domaći duh

tip obrazac, model za grupu, forma nečega

tipizacija uređivanje ili svrstavanje koje se vrši po određenim tipovima, po značajnim osnovnim obilježjima

tipologija znanost o tipovima, svrstavanje u tipove, klasifikacija

tisto smjesa dobivena meljavom maslina; pašta

tišljar stolar

titular momak koji se sprema zaručiti djevojku

tkalački stan naprave za tkanje; postoje dvije osnovne vrste: vertikalni i horizontalni

Tkalčić, Vladimir (Zagreb, 30.9.1883 - 11.11.1971) muzeolog, povjesničar umjetnosti i etnograf, studirao zemljopis i povijest na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Djelovao je u tri zagrebačka muzeja: bio je kustos u Arheološkome (1907-1919) i Etnografskome muzeju, potom ravnatelj Etnografskoga muzeja (od 1927) i Muzeja za umjetnost i obrt (1933-1952). Značajniji etnografski radovi:

Seljačke nošnje na području Zagrebačke Gore, Narodna starina, 10, 1925, *Seljačko ćilimarstvo u Jugoslaviji*, Zagreb, 1929, *Etnografski muzej u Zagrebu 1919-1929*, Zagreb, 1930, *Seljačko zgradarstvo u Turopolju*, Etnografska istraživanja i građa, 1934.

tkalice, kalice vještije žene koje su tkale pretežno vunom za novčanu naknadu

tkanica ženski pojas od raznobojne vune

tkanjače sprave za tkanje

tmora crna oblačina

tobalica vodir, vodijer, brušnjača

tocilj brus, gladilica

toć preša za masline, jednostavni mlin smješten uz kuću i s jednostavnim kamenim koritom; valjavac, vajavac

toka dugme ili pločica od kovine na nošnji (na prsima)

tokmak mali buzdovan, topuz, malj, palica, toljaga, drveni bat u suknarskoj stupi

Tommasini, Giacomo Filippo (17. st.) iz Kopra daje dobar opis seoskoga života u Istri; djelo *Povijesno – zemljopisni prikaz provincije Istre*, 1645.

Tončić, Kamilo (Zadar, 28.10.1878 - Split, 29.6.1961) građevinski inženjer, Visoku tehničku školu završio u Beču. U razdoblju od 1910-1925. godine utemeljitelj i ravnatelj Obrtne škole, Graditeljske i umjetničke škole, te Srednje tehničke škole u Splitu. Bavio se skupljanjem i proučavanjem dalmatinskoga folklor. Godine 1907. organizira prvu službenu etnografsku izložbu, a 1910. godine osniva Pokrajinski muzej za narodni obrt i umjetnost, današnji Etnografski

muzej Split. Godine 1926. muzej preuzima splitska općina i Kamila Tončića postavlja za ravnatelja. Tridesetih godina od Etnografskog muzeja odvaja se Galerija umjetnina te je Tončić osnivač i prvi ravnatelj Galerije (1931-1941). Godine 1913. pokrenuo muzejski časopis Koledar Pokrajinskog muzeja za narodni obrt i umjetnost u Splitu, ali su izašla samo dva broja. Od brojnih radova treba istaknuti mape *Narodne šare*, 1937. i *Narodne nošnje s jadranskog primorja i zagorja*.

tonda vjenčani prsten

tondin omanja jednostavna željezna ručna sprava iz koje se udarcem o zid puca o božićnim blagdanima i uoči njih, sastoji se od ručice, udarne igle i udubljenja (obično dijela kakve okrugle cijevi) u koje se stavi nešto smjese, praha tj. mješavine klora i sumpora

toponim naziv nekog zemljopisnog mjesta, mjesno ime

toponimija znanost koja se bavi proučavanjem toponima

toponomastika znanost o značenju i podrijetlu imena mjesta

topuz buzdovan, malj, kijača

tor pomična i nepomična ograda za ovce i sl.

torara malena pastirska kolibica, koja je položena na plazove pa se može premještati

torbač torbar, ide po selima i prodaje

torci, torac svijeće na visokim štapovima, nose se u procesiji o Uskrsu; duplir

torkul složeniji mlin za masline; toš, toklarija

tornica pokrajnja apsidalna prigradnja kuće

torniček svadbena kruna od crvenih pera, cvijeća i stakalaca

toš prostorija ili zgrada sa svim uređajima i priborom za mljevenje, tj. drobljenje maslina, mlin, tijesak i uzidani kotao za grijanje vode; toč, toklarija, torč, torkula, malin, mlinica

tošar unajmljeni poslovođa kod prerade maslina u tošu; proto

totem životinja, biljka ili predmet kojemu svi članovi prvobitne socijalne grupe (roda, plemena) iskazuju specijalno poštovanje pri čemu se totem smatra začetnikom plemena

totemizam kult totema; jedan od najranijih oblika religije, ponikao istodobno s rodovskim uređenjem

tovar magarac

tovilica stol za jelo

tozluci dokoljenica; tozluke, tozlučine

trabakul teretni obalni jedrenjak sa dva jarbola

traboloz svileni pojas, vrsta muškoga pojasa; trabulos

tradicija predanje, usmena predaja povijesnog materijala; običaj, poredak, pravila ponašanja, konstante koja prelaze od pokoljenja na pokoljenje

tradicijski koji je došao do nas po predanju, koji prelazi, koji se predaje od pokoljenja pokoljenju; koji je uobičajen od davnine; osnovan na tradiciji, predajni

tradicijski kalendar obuhvaća blagdane koji se ponavljaju svake godine, a u Hrvata su vezani uz blagdane katoličkog kalendara

tradiranje kulture proces prenošenja kulture s naraštaja na naraštaj

trag dio rukava odjeće u Slavoniji

trajina udica
trak srma, lanac obložen oko zlatne ploče na fesu, srebrn je a krajevi mu se spuštaju niz oba obraza
tralje, traglje nosiljka, nosila; krošnje
tram masivna središnja greda, protegnuta duž stropa; poprečna greda u tijesku, preši
tramontana, tramuntana sjeverni, sjeverozapadni vjetar; tremuntana
transhumantno stočarstvo selidbeno stočarstvo; jednom ili više puta na godinu stoka sa pastirima seli na druga selišta ili u bazično selo
trap ostava za krumpir, dijelom u zemlji i sa krovicom
trapula zamka, klopka, stupica, mišolovka
trata mreža, vrsta povlačne mreže
tratina zemlja na kojoj je narasla sitna trava
travan travanj
travar, travarica muškarac ili žena koji se bavi sakupljanjem i liječenjem ljekovitim biljem
travarica rakija dobivena pečenjem tropa u rakijskom kotlu uz dodatak aromatičnog bilja
traversa uska svilena pregača, od kupovnog materijala; travesa, traveša, traveza
traversada platno otkano od modrog pamuka s uskim prugama
trbok mala mreža; vuče se po dnu
treba žrtva poganskim božanstvima
trebež, trebežište krčevina
trećaki treći roj pčela u godini; čele
treća košulja nosi je žensko dvogodišnje dijete, ima ogrlicu a natrag je malo nabrana
trem, trim trijem; ganjak

tremanat zlatna igla, ukosnica
trenfus tronogi željezni stalak, u obliku kruga ili trokuta, za prženje
trepača stupa, sprava kojom se nabija kudjelja
trepetljika zlatna igla, ukosnica; tremanat
treskavice glazbeni oblik srodan ojkanju
trgačina berba grožđa, trgati grožđe
trganci tjestenina
tri kralji ophod na Sv. Tri Kralja; zvezdari
trim kamena kućica čunjastog oblika, građena u suhozidu, uobičajena na jadranskom području; bunja, kažun, ćemer
tri nedjelje pred Božić djetinjci, materice i oci
trinoge tronožac; bančić
trizir čipka oko ženske kape poculice
trklja, brklja uspravna grana sa izbočinama na koje se nabaca sijeno
trkmar, dakmar malo sidro ili grana s pomoću koje se vadi otkinuta mreža s dna; grančik, šebig
trlac gornji dio stupe za konoplju; daska na kojoj se tkaju tkanice
trlagan kaput od smeđeg ili modrog sukna; koporan
trlica ručna naprava sastavljena od drvenog noža umetnutog u procijep između dviju uzdužnih daščica, za čišćenje vlaknastih dijelova konoplje i lana
trliš debelo platno; odijelo od takva platna
trnac voćnjak; šljivik
trnka, trnjka, trmka košnica zvonolika oblika, od pruća
trnov ili glogov kolac apotropej, štiti od vukodlaka

trodijelna rala ručica i plaz iz
 jednog komada, gredelj i
 kozlac zasebno
trojica trokraka božićna svijeća
trojstvo među božićno žito
 stavljaju se tri svijeće
tronog, tronoga stoličica sa tri
 noge; tronožac
trostrana rala gredelj, kozlac,
 ručica i plaz tvore trokutasti lik
trpeza stol; astal
trs loza, čokot
trsje vinograd, loza; lozje
trst trstika
truba bala platna; cijeli komad
 tkanja koji je na stativama
 otkan; ono što se sa prednjeg
 vratila izmota
truhnjeta, truhnjela noseća žena,
 žena u drugom stanju
trvelji dvije pletenice koje se
 umjetno odebljavaju savijene
 kraj uha
tucanje jaja uskrсни običaj, igra,
 najčešće na Uskrсни
 ponedjeljak
Tucin dan, Tučin dan dan prije
 Badnjaka; isto kao i sv. Toma,
 klanje onoga što je spremno za
 Božić
tuč bronca, mjed
tuča, toča grad
tukača, tukač ručna stupa za
 konoplju
tukalo gornji dio preslice
tulac stupica, izdubeni panj kroz
 koji bi životinja morala proći
tuligan šuplje stablo za lov na
 somove
tumban duga pačetvorinasta
 marama
tunara jednostruka mreža stajaćica
 za lov na tune
turanj tijesak za grožđe; turan,
 preša
turica maskirani lik u karnevalu,
 bivol
turnjačina tiještenje grožđa

turo umetnuti središnji kvadratni
 dio gaća
turšek lan; len, lenšek, keten
tursija sok od mljevenih i
 tiještenih krušaka
turta torta, pogača, pogača
 bijeloga kruha
tušelj zimski, kratak haljetak
 podstavljan vatom
tušl vuneni kaputić dugih rukava
tušlin haljetak od finih vunenih i
 polusvilenih tkanina
tužaljke pripadaju pogrebnim
 običajima svih naroda; svrha
 im je zaklinjanje i zazivanje
tuženina bijela odjeća
 upotpunjena velikim bijelim
 rupcima, nosi se osobito u
 posljednjim danima korizme;
 prostina, crni se v belini
tužiti glasno naricati, tradicijski
 obrazac oplakivanja pokojnika;
 jafkati, navijati, narekati,
 naricati
tvez po tvezu bijeli vez
 kombiniran sa čipkanim bodom
tvorilo drvena forma za
 oblikovanje sira
tvorčenka šuplja klopka za
 tvorove s pomičnim vratima

U

uboga gore, vrlo visoko
ubojni kamen brus, kamen
 osobite vrste, služi za oštrenje
 kose kod košnje; služi za
 liječenje, s magijskim
 značenjem
ubotnica hobotnica
ubrada nakit glave, od umjetnoga
 cvijeća i svilenih vrpca
ubradač vrsta koprene, od fine
 prozirne tkanine obrubljena
 zlatnom čipkom, kojom mlada
 žena u prvo vrijeme braka
 zastire lice kada ide u crkvu

ubrusac rubac od kupovne poluvunene tkanine
u čelo oglavlje, okrugla i debela tkanina koja se meće na čelo
ugar dio njive koji se ostavi neobrađen da se regenerira
ugota magarica
ugovor sastanak na kojemu se ugovara vjenčanje, obveze obiju strana o darovima, proceduri i sudionicima svadbe
ujak majčin brat; ujac, daidža
ujam naplaćivanje za mljevenje u mlinu
ujna žena majčina brata
ujvenik vrlo dugačak pojas
ukličići napovijedi
uknica mali prozorčić
ukopnica ukopna, pogrebna košulja
ukopnina odjeća koja se spremi za ukop
ukSORilokalna rezidencijalnost prelazak muškarca u ženinu kuću, žene i nakon udaje ostaju u roditeljskom kućanstvu
ul košnica
ular povodac, oglav, uzda, vođica
ulašnik uzica za vezivanje hlača
ulenjaci božićni valjušci prženi u ulju
ulično selo kuće uz ulicu ili rijeku
ulika, uljika, uljka, uljivka maslina
uliste pčelinjak, čelinjak, vulnjak, čelci
uljenica posudica u kojoj je ulje i služi za rasvjetu
ulje violito ulje u kojemu su otapane latice ljubica
uljez muškarac koji nakon vjenčanja dođe stanovati u ženinu kuću; pripuz, dohodar, domazet, domazetović, prišupak, privuk, utoskalo
uma žuta ljepljiva zemlja pomiješana sa slamom koja služi za jednostavne papuče između đona i podstave

umicanje otmica djevojke kod neželjenog braka ili kada se žele izbjeći troškovi vjenčanja, pira
undurulja kisela surutka
unkos prednji kraj sedla, jabuka
unterok podsuknja od domaćeg platna
upletnjak nakit u kosi, sastavljen od lančića, lijevanih kuglica, listića i novčića; uplet
uprta vunena uzica za nošenje
urbana etnologija proučavanje običajnosti i tradicija urbanih cjelina, kako u prošlosti tako i u svakodnevicu, bliska urbanoj sociologiji
urbar, urbarij propisi kojima se uređuju odnosi između feudalaca i kmetova; zemljišne knjige
urda, vurda vrsta mliječne hrane, sirutka se grije uz dodavanje mlijeka; provaka
uročljiva trava trave koje su poznavale samo osobe koje su, po vjerovanju, mogle nabacivati ili skidati uroke; djelovanje im je uglavnom u značenju lijeka protiv uroka
urok škoditi nekome ili nečemu pomoću pogleda i želja; kljuka, urek
uskliSure zimske vunene bijele čarape
uskočiti intiman odnos djevojke s momkom prije vjenčanja, imati odnos prije vjenčanja
Uskrs dan Isusova uskrsnuća; čišćenje kuće i okućnice, bojanje i ukrašavanje jaja, blagoslov jela, djevojke s blagoslovljenim jelom trče kući, pomični blagdan, obično u travnju ili ožujku; Vuzem, Vazam
uskrsna peciva kolači koji se samo o Uskrsu peku, značajna

su pletena peciva s umetnutim jajem

uskrсна kola na uskrсни ponedjeljak počinje doba plesanja kola, kolanje

uskrсни krijes običaj paljenja vatre u noći od Velike subote na Uskrs

uskrсно jaje simbol periodičke obnove prirode

usmena epika opjevava događaje i junake, karakteristične su formule, modeli tvorbe stihova

usmena književnost poseban oblik jezičnog stvaralaštva, koji u principu nije zapisan u knjigama

usmena predaja usmeni književni žanr, a ne izravno svjedočenje o zbilji i zato predaje nisu vjerodostojna svjedočanstva

usnivanje najjednostavnije ukrašavanje prilikom samog snovanja

usnivanica košulja od jednostruka pamuka

usprega ostava s gotovim mliječnim proizvodima i krevetom, dio stana u planini

usuho zidanje kamenom bez veziva

uši dodatak kose daske na ralu; za razgrtanje zemlje, brazda ispada šira, ali ne prevrće zemlju kao daska

ušoreno selo kojemu kuće čine ulicu, nisu razbacane već u pravilnome nizu

uštipak slatko jelo, umiješano brašno, jaja i voda te prženo na masti

ušur ujam, dio brašna koji se ostavlja mlinaru kao plaća za mljevenje, umjesto novca

Utješenović-Ostrožinski, Ognjeslav (Ostrožin kraj Vrginmosta, 21.8.1817 - Zagreb, 8.6.1890) napisao prvu raspravu o tematici zadruga,

Kućne zadruge u južnih Slavena, Beč, 1859. Školovao se u Beču. Bio je priklonjen ilirizmu. Osim zanimanja za zadruge, bavio se pisanjem spisa pravnoga karaktera. Stvorio je "model zadružnog života".

utkanica bod kod veza brojem

utor dno bačve

uvača drveno vedro sa dva drška

uvrati prostor za okretanje pluga

uzanca navika, običaj, upotreba; užanca

uzdarje povrat dara, odgovor na darivanje

uzengija u što jahač utiče noge na konju

užanca običaj, navada

uže usukane vlati kojima su na njivi snopovi povezani

u žežin uoči, dan prije blagdana

užina ručak, podnevni obrok

uživo zidanje kamenom i vezanje žbukom

V

vabac, babac niz udica unaokolo nanizanih u olovnom središtu, za lov sipa, liganja

vaćel ubradač, konjga, ženska povezača od krpa; vaćov

vagir oval koji leži na konjskoj šiji i na koji je prikačen plug ili drugo pomagalo koje vuče

vala tanka, prozirna tkanina; starinski šupljikavi vez, npr. za rukave

vald nabor na odjeći

valdanica ljetna suknja od tankoga sukna, modra; carza

valov korito za napajanje stoke; kopanja

Valvasor, Johann Weikhard (17. st.) opisuje život Hrvata u sjevernoj Istri, Rijeci, Senju i

Žumberku; djelo *Slava vojvodine Kranjske*, 1689.

valjavac, vajavac preša za masline, jednostavni mlin smješten uz kuću i s jednostavnim kamenim koritom za mrvljenje maslina; toć

valjanje jaja uskrсна igra, čije jaje ode najdalje pobjednik je; kotrljanje

valjenke čizme od valjanog sukna, pusta ili čoh; obuvaju se preko druge obuće

valjušci tjestenina

vampir zao duh pokojnika, noćno strašilo, vukodlak; mrtvac za kojega se vjeruje da je izašao iz groba kako bi sisao krv živima

vandrovanje putovanje obrtničkog pomoćnika svijetom radi stjecanja radnog iskustva

vanga vrsta ribarske mreže

vanjkuš jastuk punjen kokošnjim perjem ili pljevom

varak pozlata

varenik vruće vino u koje je dodan med i biber, po običaju pije se na Božić prije jela

varenika mlijeko ugrijano usijanim kamenjem koji se ubace u posudu; cjeđ od crnog grožđa koji se kuha na vatri

varenje kuhanje u loncima

varga opančar; kožar, štavitelj

varićak mjera za žito (oko deset litara); varčak, varećak

varizlana, varzlana jaja uskrсна jaja koja se samo bojaju; ovarzilita jaja, broće, bročka, bojak, tućak, kaluđer

varjača, varnjača velika žlica; kutlača

varnica kaca ukopana u zemlju, u kojoj se opančarska koža zalužuje

varoš grad

varoška nošnja pučka odjeća s velikim gradskim utjecajem u kroju i materijalu

varotice sitni pozamanterijski svileni ukras za žensku nošnju

varzilo crvena kupovna boja za bojanje jaja; vrazilo, fernambuka

vasiljica vrst blagdanskog kolača sa oblikovanim križem na sebi

vašar sajam, pazar

vatra zdravonosna, lustrativna i apotropijska moć, ima mističnu snagu i kulturnu ulogu u životu

vazmeni ognji uskrсне vatre

vedi gorostasna bića obiteljsko patronatskog značenja, rado su se družili sa ljudima

vela berita duga muška kapa ispletena od modre vune i povaljana, u obliku tuljca je i vrh pada prema ramenu

vela ort veliki organizirani ribolov

Veles zmijoliki bog stoke; u slavenskoj predaji Velesova postojbina je voda

veleta veo, koprena; malo trokutno jedro pri vrhu jarbola

Velika Gospa 15. kolovoz, prinošenje prvog grozda u crkvu gdje se objesi; sinjska alka

Velika nedjelja sedma korizmena nedjelja

Velika subota dan u Velikom tjednu kada se razvežu crkvena zvona

velike poklade tri dana prije Pepelnice

Veliki četvrtak dan u Velikom tjednu kada se vežu crkvena zvona

Veliki petak strogi post, ponegdje se pije vino, pjevanje muke

veliki staćilo svatovski dužnosnik

Veliki tjedan priprema za predstojeće uskrсне blagdane,

uređivanje kuće, vezivanje crkvenih zvona, post, baraban

veliko obilježje završetak razdoblja vjereništva

velur vrsta baršuna, samt, somot, kadifa; velud

Velja noć poganska Nova godina

veljun krabuljni ples; maskenbal, karneval

venčanice završne grede na kojima počiva krov

venec navijati pletenje svadbenog vijenca

ventula lepeza; mahalica

venturin razdoblje prije prvog mraka i poslije zadnjega (dva puta ljeti), kada se lovi mrežom plivaricom

verige, verižnjača željezni lanac nad kominom; komoštre

verižnjača drvena greda na kojoj su učvršćene verige

Vetranović-Čavčić, Mavro (1482/3-1576) opisuje Židove u Abramovo doba kao Vlahe u Dubrovačkom zaleđu

vez brojem ukras na ruhu, izvodi se brojenjem niti podloge

vezivanje čvora otežava porod, sputava "muškost"

vez po papiru vez sa podmetnutim papirom, izveden zlatnim koncem bez dodavanja drugih boja

vez po pismu ukras na ruhu, prema nacrtanom ili zamišljenom liku

vez naskroz zlatni vez, izvodi se plosnim bodom

Veždin, Ivan Filip (1748-1806) od 1776-1789. godine boravi u Indiji. Svojim radovima utemeljio europsku indologiju. U raspravama o indijskoj kulturi unosi mnogo etnoloških elemenata. Značajno djelo: *Brahmanski liturgijski, mitološki, civilni ... sustav*, 1791.

vezenka naziv rubine u starijem sloju slavonske nošnje; odnjica

veža kuhinja

viaticum prilog u grobu, popudbina

vidari narodni ljekari koji manuelno liječe iščašenja i druge slične bolesti

vide oveći drveni vijci na suprotnim stranama kamene podloge tijeska za masline, uz čiji je rub dubljeni kanalić

vidina vila, žena nadnaravnih osobina, vještica

vidjelica otvor u krovu u potleušici

vidjelo svjetlost

Vidovo pale se kresovi

viganj ženska haljina

viganj, duganja kovačnica

vijača drvena lopata za vijanje

vila maskirani lik u karnevalu

vilaet zemlja, zavičaj, postojbina

vilaš mladi ovan

vile jezerkinje, vodene vile, vile u oblacima, biljarice; vjerovanje u sveprisutna bića, često mrtve osobe; samovila, samodiva; stvorovi kao ljudi a ipak nisu ljudi; tajanstvena ženska bića koja žive daleko od ljudi, a ipak im pomažu i s njima komuniciraju

vilci vile muškog roda

vilenice ljudi miljenici vila; vilaši

vileni kovitlac kolo vila koje je, po vjerovanju, opasno za ljude, ali isto tako i za "bolest", vještice i personificirana zla uopće

vilenjaci muška djeca koju rode vile

vinac kovinski ukras koji se prihvaća na ruho visoko na prsima, sastavljen od tankih lančića i mnoštva lijevanih, kucanih i na probroj rađenih listića; perišan

vinotok oveći drveni
vinogradarski sud, više širok
nego visok, u kojemu se u
vinogradu nogama gnječi
grožđe

vinovina list od trsja vinove loze

viraj zemlja u koju odlijeću ptice
selice u jesen

virilokalna rezidecijalnost
muškarci i nakon ženidbe
ostaju u roditeljskom
kućanstvu, a žene samo do
udaje

visilice nakit za žensko oglavlja,
stakleno zrnje

vitlac komadić drveta sa kukom,
služi umjesto vretena

vitl, vitlič za namatanje pređe u
klupka

vitrica košara pletena od kalanih
drvenih trakova; brukvica

vižlini mala bića sa svjetlima,
obično po grobljima

vjedogonja vidovnjak, čovjek iz
kojega u snu iziđe duh;
jedogonja, vidogojna

vjedovit vidovit

vještac, vještica baca čini na ljude
kojima želi zlo; odaje se
vračanju uz pomoć svakojakih
postupaka, u potrazi za tajnama
prirode, kako bi stekao čarobne
moći, ili stekao materijalna
dobra, vješticama postaju more
kada se udaju; coprnice,
ceprnice, ceprnjaki, viške,
štrige, štrigi, štringe, vidine,
vištice, viščice, vešće, viščun,
viščak, bilfo, dobrice,
nedobrice

vlača drljača, brana

vlačale konstrukcija od drva na
kojima se plug vozi od kuće na
njivu i s njive kući

Vlačić, Matija (16. st.) naučavao
je kako tumačenje starih
tekstova ili prošlosti nije
moguće bez poznavanja načina
govora i načina života ljudi i

vremena; djelo *Ključ Svetome
pismu*

Vlah kod različitih naroda naziv za
različite tuđe narode;
stanovnici kopna za otočane;
pravoslavci za rimokatolike

Vlaj i danas naziv za stanovnike
Dalmatinske zagore

vlaka terasica u krškome terenu (u
vinogradu i sl.)

vlak šajtar mreža potegača; spušta
se u more iz čamca; držak se
nasloni o bok čamca

vlak virnjaš velika mreža; vuče se
sistemom konopaca

vlas kosa, često magijski objekt

vlaško brojenje ovaca u zagorskoj
Dalmaciji, do=2, pato=4,
šasto=6, šopci=8, zeći=10 itd.

voda daje život i zdravlje, ima
očisnu moć, ona se dariva, ne
smije ju se prevariti

vodenica mlin na rijeci, potoku,
mjesto gdje se sakupljaju vile i
druga nadnaravna bića

vodir brusna torbica od dubenog
drva, posebna posudica za brus
s vodom i mazalom; vodijer,
tobolac

Vodokršće Sv. Tri Kralja,
blagoslov kuće, blagoslov
blaga

vojkavice glazbeni oblik srodan
ojkanju

volat, volta bačvasti svod

Volos stroslavenski bog stoke;
Veles

volovača bič za volove

voranci uzdužne pruge u osnovi su
naborane, opuštene; čeranci

voštari majstori koji prerađuju
vosak i proizvode svijeeće

votiv zavjetni dar, obično crkvi, i
to takav koji simbolizira želju
darodavca; figurica od srebra
ili voska

votivan zavjetan, posvećen

voz kola

vrač narodni ljekar

vračanje magijski postupci, odnose se na izazivanje neke materijalne koristi, izazivanje štete drugome i sl.

vrače snopovi konoplje dok se moči u vodi

vračitel, vračitelka onaj koji liječi tradicijskim metodama

vračiti liječiti narodnim lijekovima

vračtva narodni, magijski lijekovi i trave; vraštvo

vragodusni koji je pod utjecajem vruga

vratilo dio tkalačkog stana; navijač

Vraz, Stanko (Cerovec kraj Ljutomera, 30.6.1810 - Zagreb, 24.5.1851) ilirac, pjesnik. 1839. godine izradio pravila za zapisivanje i opisivanje folklornih sadržaja i života na selu (*Kolo* od III do VII). Razradio metode terenskog rada.

vražarica vračarica od koje postoji strah kao od vještice

vražda krvna osveta, običajno etično i moralno zaduživanje; mirenje krvnika s rodbinom ubijenoga

vražji pečat žena je vještica ako ima madež ispod pazuha desne ruke, pod grudima ili gdje drugdje; madež

vrčanac opanak

vrčina noćna posuda

vrđako vešta od sukna

vretenača mjerica, kotarica

vreteno pomagalo za sukanje niti, konusni štapić; uspravna greda na tijesku za masline na koju su ljudi okretanjem namatali konop čiji je drugi kraj bio vezan za vidu

vrimenjak osoba koja može prouzročiti tuču i nevjeme, utječe na vrijeme

vrít površinska mjera, 864 m²

vrganj hibrid rala i pluga; plužica

Vrhovac, Maksimilijan

(Karlovac, 23.11.1752 - Zagreb, 16.12.1827) biskup i političar. 1813. godine uputio prvi Poziv svećenstvu svoje dijeceze da mu šalje narodno blago, tj. folklorne sadržaje. Između ostaloga jedan je od osnivača sadašnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

vrnčanje prepletanje kožnih traka

vrnja košara za darove

vrsta stucani i samljeveni kalcit

vrša, vršva sprava od pruća za

lovljenje ribe

vršaj rasprostrto snoplje na gumnu

vrtača dolina

Vrtičava srida srijeda u pola

korizmenog posta

vrulja izvor bočate vode

vrvica uže od kostrijeti za nošenje

brimena

vrzino kolo vilinsko kolo u kojem

đaci izuče trinaestu školu i

postanu grabancijaši

vučija plosnata posuda od drvenih

dužica

vuglič ugao usječen u preklop

vukari, vučari ophod oko Božića,

mlađi muškarci obilaze selom s vučjom kožom

vukodaška mišina mješina

vukodlaka

vukodlak vampir, demon; nastaje

nakon smrti vještice koja je

prije bila mora, ljudi koji se

nakon smrti vraćaju među žive

da bi im činili zlo, rađaju se u

“crvenoj košuljici”, mrtvac koji

noću izlazi na Zemlju, a vidljiv

je samo u času ubijanja, u liku

mješine pune krvi; vukodlak,

kudlak, fudlak, ukodlak,

ukodlačica, ukosica, korlak,

štrigon, štrigun, obrstar

vukolovka klopka izrađena kao

ograda od pruća, sastoji se od

dvaju koncentričnih krugova;
kotar, tor

vul košnica

Vuletić-Vukasović, Vid (Brsečine kraj Dubrovnika, 16.12.1853 - Dubrovnik, 10.7.1933) kulturni povjesničar, proučavao je i spašavao korčulansku spomeničku baštinu. Bio je učitelj u Dubrovniku i Korčuli. Objavio je niz članaka i rasprava s područja povijesti, povijesti umjetnosti, arheologije i etnologije:
Napomene o narodnom umijeću, Dubrovnik, 1913;
Imena i prezimena zlatara u Dubrovniku XV. vijeka, Rešetarov zbornik, Dubrovnik, 1931.

vunenaš vuneni rubac za glavu

vureki, vroki uroci

vuštan ženska suknja od domaćeg bijelog platna

vućlak šupljikavo prebirano tkanje geometrijskih motiva

Vuzem, Vazam Uskrs, prestanak nemrsa, ponovno uzimanje mesa

vuzmenka, vazmenka uskrnsni krijes, visok i do 6 metara, sastavljen od velikih motki među kojima se naslaže granje; vuzmica, vuzemlica, vuzelnica, vuzmenjak, vuzemljak, vuzijelnjak, vuzmeni oganj, kris

Z

zaboj mjesto gdje se krči zemlja

zabratka rubac zabrađen i vezan otpozadi

zabrdnjača mala gredica na razboju, stoji odozgo preko stativica, a o njoj vise šipila i brdila

zacoprati začarati

zacrtnjak zaglavak u plugu kojim se crtalo odozgo zaglavljuje

zadavača oje, gredelj

zadavčiči demonska bića koja nastaju od umorene, pobačene ili nekrštene djece (kao i macići), noću plaču i zovu roditelje kojima jedino i mogu nauditi; nevidinčiči, međivančiči

zadruga život više generacija u jednoj zajednici, velika obitelj i kućanstvo s više bračnih parova, zajednička imovina, zajednički rad i zajedničko starješinstvo, održavanje patrijarhalnih odnosa u gospodarenju, čvrste običajne norme; oblik obiteljske zajednice

zadružna obitelj svi članovi zadruge, odnosno proširene obitelji

zagažnja vrsta pletene ribarske mreže

zagledačina pretprošnja, gledanje prije prošnje

zagovor zavjetna molitva

zagrljač okovratnik

zahlade mjesto gdje je hlad

zaimače morske ili slatkododne mreže koje se uvis podižu

zajam recipročna razmjena radne snage pri većim poslovima, s nedefiniranim datumom uzvraćanja

zaklade skupni naziv za srebrne toke, dugmad i oružje

zaklinjanja način magijskog djelovanja uz magiju riječi

zakon brak; hižni zakon

Za križen, Za križem uskršnja procesija na Hvaru, između četvrtka i petka

zakuljaviti zatrudnjeti

zakundak stražnji dio poculice

zakusniti napojiti, kao dio svatovskog običaja

zaoblica božićna pečenka; veselica
zaova muževa sestra; zava
zapanjivati okopavati vinograd
prvi put, zgrtati zemlju uz panj
zapara sparina, omara
zaperak maleni listić od loze koji
se odreže da ne raste dalje da bi
grozd bio jači
zapetak čarapa oko pete
zapetnica, zapetnjica stražnji dio
opanka
zapinjač, zapinjača drvo, motka
na tkalačkom stanu za
popuštanje pređe na vratilo
zapirač slatkovodna mreža
potegača
zapis prave ih svećenici, često
druge vjere, imaju apotropejsku
i kurativnu moć; magijske
formule zapisane na papiru ili
kruhu koje bolesnik nosi uza se
ili pojede
zapatki prošnja
zaponac vrpca za stezanje na
kikliču, prsluku
zapreg suknena pregača
zapunit svojim dahom nanijeti
nekome bolest
zar vanjska odjeća muslimanki
zarač čavao ili što slično čime se
čisti lula ili kamiš
zaramlje zlatom izvezeni dio na
koretu
zaruke predsvadbeni običaj, iskaz
odluke da se zasnjuje brak
zaspel mjera za pređu
zastor pregača panonskog dijela;
fertun
zaštitna magija odbijanje i
zastrašivanje zlih sila
zatka vez na okrajku pregače
zaušit uzrokovati kome kakvu
bolest (vjerovalo se da mrtvaci
mogu zaušit)
zavada svađa
zavijača bolest na vinovoj lozi od
koje se list zavija; ženska
marama

zavjeti obećani materijalni dar
crkvi za izlječenje i ophodi oko
svetišta
zbijena sela stisnute kuće
zdelnjača zidna stalaža za posuđe
sa tri do četiri police
zdig silazak stoke s planine, ljetnih
staništa
zduhač vjedogonja, vještac; zduha
zdulo, zjalo otvor za loženje na
peći
zec darovatelj pisanica za Uskrs
zejtinjača pamučna marama
bojana tehnikom batika;
mumlija
zelenčina grožđe koje raste na
neplodnu tlu
zeleni Juraj proljetni jurjevski
ophodni lik u direktnoj vezi sa
starom slavenskom
mitologijom; hoda poklopljen
spletenim košem; sam zeleni
Juraj u povorci šuti
zeljanica pita od zelja
Zemlja štovala se poput nebeskih
tijela, daje ljudima zdravlje ili
bolest
zet kćerin ili sestrin muž (bratu)
zibača kolijevka koja se može
zibati
zidanica prostorija
zije u zije, ukrasna tehnika
prebiranjem niti osnove
zikva, zivka kolijevka
zimorad ružmarin
zimski običaji počinju u
studenome i traju do Poklada;
središnje mjesto zauzima
božićni skup
zivalo nakit na glavi
zlatara slavonska odjeća bogato
urešena zlatnim vezom;
marama, šamija
zlatni šudar trokutasta marama od
žučkastobijelog finog atlasa ili
svilenog damasta
zlato apotropej mineralnog
porijekla, zbog vrijednosti,
čistoće i boje

zlatovez tehnika prošivanja
zlatnom žicom

zlevanka kolač od kukuruznog
brašna pomiješanog sa
mlijekom, jajima, maslom i
vrhnjem

zlogoda oblak koji nosi oluju, grad

zmaj čuvar skrivenih blaga,
protivnik kojeg valja savladati
da bi se došlo do blaga;
poistovječuje se sa zmijom; lik
u staroj slavenskoj mitologiji

zmija dio mitologije,
poistovječena sa zmajem

zmijari osobe koje se
profesionalno bave lovom i
prodajom zmija, vjeruje se da
nad zmijama imaju neku moć

zmijski kralj shvaćanje da zmije
imaju funkciju starješine,
vladara; zmijska kraljica,
modros, kačec

znak kombinacija pojma i
akustične slike, označenog i
označitelja; stimulans čija
mentalnu sliku naš duh vezuje
uz sliku drugog stimulansa
koju treba oživjeti u cilju
općenja; nosilac značenja,
nešto što posjeduje značenje,
predmet koji upućuje na neki
drugi predmet

zobun, zubun vrsta prsluka;
ženski haljetak koji se nosi
preko haljine; bez rukava

zobnica, zovnica torba sa hranom
koja se konju objesi o vrat

zora košulja od debelog platna

Zoranić, Petar (1508-1550?)
opisuje život seljaka u
zadarskome zaleđu,
postavljanje majskog drvca,
guslanje, vjerovanja; djelo
Planina, 1536

zornica jutarnja misa

zrak uz Zemlju i vodu "treći
junak", zdravonosan

zrman rođak

zrnčani bod kod veza po pismu

zub kamena konzola

zubac istureni kamen na kući
pored prozora

zubača grablje sa drvenim zubima
za sijeno

zubatica, zuba brana koju su
izrađivali tesari, gredice s
klinovima su učvršćene u
okvir; brnača, drljača

zubato sunce zimsko sunce

zunj lipanj

zurna, zurla glazbeni duhački
instrument, vrsta frule,
elementarna oboja

zvekači, zvekače praporci;
zvekačice

zvjezdari, zvezdari ophod na Tri
Kralja s elementima koleda; tri
kralji

zvonar ovan sa zvonom,
predvodnik stada

zvončari pokladna ophodna grupa

zvrk ukras na sukненоj odjeći,
velika sukneni ploha

Ž

žagra zglobov koji spaja dijelove oja
između jarma i kolica

žaket vrsta muškog svečanog
kaputa; kaputić, prsluk

žalba nošnja za žalost

žara velika teška zemljana posuda
za vodu, rjeđe vino ili ulje;
velike spremnice

žar-ptica rajaska ptica u našim
narodnim pričama

žbanja malen drveni sud u kojemu
se drži i prenosi piće

žbjaka bjelilo za obuću

ždrilo otvor na gornjim dijelovima
suknje ili drugih dijelova
ženske nošnje

ždrilj struk

žegar svadbeni dar

željezo apotropej mineralnog porijekla, zbog tvrdoće i otpornosti
ženidbar mladić koji se ženi
žešnica pokrivalo istog oblika kao i rub, ali od tankog batista
žetica sirutka, dobivena sažimanjem svježe usirenog sira
žežin post; velika vatra paljena na blagdan
žganci kaša od kukuruznog zrnja; palenta, pura
žitak razne vrste žita
žitnica zgrada za spremanje žita
žitovica ječmeni kruh
živac kamen izniknuo iz zemlje i ne da se pomaknuti
živa vatra vatra koja se pali kresanjem drveta o drvo; obredna, božićna vatra na ognjištu na kojoj gore badnjaci
žlajf kočnica na seljačkim kolima
žličar mlin vodenica s vodoravnim vodnim kolom
žmul čaša
žoke vrsta obuće od vune
žrtva odricanje od zemaljskih veza iz ljubavi prema božanstvu; zamjena za prinositelja – žrtvovanje mora postići svoj cilj u njegovu korist; vrhunac obreda
žrtva ljevanica žrtvovanje, prolijevanje tekućine (vode i vina najčešće) u obredne svrhe; libacija
žrtva paljenica spaljivanje životinje ili biljke u obredne svrhe
žrtvenik mjesto na kojemu se ostvaruje žrtva, odnosno ono što se čini svetim
žrvanj naprava za ručno mljevenje žita; žorna
žuka brnistra
župan nadglednik pri jematvi, u primorju obično dalmatinski

Zagorac koji je štitio probitke vlasnika vinograda
župetac muški prsluk od svile ili samta
žurka, zurka sukneni haljetak dugih rukava
žutaci žuti dukati kao nakit na đerdanu, fesu ili kapi
žuteljci djevojački nakit za glavu

INDEKS IMENA

Ardalić, Vladimir 9
Ardener, Shirley 9
Arhidakon, Toma 9

Bastian, Adolf 28
Bachofen, J. J. 28
Bedeković, Josip 12
Belović-Bernadzikowska, Jelica 12
Benedict, Ruth 50
Benigar, Ivan 12
Berger, Salomon 12
Bijelić-Bogdan, Pavlina 13
Biljan, Mijo 14
Bjelovučić, Nikola Zvonimir 14
Boas, Franz 23
Bogišić, Baltazar 15
Boranić, Dragutin 15
Bratanić, Branimir 16
Bulat, Petar 18

Carrara, Frano 18
Cepelić, Milko 19
Chavannes, A. Cesar 28

de Diversis de Quartigianis, Filippo 23
Durkheim, Emile 87

Engels, F. 57
Erlich-Stein, Vera 27
Evans-Pritchard, E. E. 87

Fortis, Alberto 30, 54
Frazer, James G. 29
Freudenreich, Aleksandar 30
Frobenius, Leo 51, 61

Gaj, Ljudevit 31
Gamulin, Jelena 32
Gavazzi, Milovan 32
Godelier, Maurice 57
Gottlob, Anton Karl 84
Graebner, Fritz 51
Gušić, Branimir 35
Gušić, Marijana 35

Habib 36
Hefe, Ferdo 36
Hektorović, Petar 36
Herder 31
Hranković, Dujam 37

Ilić-Oriovčanin, Luka 37
Ivanišević, Frano 38

Jajničerova, Kata 39
Jansen, A. 61
Jardas, Ivo 40

Katančić, Matija Petar 42
Kažotić, bl. Augustin 43
Koludrović, Aida 45
Konščak, Ferdinand 46
Kotarski, Josip 47
Krader, Lawrence 57
Krauss, Fridrich Salomon 48
Krčelić, Adam Baltazar 48
Kroeber, Alfred 23, 27
Kus-Nikolajev, Mirko 51
Kušar, Marcel 51

Lang, Milan 52
Leach, Edmund 90
Leacock, Eleanor 9
Lerman, Dragutin 53
Lévi-Strauss, Claude 90
Levy-Bruhl, Lucien 87
Lovretić, Josip 54
Lovrić, Ivan 54
Lukić, Luka 55

Malinowski, Bronislaw 31
Maretić, Tomo 57
Marković, Tomo 57
Matasović, Josip 58
Mauss, Marcel 87
Mead, Margaret 50
Mikac, Jakov 59
Milčetić, Ivan 59
Morgan, Lewis H. 28
Moszynski, Kazimierz 48

Nimac, F. 64
Nodilo, Natko 64

Orbini, Mavro 67
Paulić, Tereza 70
Petančić, Feliks 71
Pop Dukljanin 75
Pribojević, Vinko 77

Radcliffe-Brown, A. R. 31
Radić, Antun 9, 39, 54, 63, 80
Ratzel, Friedrich 51
Relković, Matija Antun 82
Ritter-Vitezović, Pavao 12, 82
Róheim, Géza 13
Rohrlich-Leavitt, Ruby 9
Rožić, Vatroslav 83
Rubin, Gayle 9

Sabolović, Martin 84
Sapir, Edward 13
Schmidt, P. Wilhelm 51
Seljan, Mirko 85
Seljan, Stevo 85
Severović, T. 86
Sklevicky, Lydia 87
Stepanov, Stjepan 89
Steward, Julian H. 64

Širola, Božidar 93
Šižgorić, Juraj 93

Tkalčić, Vladimir 97
Tommasini, Giacomo Filippo 97
Tončić, Kamilo 97, 98
Tylor, Edward B. 29

Utješenović-Ostrožinski,
Ognjeslav 102

Valvasor, Johann Weikhard 102
Vetranović-Čavčić, Mavro 104
Vezdin, Ivan Filip 104
Vlačić, Matija 105
Vraz, Stanko 106
Vrhovac, Maksimilijan 106
Vuletić-Vukasović, Vid 107

Zoranić, Petar 109

White, Leslie A. 64

INDEKS TEORIJSKIH POJMOVA

agnat 7
agnacija 7
agnatsko srodstvo 7
akefalna društva 8
alegorija 8
amblem 8
analogija 8
analogna magija 8
anarhična društva 8
animalizam 8
animizam 8
antropologija 8
antropologija žene 8, 9
antropos 9
antska teorija 9
apolog 9
apotropej 9
apotropejska magija 9
arhetip 9
astralna vjerovanja 9
atribut 9
autohtona kultura 9
avunkulat 10

balada 11
biandrija 13
bigamija 13
biheviorizam 13
blagdan 14
božićni običaji 16

ceh 19
celibat 19
ceremonija 19
ceremonijalna cjelina 19
cikličko poimanje vremena 19
crkvena godina 20

čopor 22

dedukcija 23
demografija 23
demonizam 23

demonologija 23
denotacija 23
difuzionizam 23
dijakronija 24
dijalektologija 24
dinarska kulturna zona 24
divinacijska praksa 24
divljaštvo 24
duhovna kultura 25
dunavska teorija 26

egalitarna društva 27
egzogamija 27
emsko 27
endogamija 27
epifanija 27
epika 27
epopeja 27
etimologija 27
etnik 27
etnocentrizam 27
etnogeneza 28
etnografija 28
etnografski prezent 28
etnoliza 28
etnologija 28
etnologija svakodnevice 28
etnomuzikologija 28
etnonim 28
etno-park 28
etnopsihologija 28
etnos 28
etsko 28
evolucija 28
evolucijska teorija 28
evolucionizam 28

fenomen 29
fenomenologija 29
fetiš 29
fetišizam 29
folklor 30
folklorno kazalište 31
forma 30
formula 30
fratrija 30
funkcionalizam 31

gamonomija 32

genealogija 33
generalizacija 33
generičan 33
geneza 33
geniografija 33
gens 33
gentili 33
gentilno uređenje 33
genus 33
germanska teorija 33
ginekokracija 33
godišnji običaji 33

halucinacija 36
henoteizam 36
hepatoskopija 36
hidromantija 36
hiromantija 36
historicismizam 36
holizam 37
homeopatija 37
hominizacija 37
homogalakti 37
horda 37

idiom 37
idol 37
idolatrija 37
ilirski pokret 38
imitativna magija 38
incest 38
indukcija 38
inicijacija 38
interpretacija 38
iranska teorija 38
izazovna, poticajna magija 38

jadranska kulturna zona 39
jesenski krug običaja 40

kasta 42
kastinstvo 42
kavkaska teorija 43
kefalna društva 43
kognat 45
kognatsko srodstvo 45
konotacija 46
kontagiozna magija 46
kontigvitet 46

kozmogonija 48
kriterij forme 48
kritički evolucionizam 48
krvna osveta 49
krvno srodstvo 50
kućanstvo 50
kult 50
kultura 50
kulturna antropologija 50
kulturna jedinica 50
kulturni areal 50
kulturni krug 50
kulturni obrazac 50
kulturno-povijesna etnologija 50
kunstvo 51
kurativna moć 51
kuvada 51

lamentacija 52
legenda 53
levirat 53
libacija 53
lineage 54
linearno poimanje vremena 54
liturgijska godina 54
lunarni kalendar 55
lunarni kult 55
luperkalijski karneval 55
lustracija 55
lustrativna magija 55

ljetni običaji 55
ljudske tranzicije 55

magija 55, 56
magija brojeva 56
manizam 56
mantika 56
marksistička antropologija 57
materijalna kultura 58
materinsko pravo 58
materinstvo 58
matrijarhat 58
matrifokalna društva 58
matrilinearnost 58
matrilokalnost 58
matrimonij 58
matristička društva 58
matronimik 58

metafora 59
metonimija 59
mit 60
mitologema 60
mitologija 60
mitske predstave 60
monizam 60
monoandrija 60
monogamija 60
monoginija 61
monoteizam 61
morfologizam 61

narodna umjetnost 63
narodoznanstvo 63
neoevolucionizam 64
neolokalna rezidencijalnost 64
nuklearna obitelj 65

običaj 65
običajno pravo 65
obrambena magija 65
obred 65
obred prijelaza 65, 66
obredi agregacije 66
obredi margine 66
obredi separacije 66
okretanje naoposum 66
oposun 67

panonska kulturna zona 68
panteizam 68
panteon 68
parabola 69
patrijarhalni poredak 70
patrijarhat 70
patrilinarnost 70
patrilokalnost 70
patrimonij 70
pleme 72
pobratimstvo 72
poliandrija 74
poligamija 74
poliginija 74
politeizam 74
povijest 76
praznovjerje 76
preanimizam 76
primicijska žrtva 78

prirodno-svemirske tranzicije 78
proljetni običaji 78
pučka etimologija 79

rasa 80
religija 81
relikt 81
ritus 82
ritual 82
rod 82

saturnalijski karneval 85
segmentirana društva 85
seksizam 85
seoska endogamija 85
simbol 86
simpatička magija 86
socijalna antropologija 87
solarni kalendar 88
solarni kult 88
sororat 88
spiritizam 88
starosno načelo 89
stereotip 89
strukturnalna antropologija 90
strukturnalizam 90
supkultura 90
supkulturne razlike 90
survival 90
svagdan 91

štovanje predaka 94

tabu 95
tabu incesta 95
teizam 96
teofagija 96
teofanija 96
tip 97
tipizacija 97
tipologija 97
toponim 98
toponimija 98
toponomastika 98
totem 98
totemizam 98
tradicija 98
tradicijski kalendar 98
tradiranje kulture 98

transhumantno stočarstvo 99

uksorilokalna rezidencijalnost 101
urbana etnologija 101
usmena epika 102
usmena književnost 102
usmena predaja 102

virilokalna rezidecijalnost 105

zadruga 107
zaštitna magija 108
zimski običaji 108
znak 109

žrtva 110
žrtva ljevanica 110
žrtva paljenica 110

INDEKS BLAGDANA I SVETAČKIH DANA

Advent 7, 16

Antunovo 9

Badnjak 10, 16, 26, 45

Bezimena nedjelja 13

Bijela nedjelja 13

Bijela subota 13

Blagovijest 14

Blaževo 14

Božić 7, 14, 15, 16, 17, 21, 45,
54

Cvijetnica 20, 68, 78

Čista srijeda 47

Čista nedjelja 21

Djetinjci 24

Duhovi 25, 26, 48, 78, 83, 97

Dušni dan 26, 40

Filipovo 30, 91

Gluva nedjelja 33

Grgurovo 34

Ilinje 38

Ivanja 38

Ivanje 38, 48, 75

Jurjevo 40, 41

Korizma 47

Majevica 56

Mala Gospa 56

Mali fašnik 56

Mali pust 56

Mali Uskrs 13

Markovo 57

Martinje 40, 57

Materice 58

Nevina dječica 60

Nikolinje 64

Nova godina 45, 65

Oci 66

Pačista nedjelja 68

Pepelnica 47, 70

Petrovo 71

Poklade 14, 21, 49, 74

Posna nedjelja 75

Silvestrovo 85

Spasovo 88

Sredoposna nedjelja 88

Stjepanje 89

Sv. Andrija 91

Sv. Barbara 91

Sv. Blaž 91

Sv. Duje 90

Sv. Filip i Jakov 30, 91

Svijećnica 91

Svi sveti 40, 79, 91

Sv. Ivan Glavosjek 92

Sv. Katarina 92

Sv. Kliment 92

Sv. Lucija 17, 92

Sv. Matija 92

Sv. Toma 92, 100

Sv. Tri Kralja 14, 16, 26, 92, 99

Sv. Valentin 92

Tijelovo 97

Tucin dan 100

Uskrs 14, 47, 101

Velika nedjelja 103

Velika subota 14, 93, 103

Velika Gospa 103

Veliki četvrtak 72, 93, 103

Veliki petak 11, 103

Veliki tjedan 93, 103

Vidovo 104

Vodokršće 105

Vrtičava srida 106

Vuzem 107

LITERATURA

- Andrić, Jasna:** *Predavanja*, Filozofski fakultet, Zagreb, 1983/1986
- Bagur, Radojka:** *Neretvanska narodna nošnja – Metković i okolina*, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1989
- Bakrač, Ivanka:** *Narodna nošnja Kupinca*, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1986
- Barjaktarović, Mirko:** *Osnovi opšte etnologije*, Beograd, 1977
- Belaj, Vitomir:** *Predavanja*, Filozofski fakultet, Zagreb, 1983/1986
- *** *Hod kroz godinu. Mitska pozadina hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja*, Golden marketing, Zagreb, 1998
- Belović-Bernadzikowska, Jelica:** *Gragja za tehnološki rječnik ženskog ručnog rada*, Sarajevo, 1906
- Benc-Bošković, Katica:** *Konavle – tekstilno rukotvorstvo i narodna nošnja*, Etnološka istraživanja 2, Etnografski muzej, Zagreb, 1983
- *** *Narodna nošnja Podravine – Koprivnički Ivanec*, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1986
- *** *Narodna nošnja Dubrovačkog primorja – Doli*, Kulturno-prosvjetni sabor, Zagreb, 1987
- Braica, Silvio:** *Retorikom Starih u Carstvu Znakova*, Ethnologica Dalmatica 7, Etnografski muzej Split, Split, 1998
- *** *Mala splitska kronologija*, Etnografski muzej Split, Split, 1999
- Chevalier, Jean i Gheerbrant, Alain:** *Rječnik simbola. Mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1983
- Cooper, Jean Campbel:** *Ilustrovana enciklopedija tradicionalnih simbola*, Prosveta – Nolit, Beograd, 1986
- Čapo Žmegač, Jasna:** *Hrvatski uskrсни običaji. Korizmeno-uskrсни običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća: svakidašnjica, pučka pobožnost, zajednica*, Golden marketing, Zagreb, 1997
- Čapo Žmegač, Jasna – Muraj, Aleksandra – Vitez, Zorica – Grbić, Jadranka – Belaj, Vitomir:** *Etnografija. Svagdan i blagdan hrvatskoga puka*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998
- Čulinović-Konstantinović, Vesna:** *Aždajkinja iz Manite Drage (običaji, vjerovanja, magija, liječenje)*, Logos, Split, 1989
- Eckhel, Nerina:** *Narodna nošnja ogulinskog kraja – Ogulin*, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1986
- Enciklopedija hrvatske povijesti i kulture*, Školska knjiga, Zagreb, 1980
- Enciklopedija likovnih umjetnosti*, sv. I – IV, Leksikografski zavod FNRJ – Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, MCMLIX-MCMLXVI
- Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1995-1996
- Fazinić, Alena:** *Narodna nošnja otoka Korčule - Blato*, Hrvatski sabor kulture, Zagreb, 1993
- Filipi, Goran:** *Betinska brodogradnja. Etimologijski rječnik pučkog nazivlja*, Županijski muzej, Šibenik, 1997

- Furčić, Ivo:** *Narodno stvaralaštvo šibenskog područja, I. šibensko otočje*, Muzej grada Šibenika, Šibenik, 1980
- *** *Narodno stvaralaštvo šibenskog područja, III. mjesta u šibenskom zaleđu*, Muzej grada Šibenika, Šibenik, 1988
- Gamulin, Jelena:** *Narodna nošnja Vrljike*, Kulturno prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1988
- Gavazzi, Milovan:** *Vrela i sudbine narodnih tradicija kroz prostore, vremena i ljude*, Sveučilišna naklada Liber – Zagreb, 1978
- *** *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1988
- *** *Baština hrvatskoga sela*, Otvoreno sveučilište, Zagreb, 1991
- Gušić, Marijana:** *Tumač izložene građe*, Etnografski muzej, Zagreb, 1955
- Hatch, Elvin:** *Theories of Man and Culture*, Columbia University Press, 1973
- Hrvatska enciklopedija*, sv. I – V, Naklada konzorcija Hrvatske enciklopedije – Naklada hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda, Zagreb, 1941-1945
- Hrvatski leksikon*, sv. I – II, Naklada Leksikon, Zagreb, 1996-1997
- Iveković, F. i Broz, Ivan:** *Rječnik hrvatskoga jezika*, sv. I - II, Zagreb, 1901
- Ižgum, Marija:** *Predavanja*, Filozofski fakultet, Zagreb, 1983/4
- Katičić, Radoslav:** *Predavanja*, Filozofski fakultet, Zagreb, 1985/1989
- Klaić, Bratoljub:** *Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1988
- Kušar, Marcel:** *Narodno blago (Riječi, fraze, poredbe, poslovice, priče, izrazi od mila i od pošte, pozdravi, čestitke, blagoslovi, pohvale, zahvale, molitve, psovke, kletve, zakletve, tužbalice, pitalice, zagonetke)*, Etnografski muzej, Split, 1934
- Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Sveučilišna naklada Liber – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985
- Lozica, Ivan:** *Hrvatski karnevali*, Golden marketing, Zagreb, 1997
- Mikac, Jakov:** *Istarska škrinjica. Iz kulturne baštine naroda Istre*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1977
- Mileusnić, Zlatko – Šestan, Ivica:** *Ljudi i masline*, Etnografski muzej, Zagreb, 1994
- Muraj, Aleksandra:** *Narodna nošnja Žumberka*, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1988
- *** *Živim znači stanujem. Etnološka studija o kulturi stanovanja u žumberačkim Sošicama*, HED-IEF-ZIFF, Zagreb, 1989
- Pisanica. Hrvatski uskrсни običaji*, Otvoreno sveučilište, Zagreb, 1991
- Radauš-Ribarić, Jelka:** *Narodne nošnje Hrvatske*, Spektar, Zagreb, 1975
- Rihtman-Auguštin, Dunja:** *Knjiga o Božiću. Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb, 1995
- Šestan, Ivica:** *Narodna nošnja Slavonije*, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1984

- *** *Narodna nošnja Baranje – Topolje*, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1986
- Vidović**, Radovan: Rječnik, u: *Ivan Kovačić: Smij i suze starega Splita*, Split, 1971, str. 235-267
- Vidović-Begonja**, Ilda: *Narodna nošnja Splita*, Kulturno prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1988
- Vitez**, Zorica - **Antoš**, Zvezdana – **Biškupić-Bašić**, Iris: *Mladenka u hrvatskim svadbenim običajima*, Etnografski muzej – Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 1996
- Vrtovec**, Ivanka: *Narodni nakit Hrvatske*, Grafički zavod Hrvatske - Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985
- Wesel**, Uwe: *Mit o matrijarhatu*, Prosveta, Beograd, 1983